МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
ВІДДІЛ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ імені О. Я. САВЧЕНКО
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ЛАБОРАТОРІЯ
ПСИХОДИДАКТИКИ імені Я. А. КОМЕНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
БРЕСТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БРДУ імені О. С. ПУШКІНА (БІЛОРУСЬ)
ВИЩА ШКОЛА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ імені Я. А. КОМЕНСЬКОГО У М. ЛЄШНО (ПОЛЬЩА)
ДЗО «ГРОДНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ» (БІЛОРУСЬ)
ПУБЛІЧНИЙ ІНСТИТУТ «ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР ПРОСВІТИ» (ЛИТВА)
ТРАКАЙСЬКИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ ДОРОСЛИХ (ЛИТВА)

ВІСНИК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ПСИХОДИДАКТИКИ ІМЕНІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Випуск 1 (24)

Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Умань, 20–21 травня 2021 року)

Умань – 2021

УДК 37.0(477:438)(06)
В53

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
© Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР ТА ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ЗБІРНИК:

Осадченко Інна *– д. пед. н., професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Демченко Ірина – д. пед. н., проф., проф. кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Івлєва Надія – к. пед. н., доц. Казахського національного педагогічного університету імені Абая.

Коберник Олександр − д. пед. н., проф., зав. кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кравченко Оксана – д. пед. н., проф., декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Лякішева Анна **–** д. пед. н., проф. кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Максимук Лариса – к. пед. н., доц. кафедри іноземних мов Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна.

Сергєйко Світлана – к. пед. н., доц., ректор ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти».

Тарантей Віктор – д. пед. н., проф., зав. каф. педагогіки та соціальної роботи ДЗ «Гродненський державний університет імені Янки Купали».

Тарантей Лариса – к. пед. н., доц., декан ДЗ «Гродненський обласний інститут розвитку освіти».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Штефан Людмила – д. пед. н., проф., завідувач кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Данилюк Оксана **–** к. філол. н., доц. кафедри теорії та методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

ТЕХНІЧНИЙ РЕДАКТОР:

Пишна Наталія *– лаборант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.*

Рекомендовано до друку вченими радами факультету соціальної та психологічної освіти (протокол № 16 від 03.06.2021 р.) та факультету дошкільної та спеціальної освіти (протокол № 11 від 26.05.2021 р.). Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мова видання: українська, російська, польська, англійська, китайська

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія *КВ №19704 – 9504Р* від *21.12.2012 р.*

Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського.
В53 Вип. 2(22): *Сучасні проблеми обдарованості особистості:* матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20–21 трав. 2021 р.) / МОН України, НАПН України, Ін-т педагогіки [та ін.]; [редкол.: Осадченко І. (голов. ред. та відп. за вип.), Демченко І., Івлєва Н. [та ін.]. Умань: Візаві, 2021. 148 с.

До збірника увійшли матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми обдарованості особистості». Основна тематика представлених доповідей відповідає напрямам роботи конференції: історичні, порівняльні аспекти та методологія дослідження проблеми обдарованості особистості; дидактичне, виховне та психологічне забезпечення формування обдарованої особистості у закладах дошкільної, загальної середньої, вищої та післядипломної освіти на засадах традиційного, інклюзивного та інтегрованого підходів; сучасні педагогічні технології та діяльність соціально-психологічної служби у контексті формування обдарованої особистості; інклюзивний підхід до формування обдарованої особистості та інші напрями сучасних досліджень у контексті модернізації освітнього середовища.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
© Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

ЗМІСТ

Авраменко Дмитро, Авраменко Оксана. Дослідження проблеми обдарованості особистості вітчизняними та закордонними науковцями ….. 5

Андрющенко Тетяна. Інноваційна компетентність педагога – передумова розвитку обдарованості особистості …… 11

Безлюдна Наталія. Організація освітнього середовища розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи ……. 18

Бойченко Валентина. Умови формування педагогічного мислення майбутніх учителів у процесі професійної підготовки …… 23

Бурак Валентина. Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в контексті реформи освіти та науки …….. 28

Бялик Оксана. Портфоліо викладача закладу вищої освіти – об'єктивна необхідність сьогодення …….. 33

Вашуленко Оксана. Сучасна технологія розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання …… 36

Габінська Алла (Габинская Алла). Нові задачі освіти в епоху Постсучасності (Новые задачи образования в эпоху Постсовременности) .. 42

Гаврилюк Світлана. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку ……. 48

Джалалов Я. С., Мамедов З. З., Абдуллаєв С. С. (Джалалов Я. С., Мамедов З. З., Абдуллаев С. С.) Дії борця, який атакує, при захисті від переворотів накатом у греко-римській боротьбі (Действия атакуемого борца при защите от переворотов накатом в греко-римской борьбе) …… 53

Дудник Наталка. Портфоліо як засіб формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти …… 57

Дука Тетяна. Розвиток інтелектуальної обдарованості дітей старшого дошкільного віку …… 62

Журавко Тетяна. Логічні блоки Дьєнеша у математичному розвитку дошкільника ……. 68

Іщенко Людмила. Розвиток дитячої обдарованості як психолого-педагогічна проблема …….. 72

Карнаух Леся. Психолого-педагогічні засади розвитку дитячої обдарованості ……... 77

Кравчук Неля. Проблеми діагностики дитячої обдарованості у закладах дошкільної освіти …… 83

Кудла Марія. Система цінностей як прояв власного ставлення особистості до оточуючого світу ……... 89

Павлова Тетяна. Педагогічна підтримка обдарованості молодшого школяра …… 93

Пархета Любов. Методика проведення літературної дискусії …… 98

Петрук Оксана. Версифікація як засіб розвитку мовленнєвих здібностей учнів …….. 103

Підлипняк Ірина. Проектна театралізована діяльність як засіб формування творчих здібностей дошкільників …… 107

Ремех Тетяна. Формування інноваційної особистості як завдання Нової української школи …… 112

Рябошапка Олександр, Рябошапка Ольга. Проблема формування читацької культури у дітей молодшого шкільного віку …….. 118

Семчук Світлана. Вплив медіатехнологій на становлення особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти …….. 124

Трофаїла Наталія. Роль батьків у вихованні обдарованих дітей ….. 130

Троян Сергій. Інтернет-обчислювальне середовище CoCalc як засіб підтримки інклюзивного навчання обдарованих студентів з фізико-математичних дисциплін ……. 135

Шульга Альона, Білоус Олена. Проблема обдарованості дітей з особливими освітніми потребами ……. 141

Авраменко Дмитро,
студент 13 групи факультету фізики, математики та інформатики
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна
Науковий керівник: **Авраменко Оксана,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна

Avramenko Dmytro,
student of the 13th group of
the Faculty of Physics, Mathematics and Informatics
of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine
Scientific adviser: **Avramenko Oksana,**
Associate Professor at the Department of
the Department of Psychology and pedagogy of child development of
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА ЗАКОРДОННИМИ НАУКОВЦЯМИ

RESEARCH OF THE PROBLEM OF GIFTED PERSONALITY BY NATIONAL AND FOREIGN SCIENTISTS

Abstract. In the modern world, the comprehensive development of human individuality as a person and the highest value of society on the basis of identifying its abilities, talents and talents is relevant. And the identification of gifted children and the further development of their abilities and talents is one of the conditions for maximum disclosure and development of the potential of each individual, the formation of a young person as a subject of social and professional life, preparing him for self-improvement, self-determination and self-realization. The earlier the development of abilities and talents begins, the greater the chances for their optimal development, which is why it is so important to identify the talents of children at an early stage.

Key words: personality, talent, talent, development, abilities, self-improvement, self-determination and self-realization.

Складність, багатоаспектність та міждисциплінарний статус дефініції «обдарованість», її місця у структурі особистості, необхідності виявлення і розвитку здібностей та обдарувань людини

потребує всебічного її дослідження на різних рівнях методології науки.

Питанням обдарованості дітей займається багато вчених. Відомі дослідження в галузі психології творчої обдарованості американців Дж. Гілфорда, П. Торренса, Ф. Баррона, К. Тейлора. На основі ідей психологів Дж. Керрола і Б. Блума їхні послідовники розробили методику навчання обдарованих дітей. Сучасні зарубіжні науковці продовжують поглиблювати теорії класиків.

Слід зазначити, що в самій назві цієї теоретичної моделі Дж. Рензуллі використовує замість терміна «обдарованість» термін «потенціал», який свідчить про те, що ця концепція – своєрідна універсальна схема, застосована для розробки системи виховання і навчання не лише обдарованих, а всіх дітей.

Отже, обдарованість – це не тільки інтелект, не тільки «творчість» і певна мотивація. Це комплекс, що містить всі три характеристики.

Проблемі обдарованості присвятили наукові дослідження вітчизняні психологи: Д. Богоявленська, Н. Лейтес, Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, А. Матюшкін, Н. Шумакова, Е. Щебланова, И. Аверіна, М. Холодная, Г. Чистякова, Н. Веракса, В. Юркевич, В. Моляко, О. Кульчицька, Я. Пономарьов, Р. Пономарьова-Семенова, О. Музика, І. Карабаєва та ін.

Проблема обдарованості в радянських дослідженнях розроблялася як психологія здібностей, що якнайповніше і чітко була висвітлена у роботі Б. Теплова «Здібності і обдарованість». Дослідник розумів обдарованість як «якісне своєрідне поєднання здібностей, від яких залежить можливість досягнення більшого або меншого успіху у виконанні тієї або іншої діяльності». На думку вченого не «можна говорити про обдарованість взагалі, а можна говорити про обдарованість до якої-небудь діяльності». Принцип розвитку здібностей у процесі діяльності стає об’єднуючою тенденцією досліджень науковців діяльнісного підходу (Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Б. Теплов).

Суттєвий внесок у вивчення психологічних особливостей обдарованості зробили психологи, які створили суб’єктивний підхід (Б. Ананьєв, Г. Костюк, А. Брушлінський, М. Холодная та ін.), що здійснює аналіз психологічних ресурсів як передумови креативних можливостей особистості на прикладі провідних типів обдарованості. Діяльність суб’єкта проходить крізь аналіз психологічних ресурсів

(«потенційна обдарованість», «актуальна обдарованість», «реальна обдарованість» або «талант»).

Результати досліджень загальної і спеціальної обдарованості фахівцями впродовж XX ст. переконливо свідчать, що про обдарованість швидше слід говорити як про інтегральну, сумарну особистісну властивість. Так, обдарованість на ранніх вікових етапах розглядається і розвивається як деяка загальна, універсальна характеристика.

А. Дружинін та В. Шадріков у своїх дослідженнях дійшли висновку, що людина може бути обдарована до однієї сфери діяльності та практично не придатна до інших.

На сучасному етапі розвитку наукової думки поняття «обдарованість» продовжує формуватись, як і сама концепція обдарованості. В. Юркевич, завідувач лабораторії «Психологія обдарованих дітей», зазначає, що до цього часу немає задовільної системи основних понять теорії розвитку обдарованості, і це вкрай негативно позначається на загальній системі роботи з обдарованими дітьми [1].

У сучасній психології на основі слова «обдарованість» створено два терміни: «обдаровані діти» і «дитяча обдарованість». О. Савенков терміном «обдаровані діти» позначає особливу групу дітей, що випереджають однолітків у розвитку. Термін «дитяча обдарованість», навпаки, не припускає селекції, а вказує на те, що кожна людина має певний інтелектуально-творчий потенціал [6].

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дає право говорити про те, що термін «обдаровані діти» є дуже умовним і його все частіше замінюють синонімічними поняттями «діти з прискореним розумовим розвитком» або «діти з випереджальним розвитком», «інтелектуально обдаровані діти», «діти з підвищеним рівнем пізнавальної активності». Отже, говорити про інтелектуально чи творчо обдарованих дошкільників у повному (широкому) розумінні цих понять немає сенсу, оскільки в дошкільному віці ці обдарування мають спільне коріння і проявляються передусім у пізнавальній активності, яка саме в дошкільному віці набирає обертів у своєму розвитку. У зв’язку зі зміною та розширенням діяльності в шкільному віці вже можна говорити про прояви різних видів обдарованості дітей. Тому, аналізуючи різні підходи у вивченні дітей дошкільного віку з випереджальним розвитком, варто

використовувати як термін «розумово обдаровані діти», так і термін «діти з підвищеним рівнем пізнавальної активності»

Більшість дослідників дотримується думки, що ознаки обдарованості – це ті особливості дитини, які проявляються в її реальній діяльності та можуть бути оцінені під час спостереження за її діями.

До ранніх проявів обдарованості дитини Т. Фефілова відносить:

- потужну енергійність;
- значну фізичну, розумову і пізнавальну активність;
- порівняно низькі втомлюваність і потребу у відпочинку;
- раннє навчання ходьби та інших рухів;
- інтенсивний розвиток мовлення; допитливість, прагнення до експериментування;
- легке і швидке засвоювання та використання нової інформації;
- ранній інтерес до читання, часто – самостійне опанування його.

О. Бєлова зазначає, що обдарованість виявляється в тому, що дошкільник читає вивіски, заголовки, книги, вирішує математичні задачі, проводить зв'язки між явищами, подіями, добре запам'ятовує факти і події, цікавиться соціальними і моральними проблемами, довго зберігає увагу, запитує [3].

Ю. Гільбух відзначає «незвичайно ранній прояв високої пізнавальної активності та допитливості; швидкість і точність виконання розумових операцій, зумовлені стійкістю уваги і оперативністю пам'яті; багатство активного словника; швидкість і оригінальність вербальних асоціацій; виражену установку на творче виконання завдань, розвиненість творчого мислення і уяви; володіння основними компонентами уміння вчитися [2].

Обдарованих дітей, як правило, відрізняє високий рівень допитливості і дослідницька активність. Психофізіологічні дослідження показали, що у таких дітей підвищена біохімічна та електрична активність мозку. Недостатність інформації, яку можна засвоїти і переробити, обдаровані діти сприймають боляче. Тому обмеження їх активності викликають негативні реакції невротичного характеру.

Виділяючи ознаки обдарованої дитини, О. Савенков пропонує перелік якостей, які є характерними для таких дітей: допитливість; надчутливість до проблем; надситуативна активність, високий рівень

розвитку логічного мислення, підвищений інтерес до дивергентних задач; оригінальність мислення; гнучкість мислення; продуктивність мислення; легкість асоціювання; здібність до прогнозування; висока концентрація уваги; відмінна пам’ять; здібності до оцінки; перфекціонізм; самостійність; лідерство; дисинхронія; високий рівень розвитку уяви [6].

В. Моляко під обдарованістю розуміє системне утворення особистості, яке є координатором, регулятором, стимулятором творчої діяльності, сприяє знаходженню таких рішень, що дозволяють людині краще пристосовуватися до світу, оточення, інших людей і самого себе [5].

Обдарованість є однією з найважливіших вищих психічних підсистем упорядкування системи людина-світ. Вона нерозривно пов’язана з усіма іншими психічними функціями людини, з її свідомістю, підсвідомістю, загальними установками і диспозиціями, особистісними структурами, емоційною сферою.

О. Кульчицька стверджує, що обдарованість – це явище складне, комплексне, яке охоплює набір когнітивних, сенсорних та особистісних якостей людини. На її думку, поняття обдарованості містить такі основні компоненти: високий інтелектуальний рівень, здатність людини до творчості та наполегливість, яка становить основну якість особистості, своєрідний «сплав» бажання досягти успіху, емоційну захопленість справою та інтерес до тієї галузі знань, якою займається людина [4].

Отже, творчо обдаровану, талановиту чи геніальну людину формує єдність уроджених здібностей та сприятливого соціуму, набутих психічних якостей, волі, наполегливості і мотивації до успіху.

Список використаних джерел:

1. Апостолова Г. В. Робота з обдарованими дітьми. *Обдарована дитина.* 2006. № 1. С. 12–17.

2. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина. *Психологія, діагностика, педагогіка* (пер. з рос). Київ: ВІПОЛ, 1993. 75 с.

3. Зазимко О. В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості. *Обдарована дитина.* 1998. № 8. С. 5–12.

4. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості. *Обдарована дитина.* 2001. № 1. С. 3–10.

5. Моляко В. О., Кульчицька О. І., Литвинова Н. І. Психологія дитячої обдарованості: метод. рекомендації. Київ, 1995. 25 с.

6. Савенков А. И. Путь к одарённости: исследовательское поведение дошкольников. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 272 с.

References:

1. Apostolova, G. V. (2006). Robota z obdarovanymy ditmy. *Obdarovana dytyna – gifted child, 1, 12–17* [in Ukrainian].

2. Hilbukh, Yu. Z. (1993). Rozumovo obdarovana dytyna. *Psykholohiia, diahnostyka, pedahohika – Psychology, diagnostics, pedagogy, per. z ros. Kyyiv: VIPOL, 75* [in Ukrainian].

3. Zazimko, O. V. (1998). Osnovni teoretychni pidkhody do vyznachennia obdarovanosti. *Obdarovana dytyna – gifted child, 8, 5–12* [in Ukrainian].

4. Kulchytska, O. I. (2001). Spetsyfika dytiachoi obdarovanosti. *Obdarovana dytyna – gifted child*, 1, 3–10 [in Ukrainian].

5. Molyako, V. O., Kulchytska, O. I., Litvinova N. I. (1995). Psykholohiia dytiachoi obdarovanosti. *Kyyiv* [in Ukrainian].

6. Savenkov, A. I. (2004). Put k odarënnosty: yssledovatelskoe povedenye doshkolnykov. Sankt-Peterburh: Pyter [in Russian].

Андрющенко Тетяна,
доктор пед. наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти та
професійного розвитку педагогів КНЗ «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради», Україна

Andriushchenko Tetiana,
Doctor of Pedagogical Science, Professor,
Head of the department of preschool education and
professional development of teachers of
the MEI «Cherkasy Regional Institute of Postgraduate education of Teachers of the
Cherkasy Regional Council», Ukraine

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА – ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

INNOVATIVE COMPETENCE OF TEACHER – PREREQUISITE OF DEVELOPMENT OF GIFTED PERSONALITY

Abstract. The article emphasizes the role of the teacher in the development of gifted personality. It points out the necessity to activate creative potential of the subjects of educational process through formation and development of pedagogues' innovative competence. It gives author's definition of the pedagogues' innovative competence. On its basis the structure of innovative culture of a teacher is outlined as a complex of interconnected components, in particular: motivational, personal, axiological, cognitive and practical.

Key words: gifted personality, teacher, innovative competence, structure of innovative competence of a teacher, components.

Робота із обдарованими і талановитими дітьми вважається сьогодні одним із стратегічних пріоритетів державної політики будь-якої країни. Вже більше тридцяти років створена Всесвітня рада по обдарованим і талановитим дітям (World Council for Gifted and Talented Children), яка об'єднує зусилля 55 країн у дослідженні цього феномену. Глобальні зміни, які відбуваються на сучасному історичному етапі у світовій економіці, науці, техніці, ставлять перед освітою України важливі завдання: пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді для перспективного забезпечення економічного, політичного, соціального, духовного розвитку держави. Зазначене регламентується законодавчою базою, яка стосується питань освіти. Концепцією «Нова українська школа»

(2016 р.) однією з рис випускника закладу загальної середньої освіти передбачається така: «інноватор», здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя [1].

Ключова роль у вихованні талановитих та обдарованих дітей – майбутніх інноваторів – належить педагогам. Сьогодні в умовах суспільних трансформацій значно змінюються роль педагога. Наразі його сприймають не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р., стаття 10) також спрямовує педагогів на виявлення та розвиток індивідуальних здібностей та обдарувань особистості, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня [4].

Модернізаційні процеси в освіті вимагають від педагогів креативного і, в той же час, критичного мислення, побудови педагогічного процесу, спрямованого на розкриття здібностей і можливостей вихованців, задоволення їхніх різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей, усвідомлення зростаючої ролі інноваційних процесів. Пріоритетним є формування власних якостей, що дозволять педагогам бути готовими до внутрішніх змін, продукування і впровадження в освітній процес різноаспектних інноваційних педагогічних моделей і технологій навчання. які сприятимуть розвитку обдарованості особистості. Зважаючи на зазначене, у «Професійному стандарті» (Мінекономіки Наказ № 2736 від 23.12.2020) за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» у переліку професійних компетентностей трудової функції Д «Безперервний професійний розвиток» зазначено інноваційну компетентність педагога [5].

Проблеми, пов’язані з розвитком в учнів молодших класів творчих здібностей та обдарувань розглядали О. Баранов, Д. Богоявленска, М. Бучін, І. Вільга, Ю. Гільбух, С. Заброцька, О. Загребельна та ін. Технології, методи та прийоми організації діяльності з обдарованими учнями досліджували Г. Апостолова, Г. Балл, С. Бражников, І. Дементьєва, А. Калашнікова та ін.

Теоретико-методологічні засади вивчення феномену інноваційної компетентності педагога визначені в працях І. Гавриш, І. Дичківської, В. Докучаєвої, О. Ігнатович, Н. Клокар, Є. Макагон,

Л. Петриненко, О. Подимової, В. Позднякова, В. Сластьоніна, О. Шафран, Г. Хмельницького, А. Хуторського та ін.

Метою статті є висвітлення структури інноваційної компетентності педагога; обґрунтування доцільності виокремлення мотиваційного, особистісного, аксіологічного, когнітивного і діяльнісного компонентів інноваційної компетентності педагога через призму їх значення для розвитку обдарованості особистості.

За авторською концептуальною ідеєю феномен «інноваційна компетентність педагога» трактується як «суб'єктивна категорія, що включає вмотивованість педагога до інноваційної діяльності, комплекс особистісних якостей, систему цінностей, знань, умінь та навичок, які уможливлюють процеси оцінювання, продукування і впровадження нових ідеї в умовах динамічного розвитку суспільства». У контексті зазначеного, структуру інноваційної компетентності педагога розглядаємо як комплекс компонентів, які взаємодіють в органічній єдності, а саме: мотиваційний, особистісний, аксіологічний, когнітивний і діяльнісний. Розглянемо докладніше сутність кожного із виокремлених компонентів інноваційної компетентності педагога у контексті впливу на розвиток обдарованості особистості.

Мотиваційний компонент інноваційної компетентності педагога у структурі інноваційної компетентності педагога розуміємо як пріоритетний, оскільки мотивація особистості, яка визначається потребами, цілями, ідеалами, умовами діяльності, світоглядом, переконаннями, є потужною рушійною силою, яка спонукає педагога до інноваційної діяльності. Усі мотиви, що спрямовані на стимулювання до впровадження інновацій, об'єднуються у дві групи:

1) внутрішні мотиви, що проявляються у зацікавленості педагогів інноваційною діяльністю через прагнення до самовдосконалення, сподівання на визнання власної професійної значущості;

2) зовнішні мотиви, що спонукають педагогів до інноваційної діяльності пов'язані з престижністю інноваційної діяльності, підтримкою іміджу закладу. з наявністю в закладі обдарованих учнів.

Вважаємо, що рівень сформованості мотиваційного компоненту зумовлює інтенсивність, амплітуду та діапазон виявів інноваційної компетентності педагога і, як результат – комфортне навчання обдарованих дітей і молоді.

Особистісний компонент інноваційної компетентності педагога. Вагомою складовою інноваційної діяльності є особистісний зміст, через який відображається інноваційна компетентність педагога, його реальне ставлення до обдарованих дітей, заради яких розгортається зазначена діяльність; усвідомлюване як значення «для мене» засвоюваних безособових знань про педагогічні інновації, що включають у себе поняття, вміння, дії соціальні норми, ролі, ідеали і цінності. Ми впевнені, що акцентуацію варто робити на розвиток відповідних особистісних якостей педагога, які становитимуть внутрішній стрижень носія інноваційної компетентності і в подальшому проявлятися у роботі з обдарованими учнями. На наше переконання, в комплекс особистісних якостей педагога входять: асертивність, мобільність особистості, емоційна врівноваженість, креативність, гуманність, оптимістичне прогнозування, відповідальність, рефлективність.

Важливість урахування особистісних якостей педагога підтверджується й психологічними дослідженнями. Зокрема, С. Максименко зауважував, що «особистість є складною системою, що саморозвивається… ми повинні дати змогу особистості вільно функціонувати і розвиватися за власними законами, але, водночас, надавати їй керовано такі можливості (природні і соціальні), які підлягають емпіричній фіксації і верифікації» [2].

Отже, сформованість особистісного компоненту інноваційної компетентності педагога забезпечить ефективність інноваційної діяльності, оскільки, усвідомлення педагогом практичної цінності створених або обраних для впровадження інновацій, доповниться розумінням їх значущості для особистісного зростання і розвитку обдарованості особистості.

Аксіологічний компонент інноваційної компетентності педагога. На кожному етапі розвитку суспільства вибудовується певна ієрархія цінностей, від пріоритетності яких залежить вектор розвитку духовної і матеріальної культури держави. Ціннісне підґрунтя в різних сферах життєдіяльності людини є важливим, оскільки на його основі створюється власна система цінностей особистості. Особистісні цінності проєктуються у ціннісні орієнтації і слугують джерелом мотивації поведінки і діяльності людини. Аксіологія є методологічним підґрунтям сучасної педагогіки загалом і професійної діяльності педагога з обдарованими дітьми зокрема.

Аксіологічний компонент інноваційної компетентності педагога охоплює комплекс педагогічних цінностей: цінностей-цілей і цінностей-засобів, які, у свою чергу, скомпоновані із трьох груп цінностей: цінностей-відносин, цінностей-якостей і цінностей-знань.

Рефлексуючи, акцентуємо на те, що сформованість аксіологічного компоненту інноваційної компетентності педагога забезпечує йому можливість опанувати інноваційні ідеї, долучитися до їх впровадження в освітній процес. Ми приєднуємося до думки В. Гриньової, яка зазначає, що «система об'єктивно існуючих цінностей вчителя (цінностей-цілей, цінностей-засобів, цінностей-якостей, цінностей-знань) формує у свідомості вчителя особистісну систему ціннісних орієнтацій, яка знаходить віддзеркалення як ступінь активності в реальних педагогічних діях при вирішенні творчих професійних завдань» [3].

Отже, аксіологічний компонент інноваційної компетентності педагога є сукупністю цінностей, включених в освітній процес. Він уможливлює проведення інноваційної педагогічної діяльності через призму осмислення сутності залучених у новацію загальнолюдських і особистісних цінностей.

Когнітивний компонент інноваційної компетентності педагога. Наявність у структурі інноваційної компетентності педагога когнітивного компонента обґрунтовується ступенем залежності якості результатів інноваційної діяльності від пізнавальної активності особистості та усвідомлення сутності обдарованості суб'єкта освітнього процесу. Вважаємо, що когнітивний компонент проявляється через сукупність таких компетентностей: світоглядної, пізнавально-орієнтаційної, інтелектуальної, методичної, дослідницької, аналітичної, прогностичної.

Формування когнітивного компонента інноваційної компетентності педагога є необхідною умовою ефективного здійснення ним інноваційної діяльності, оскільки забезпечує інтелектуальне підґрунтя для впевненої орієнтації в інноваційному освітньому просторі, усвідомлення проблематики освітніх інновацій, узгодження їх з індивідуальною траєкторією розвитку обдарованих дітей.

Діяльнісний компонент інноваційної компетентності педагога характеризується сукупністю професійних умінь, які засвідчують усвідомлене впровадження особистістю новацій в освітній процес закладів дошкільної, загальної середньої освіти: дидактичних,

конструктивних, організаційних, орієнтаційних, розвивальних, комунікативних, перцептивних, мобілізаційних, рефлексивних.

Висновки. Враховуючи зазначене вище, можна стверджувати, що компоненти інноваційної компетентності педагога є взаємопов'язаними елементами динамічної, прогресуючої у своєму розвитку системи. Саме комплексний розвиток компонентів інноваційної компетентності педагога забезпечує ефективність його інноваційної професійної діяльності та можливість гідної відповіді освітнім викликам обдарованої особистості.

Список використаних джерел:

1. Концепція «Нова українська школа»: Колегія МОН України від 27 жовт. 2016 р. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkoladata (дата звернення: 13.05.2021).

2. Максименко С. Д. Генетико-моделюючий метод дослідження особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.* Серія: Психологічні науки, 2014. Вип. 2.13. С. 8–16.

3. Гриньов В. Й., Лебедєва В. В., Наумова І. І. та ін. Особистість майбутнього вчителя: монографія / заг. ред. В. М. Гриньової. Харків: ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. 188 с.

4. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20

5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом мложшого спеціаліста)»: Мінекономіки Наказ від 23.12.2020 р. № 2736. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf

References:

1. Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola» [New Ukrainian school] (Kolehiia MON Ukrainy vid 27. Zhovtnia 2016 r) Electronic source. URL: mon.gov.ua [in Ukrainian].

2. Maksymenko, S. D. (2014). Henetyko-modeliuiuchyi metod doslidzhennia osobystosti. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V. O. Sukhomlynsky*. Seriia: Psykholohichni nauky, 2.13, 8–16 [in Ukrainian].

3. Hrynov, V. Y., Lebedieva, V. V., Naumova, I. I. (2014). Osobystist maibutnoho vchytelia. Kharkiv: TOV «Shchedra sadyba plius» [in Ukrainian].

4. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [«About full general secondary education»]: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 r. Electronic source. URL: zakon.rada.gov.ua [in Ukrainian].

5. Profesiinyi standart za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoi osvity (z dyplomom mlolozhshoho spetsialista)» [Professional standard

for the professions "Primary school teacher of general secondary education", "Teacher of general secondary education", "Primary education teacher (with a diploma of junior specialist)"]. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf [in Ukrainian].

Безлюдна Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна

Bezliudna Nataliia,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the
Department of Pedagogy and Educational Management,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical, Ukraine

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR THE DEVELOPMENT OF THE INTELLECTUAL GIFTEDNESS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract. The article highlights some aspects of the organization of the educational environment for the development of intellectual talent of primary school students. The author analyzes the problem of education and development of children with signs of giftedness. The key figure of the educational environment for gifted children is the teacher, so the task of the teacher on the organization of the educational environment for the development of intellectual talent of primary school students is given.

Keywords: educational environment, organization of educational environment, intellectual talent, primary school students.

Останнім часом експертами в галузі освіти приділяється значна увага проблемі шкільного освітнього середовища. На нашу думку реалізація середовищного підходу сприятиме організації та управлінню класом, що відповідають розвивальним потребам дитини в соціокультурному контексті, а саме: розвитку таких якостей, як працьовитість, ініціативність, автономність, довіра, вміння вчитися, участь у виробленні спільних правил, розвиток і підтримка дружніх стосунків, співпраця, повага до однолітків і вчителів, відповідальність та успішність. Особливого значення для сучасної школи набувають проблеми навчання, розвитку та виховання обдарованих дітей. Важливим чинником у визначенні сутності

феномена «освітнє середовище обдарованої дитини» є специфіка її пізнавальної сфери.

Аналізуючи Концепцію «Нова українська школа» освітнє середовище початкової школи трактуємо як безпечне місце, де діти відчуватимуть себе захищеними та в безпеці, де відбувається більшість навчальних видів діяльності. Відповідно до цього, для освітнього простору обдарованих учнів важливу роль відіграють учителі нової формації. Тому відповідну професійну компетенцію вчителів розглядають як один із ключових критеріїв якісної освіти обдарованих дітей.

Проблема навчання та розвитку дітей з ознаками обдарованості поділяється на:

- проблему методів та змісту навчання дітей з ознаками обдарованості, коли предметом розвитку в психіці учня виступають його предметні знання, уміння, навички, тобто пізнавальна, психомоторна або інша сфера психіки, яка відповідає спеціальним здібностям для успішного виконання інтелектуальної, технічної, спортивної, художньої або інших соціально значущих видів діяльності;
- проблему розвитку дітей з ознаками обдарованості засобами навчання, коли предметом розвитку в психіці виступають ті або інші здібності: математичні, художні, спортивні тощо;
- проблему розвитку власне обдарованості як в потенційній, так і в актуальній формі.

При такому підході до проблеми виявлення, навчання та розвитку обдарованості на перший план виходить здатність учня до подолання стереотипних способів сприймання, мислення, переживання, поведінки, які склалися у нього в минулому особистому досвіді. А освітнє середовище в цілому повинно створювати можливість учню по-різному проявити себе, і, відповідно, відчути і пізнати свою здатність бути різним як в одній і тій самій ситуації, так і в різних. Освітнє середовище повинно забезпечувати можливість кожному учневі знайти свій оптимальний шлях для розвитку і тим самим мати можливість для становлення своєї власної індивідуальності.

Обдаровані учні навчаються краще у сприятливому середовищі, без використання системи оцінювання, що заохочує до високих академічних досягнень, а головне – до співпраці один з одним.

Такі умови можна створити для обдарованих учнів у звичайних або спеціальних класах, де вони будуть мати можливість взаємодіяти з іншими дітьми, які мають подібні інтереси та здібності для подолання почуття ізоляції та низької самооцінки (що властиво обдарованим учням).

У контексті дослідження варто зауважити, що організація освітнього простору для обдарованих дітей має бути спрямована не на максимальне навантаження учнів навчальним матеріалом, а на розвиток їх здібностей. Науковці наголошують, що творчість учнів, новизна та оригінальність їх навчальної діяльності виявляються тоді, коли вони самостійно ставлять перед собою проблеми й знаходять шляхи її розв'язання. При цьому, є необхідність у створенні умов для постійного підвищення рівня розвитку обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів їх діяльності, щоб отримати кращі результати.

Ключовою фігурою освітнього середовища для обдарованих дітей є учитель, провідним принципом у роботі якого, окрім професійних навичок високого рівня та ряду особистісних якостей, повинен бути принцип як особистості з своїми індивідуальними особливостями, коли стосунки між учителем та учнями будуються на засадах партнерства. «прийняття іншого», який передбачає від самого початку прийняття учня. Виходячи з цього вчитель:

- керує пізнавальною діяльністю школяра, тобто з позиції носія інформації він перетворюється в позицію ініціатора безпосередньо пізнавальної активності учня;
- мотивує пізнання школяра на уроці в процесі організації спілкування, взаєморозуміння і досягає позитивного ставлення до навчальної дисципліни;
- організовує самостійність в процесі уроку, включаючи в діяльність з різними джерелами інформації;
- удосконалює методику і запрошує до виконання завдань, які можливі для вирішення будь-якому школяру, у відповідності до його здібностей;
- створює позитивну психологічну атмосферу навчального співробітництва в процесі навчання, яке реалізується в процесі взаємовідносин на уроці;
- організовує аналіз власної діяльності кожним школярем і сприяє становленню адекватної самооцінки.

Діяльність педагога в організації освітнього середовища стає найбільш творчою і цікавою, сприяє не тільки зростанню якості інформації у школярів, а й їх саморозвитку, що надається однією з головних завдань сучасної освіти. При організації освітнього середовища розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи учителю слід звернути увагу на:

- створення атмосфери інтересу для будь-якого школяра в процесі пізнавальної діяльності;
- стимулювання учнів до висловлювань, застосування різних методів виконання завдань без страху помилитися, отримати невірний результат;
- застосування в процесі уроку дидактичного матеріалу, що дозволяє учню підбирати більш важливі для нього вид та форму навчального змісту;
- оцінка роботи учня не тільки у відповідності підсумку, але і в процесі пізнання;
- заохочення, бажання учня визначати власний спосіб діяльності, аналізувати методи своїх однокласників в процесі уроку, підбирати й вивчати більш раціональні питання;
- створення педагогічних ситуацій спілкування на уроці, що дозволяють будь-кому школяреві висловити ініціативу, самостійність в методах діяльності.

Отже, зазначимо, що організація освітнього середовища розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи сприятиме росту рівня їхнього інтелектуального потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Джус І. І. Особливості підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3. С. 14–18.

2. Концепція «Нова українська школа» URL: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepcziya.html

3. Методичні рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/3metodichni-rekomendatsii.pdf

References:

1. Dzhus, I. I. (2015). Osoblyvosti pidhotovky vchyteliv do roboty z obdarovanymy uchnyamy. *Osvita ta rozvytok obdarovanoyi osobystosti – Education and development of a gifted personality,* 3, 14–18 [in Ukrainian].

2. Kontseptsiya «Nova ukrayins′ka shkola» URL: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepcziya.html
3. Metodychni rekomendatsiy shchodo orhanizatsiyi osvitn′oho prostoru Novoyi ukrayins′koyi shkoly URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/3metodichni-rekomendatsii.pdf

Бойченко Валентина,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
Україна

Boichenko Valentyna,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

CONDITIONS FOR FORMATION OF PEDAGOGICAL THINKING OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Abstract. The article considers the problem of organizing professional training of future teachers in a pedagogical institution of higher education. The interpretation of the concept of "pedagogical thinking of future teachers" in modern research is analyzed. The essence of pedagogical conditions of the organization of professional training of future teachers is revealed and pedagogical conditions of effective formation of pedagogical thinking of future teachers are offered.

Keywords: pedagogical thinking, formation of pedagogical thinking of future teachers, organizational and pedagogical conditions, professional training of future teachers.

В умовах освітньої реформи, що здійснюється в Україні, для виконання визначених державою завдань, актуалізується проблема підготовки майбутніх педагогів з новим сучасним мисленням.

У формуванні сучасного вчителя в процесі його підготовки, актуальним залишається питання про характер нового професійного мислення майбутнього вчителя закладу загальної середньої освіти.

Педагогічне мислення досить широко досліджувалося в останні десятиріччя педагогічною психологією, зокрема: феноменологія, закономірності і механізми мислення, його залежність від вікових та індивідуальних особливостей педагога тощо (Є. Беляєва 2007; Д. Вількеєв 1992; М. Кашапов, Т. Кисельова, Є. Корнєєва, Ю. Корнілова, Є. Коточігова 1998-2004; Ю. Кулюткін, Г. Сухобська

1990; Є. Лопанова 2007; **А.** Маркова 1993; А. Орлов 2006; О. Ракитська 2007 та ін.).

Вченими розглядається педагогічне мислення здебільшого як практичне (А. Брушлинський 1982; С. Рубінштейн1958 та ін.) як різновид соціального мислення (А. Баталов 1985; Е. Карандашова, Л. Лєпіхова, 1980; О. Ракитська, 2007 та ін.). Д. Ліхачов описує педагогічне мислення як ієрархізований процес висунення і вирішення вчителем підпорядкованих одна одній задач (Д. Ліхачов, 2002); процес розв'язання педагогічних задач (Є. Осипова, 1987); здібність використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях професійної діяльності (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, 1990).

Каргін С. характеризує педагогічне мислення направленістю мисленнєвого процесу вчителя на відображення особливостей об'єкта діяльності вчителя шляхом проникнення в суть явищ педагогічної дійсності [4].

Із приведених визначень можемо зробити висновок, що педагогічне мислення діє у процесі розв'язання педагогічних задач, де вирішальну роль відіграє педагогічне явище і педагогічний процес.

У свою чергу педагогічне мислення розглядаємо як якісну професійну характеристику вчителя. Зокрема, як інтегративну характеристику, яка базується на ґрунтовних знаннях щодо особливостей педагогічної діяльності, забезпечує узагальнене й опосередковане відображення професійної реальності, адекватне висунення і вирішення професійних задач. Педагогічне мислення віддзеркалює специфіку сприйняття, уваги, уяви, пам'яті вчителя, особливості його емоційно-вольової сфери.

Разом з тим не до кінця розкритими залишаються питання організації процесу формування педагогічного мислення майбутніх учителів та умови ефективної реалізації цього процесу в професійній підготовці педагогічного закладу вищої освіти.

Аналіз наукових досліджень щодо організаційно-педагогічних умов дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день не існує однозначного і визнаного всіма науковцями розуміння поняття Організаційно-педагогічні умови. Так, більшість дослідників розглядають організаційно-педагогічні умови як різновид педагогічних умов, розуміючи організаційні умови складовою педагогічних умов [3, с. 11], цілеспрямовано відібраною сукупністю можливостей змісту, форм, методів, за допомогою яких успішно досягається мета педагогічної діяльності [1]. Інші науковці

(Г. Дємідова, О. Володін, Н. Бондаренко) вважають, що організаційні умови є зовнішніми обставинами щодо реалізації педагогічних умов. Організаційно-педагогічні умови представляють собою сукупність зовнішніх характеристик реалізації функцій управління і внутрішніх особливостей освітньої діяльності, що забезпечують збереження цілісності, повноти освітнього процесу, його цілеспрямованості та ефективності [2, с. 32–38].

У педагогічних наукових розвідках досліджувались окремі питання щодо умов формування педагогічного мислення майбутніх учителів.

У підготовці сучасного вчителя О. Куоні виділяє такі умови організації процесу формування професійного педагогічного мислення і вказує на те, що педагогічними умовами ефективного формування педагогічного мислення у студентів слід вважати: введення в освітній процес університету особистісно орієнтованого підходу; здійснення суб'єкт-суб'єктної взаємодії з метою ефективного формування у студентів комплексу інтелектуально-емоційних умінь; усвідомлену орієнтацію викладачів університету на формування педагогічного мислення у майбутніх фахівців як компонента їх професійної компетентності [5, с. 16].

Нами також обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов формування педагогічного мислення майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Умови – це багатопланова і змістовна дефініція, сутність якої складають обставини, від яких залежить ефективність реалізації того чи іншого виду педагогічної діяльності. З одного боку, умови акумулюють у собі вимоги широкого плану – зовнішнього впливу, тобто соціальне замовлення суспільства, особливості соціально-економічної та соціокультурної ситуації. З іншого – мають ураховувати внутрішньовпливові чинники у процесі взаємодії суб'єктів педагогічної діяльності.

Базуючись на аналізі наукових джерел і враховуючи результати дослідження, виділяємо умови ефективності формування педагогічного мислення майбутніх учителів, а саме:

- створення сприятливого освітньо-розвивального середовища у закладі вищої освіти з метою формування сучасного педагогічного мислення студентів;

- стимулювання та позитивна мотивація майбутніх учителів на формування сучасного педагогічного мислення;
- оновлення змісту педагогічних дисциплін у контексті формування сучасного педагогічного мислення студентів;
- застосування інноваційних технологій розвитку педагогічного мислення у процесі викладання педагогічних дисциплін;
- посилення практико-діяльнісної складової педагогічного мислення майбутнього вчителя.

Реалізація визначених організаційно-педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх учителів сприяє підвищенню ефективності формування в них педагогічного мислення, яке є необхідною складовою професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко Т. Є. Роль педагогічних умов у забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів у технічному університеті. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія.* 2015. № 1. С. 105–113.

2. Демидова Г. А. Организационно-педагогические условия формирования лидерского потенциала менеджера социально-трудовой сферы в рефлексивной среде дополнительного профессионального образования. *Педагогические и психологические науки: актуальные вопросы:* материалы Международной заочной научно-практической конференции. Ч. I. (31 октября 2012 г.). Новосибирск: Сибирская ассоциация консультантов, 2012. 200 с.

3. Ипполитова Н. В. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education.* 2012. № 1. С. 8–14.

4. Каргин С. Т. Сущность понятия «педагогическое мышление». *Реформа общеобразовательной и профессиональной школы и подготовка педагогических кадров:* сб. статей. Алма-Ата: КПИ им. Абая, 1986. С. 58–63.

5. Куони Е. Ю. Формирование педагогического мышления у студентов классического университета: на примере изучения иностранного языка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Ульяновск, 2010. 30 с.

References:

1. Honcharenko, T. YE. (2015). Rol′ pedahohichnykh umov u zabezpechenni yakosti profesiynoyi pidhotovky maybutnikh inzheneriv-prohramistiv u tekhnichnomu universyteti. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy: filosofiya, psykholohiya, pedahohika, sotsiolohiya – Theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology, 1, 105–113* [in Ukrainian].

2. Demydova, H. A. (2012). Orhanyzatsyonno-pedahohycheskye uslovyya formyrovanyya lyderskoho potentsyala menedzhera sotsyal′no-trudovoy sfery v refleksyvnoy srede dopolnytel′noho professyonal′noho obrazovanyya. *Pedahohycheskye y psykholohycheskye nauky: aktual'nye voprosy:* materials of the International correspondence Scientific-practical Conference. Novosybyrsk: Sybyrskaya assotsyatsyya konsul′tantov, *200* [in Russian].

3. Yppolytova, N. V. (2012). Analyz ponyatyya «pedahohycheskye uslovyya»: sushchnost′, klassyfykatsyya. *General and Professional Education,* 1, 8–14.

4. Karhyn, S. T. (1986). Sushchnost′ ponyatyya «pedahohycheskoe myshlenye». *Reforma obshcheobrazovatel'noy y professyonal'noy shkoly y podhotovka pedahohycheskykh kadrov:* sb. statey. Alma-Ata: KPY ym. Abaya, *58–63* [in Kazakhstan].

5. Kuony, E. YU. (2010). Formyrovanye pedahohycheskoho myshlenyya u studentov klassycheskoho unyversyteta: na prymere yzuchenyya ynostrannoho yazyka. *Extended abstract of candidate's thesis.* Ul′yanovsk [in Russian].

Бурак Валентина,
кандидат технічних наук., доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Херсонського державного університету, Україна

Burak Valentyna,
Candidate of Technical Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Hotel-Restaurant And Tourist Business Kherson State University, Ukraine

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS OF HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC REFORM

Annotation. The article analyzes features of professional training of future specialists in hotel and restaurant business in modern economic conditions. We analysed normative documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine on the requirements for the organization of the educational process in the context of education and science reforms. Practical conclusions, offers for realization of better educational process are formulated: necessity of modernization of student practice bases, increasing the level of teachers' digital competence.

Keywords: Professional training, hotel and restaurant business, future specialists, distance learning, service sector.

Сутність якісної підготовки фахівця, стратегічні напрями формування його особистості в процесі професійної освіти сформульовані в нормативних документах, зокрема Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, закладені в законодавчих документах Міністерства освіти і науки України: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року тощо.

Сфера обслуговування є галуззю української економіки, яка динамічно розвивається впродовж останніх десятиліть та вбирає в себе торгівлю, транспорт, фінансування, страхування тощо. Освітні

та рекреативно-спортивні заклади, туристичні агентства, готелі та ресторани, салони краси та спеціальні медичні заклади, радіо- та телестанції, консультаційні фірми, музеї, театри, кінотеатри, магазини та супермаркети належать до сфери послуг. Тож для належного її функціонування нагальною стає проблема модернізації вищої професійної освіти з метою створення такої моделі освітнього процесу, у якому б оптимально поєдналися кращі українські й закордонні традиції. Інтеграція гуманістичних традицій української педагогіки та світового досвіду виховання особистості фахівця, здатної до активних самостійних дій, дозволить створити динамічну, мобільну, конкурентоспроможну модель системи фахового навчання. Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи – це організований, безперервний і цілеспрямований процес формування і розвитку в здобувачів освіти необхідних для фахової діяльності професійних компетентностей, який здійснюється в закладах вищої освіти різних форм власності та спрямовується на здобуття майбутніми фахівцями кваліфікацій відповідно до освітньо-професійних програм освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр» спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, що забезпечить успішне виконання посадових обов'язків, конкурентоспроможність і професійну мобільність у сфері послуг, а також своєчасне оновлення та вдосконалення [1].

Державною політикою України у сфері освіти і науки передбачено забезпечувати зростання людського капіталу та отримання економічної вигоди, пов'язані зі сталим розвитком суспільства й розбудовою конкурентної економіки, що має стати основою для суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. Тож нині Міністерством освіти і науки України здійснюється системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях: від дошкільної – до вищої та освіти дорослих. У науковій сфері завданням є дії щодо припинення ізоляції та унеможливлення стагнації досліджень, формування запиту на результативну підготовку дослідників та якісні розробки в галузі фундаментальних і прикладних наук, скорочення розриву між дослідженнями та впровадженням їхніх результатів у професійну діяльність, інтеграція вищої освіти й науки України в освітньо-дослідницький простір Європейського Союзу. До пріоритетних напрямів реформи віднесено сучасну професійну,

якісну вищу та розвиток освіти дорослих, що є актуальним у контексті означеного дослідження.

Так, Концепція «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року передбачає діяльність у трьох напрямах, спрямованих на децентралізацію управління та фінансування, пов'язані з підвищенням якості професійної освіти та посиленням зв'язку з ринком праці. Значущим уважаємо схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти.

Започаткування пілотного проєкту з дуальної освіти в закладах фахової передвищої та вищої освіти передбачає за наступні 4 роки впровадити дуальну освіту в 44 закладах фахової передвищої та вищої освіти. На нашу думку, співпраця ЗВО зі стейкхолдерами щодо спільних проєктів підвищить рівень практичних знань і досвіду як здобувачів освіти, так і викладачів; дасть можливість концентрувати зусилля роботодавців, освітян і науковців щодо перегляду змісту кваліфікаційних характеристик та оновлення чинних державних стандартів вищої професійної освіти, у тому числі й нових професій сфери обслуговування; сприятиме перегляду й оновленню навчальних (навчально-професійних) програм щодо структури і змісту навичок, компетентностей (як компетенцій, так і результатів навчання), якими повинні володіти майбутні фахівці готельно-ресторанної справи задля забезпечення ефективності здійснення професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Ще одним значущим пріоритетом реформи є підготовка в закладах вищої освіти конкурентоспроможних фахівців, затребуваних на сучасному ринку праці, переваги яких у наявності сучасних знань, умінь вирішення комплексних задач, створення висококласних та інноваційних інтелектуальних продуктів та наявності цінностей вільного демократичного суспільства. Означене передбачає створення умов для автономії закладів вищої освіти та здійснення ефективної діяльності. Вищеозначене пов'язане з розробленням відповідної нормативно-правової бази та наданням інформаційної та методичної підтримки щодо нових можливостей самостійного керування коштами, визначення внутрішньої системи та рівня оплати праці, вільного залучення пожертв та інвестицій тощо.

Однак, на думку науковців, реформування системи вищої освіти часто зводиться о окремих модифікацій і не має системного

характеру через відсутність спеціальних знань, загально-методологічних, загальносистемних уявлень, взаємозв'язку фундаментальних, загальпрофесійних і спеціальних знань. Саме фундаменталізація забезпечує формування цілісної картини навколишнього світу, системних знань, системного мислення, системного підходу до вирішення складних комплексних міждисциплінарних завдань. Поглиблення фундаменталізації освіти додає ту інваріантість підготовки фахівців, що так потрібна в сучасних умовах, коли необхідно реагувати на нові запити суспільства, на нові освітні технології [4].

Аналізуючи зміни, пов'язані з нинішніми реаліями організації освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19 та безпрецедентними планетарними заходами безпеки через запровадження всесвітнього карантину, важливо визначити пріоритетними такі прояви професійної освіти, що стосуються і професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи: модернізацію інформаційного, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення через використання інформаційно-комунікативних технологій, зокрема актуального в контексті сьогодення дистанційного навчання, інтелектуалізацію та впровадження науково-технічних досягнень, формування ринку освітніх послуг та майбутню фахову мобільність.

Список використаних джерел:

1. Буряк В. Г. Модернізація професійної підготовки фахівців готельно-ресторанного господарства. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 4 (104). С. 7–12.

2. Бурак В. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи: дефінітивний аналіз. *Педагогічний альманах.* 2020. № 46. С. 124–131.

3. Реформа освіти та науки. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti

4. Плахотнік О. В., Слюсаренко Н. В. Тенденції удосконалення професійної підготовки фахівців вищої школи: педагогічний альманах. 2016. Вип. 29. С. 87–96.

References:

1. Burak, V. H. (2020). Modernizatsiia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv hotelno-restorannoho hospodarstva – *Nova pedahohichna dumka, 4 (104), 7–12* [in Ukrainian].

2. Burak, V. H. (2020). Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv hotelno-restorannoi spravy: definityvnyi analiz – *Pedahohichnyi almanakh, № 46, 124–131* [in Ukrainian].
3. Reforma osvity ta nauky. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti [in Ukrainian].
4. Plakhotnik, O. V., Sliusarenko, N. V. (2016). Tendentsii udoskonalennia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv vyshchoi shkoly. *Pedahohichnyi almanakh*, 29, 87–96 [in Ukrainian].

Бялик Оксана,
доктор педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Bialyk Oksana,
Doctor of Pedagogic Sciences,
Professor at the Department of Pedagogy and Education management
Pavlo Tyctyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ПОРТФОЛІО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ

PORTFOLIO OF A TEACHER OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION – OBJECTIVE NEED FOR TODAY

Abstract. The core component of pedagogical culture is pedagogical skill, which involves the synthesis of developed psychological and pedagogical thinking, professional and pedagogical knowledge, skills and abilities, emotional and volitional means of expression that allow the teacher to successfully solve educational problems. Daily pedagogical practice shows that significant results in education are achieved by those teachers who have a high psychological culture, and vice versa – negative examples of brutality, which, unfortunately, are still available in practice, indicate the absence of this culture.

Keywords: portfolio, teacher of higher education institution, pedagogical culture of a teacher, professionalism of a teacher.

В основі педагогічної майстерності лежить педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості. Основні складники психологічної культури: педагогічна спрямованість; психолого-педагогічна ерудиція; гармонія розвинутих інтелектуальних і моральних якостей; висока педагогічна майстерність і організованість; уміння продуктивно поєднувати освітню й науково-дослідну діяльність; сукупність професійно важливих якостей; педагогічно спрямоване спілкування й поведінка; постійне самовдосконалення.

Стрижневим компонентом педагогічної культури є педагогічна майстерність, яка передбачає синтез розвинутого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок і

вмінь, емоційно-вольових засобів виразності, що дають змогу педагогові успішно вирішувати освітні завдання. Щоденна педагогічна практика свідчить: суттєвих результатів у вихованні досягають ті педагоги, які мають високу психологічну культуру, і навпаки – негативні приклади брутальності, що, на жаль, ще наявні у практиці, свідчать про відсутність цієї культури.

Одним з основних показників педагогічної культури є педагогічний досвід – теорія і практика психологічної діяльності людства та її результат, який має два взаємодоповнювані рівні – теоретичний і практичний. Будь-яка культура, в тому числі й педагогічна, ґрунтується на певних знаннях.

Відповідно до специфіки діяльності викладача вищої школи слід підкреслити нагальну потребу як у професійних знаннях, навичках і вміннях, так і в психолого-педагогічних. До них відносять: володіння предметом викладання, методикою викладання предмета, психологічну підготовленість, загальну ерудицію, широкий культурний кругозір, психологічну майстерність, володіння технологіями психологічної праці, організаторські вміння й навички, педагогічний такт, психологічну техніку, володіння технологіями спілкування, ораторську майстерність тощо.

Створення та використання портфоліо у ЗВО є об’єктивною необхідністю сьогодення, яке характеризується наступними тенденціями розвитку суспільства й освіти:

- постійне підвищення вимог до вищої освіти взагалі та до діяльності викладача вищої школи зокрема;
- приєднання України до Болонського процесу;
- перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, що вимагає розвиток компетенцій та вміння вчитися;
- використання нових форм та методів навчання та викладання, зокрема індивідуально-орієнтованого навчання;
- пошук нових способів розвитку особистості.

Можливість створення портфоліо для викладача ЗВО – це спосіб творчої реалізації себе самого, показати чого він навчився, чого досяг, що вміє робити, і до чого йому треба прагнути. Кожен педагог повинен усвідомлювати свою соціальну відповідальність, бути суб’єктом професійного та особистісного зростання, вміти досягти нових науково-педагогічних рівнів. Роль творчої особистості педагога набуває актуальності і відбувається через й індивідуальну

науково-методичну роботу. Виконавцем всіх цих завдань і є сучасний педагог – викладач ЗВО.

Проблема становлення та розвитку професіоналізму педагога є національною проблемою для багатьох країн. У наш час відбувається чимало реформ в сфері вищої освіти, і викладач вищої школи є одною з головних фігур у цьому процесі. Педагог знаходиться в таких умовах, коли оволодіння дослідницькими навичками, навичками рефлексії є обов'язковим критерієм формування високопрофесійного викладача.

Метод портфоліо є одним із засобів для виконання завдань, які витікають з сучасних тенденцій розвитку освіти й суспільства.

Портфоліо може бути засобом для:

- документації викладацької діяльності з акцентом на досягненнях;
- надання можливості науково-педагогічним працівникам контролювати свою професійну діяльність;
- забезпечення ЗВО засобами демонстрації того, що викладання є пріоритетом закладу освіти;
- індивідуального професійного розвитку викладача вищої школи.

Список використаних джерел:

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. Київ, 2005. 336 с.

2. Бялик О. В. Професійно-педагогічна компетентність викладача закладу вищої освіти: навч. посіб. Умань, 2020. 127 с.

3. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. (за ред. І. Холковської). Вінниця, 2017. 144 с.

4. Родигіна І. Компетентнісно спрямований педагогічний процес. URL: http://osvita.ua/school/theory/1963.

References:

1. Butenko N. YU. (2005). Komunikatyvna maysternist′ vykladacha: navch. posib. Kyyiv [in Ukrainian].

2. Byalyk O. V. (2020) Profesiyno-pedahohichna kompetentnist′ vykladacha zakladu vyshchoyi osvity: navch. posib. Uman′ [in Ukrainian].

3. Profesiyno-pedahohichna kompetentnist′ vykladacha vyshchoho navchal′noho zakladu: navch. posib. (za red. I. Kholkovs′koyi). (2017) Vinnytsya [in Ukrainian].

4. Rodyhina I. Kompetentnisno spryamovanyy pedahohichnyy protses. URL: http://osvita.ua/school/theory/1963.

Вашуленко Оксана,
науковий співробітник
відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України, Україна,

Vashulenko Oksana,
research scientist at O. Ya. Savchenko
Department of Primary Education of the Institute of Pedagogy of
the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

MODERN TECHNOLOGY OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN DURING THE LITERATURE-BASED READING LESSONS

Abstract. The importance of developing the creative potential of the individual is outlined in the thesis. The emphasis is placed on the search for new, non-standard forms, methods and techniques for the development of creative abilities of primary school children. Favorable conditions and features of development of these abilities at children of primary school age are defined. The technology of development of creative abilities during the lessons of literature-based reading in primary school is disclosed. Methods and techniques of indicated technology are provided.

Keywords. primary school; primary school children, literature-based reading; creative activity; creative abilities; creative writing.

Пріоритетним завданням реформування сучасної системи початкової освіти є всебічний розвиток школярів, зокрема творчого потенціалу особистості, яка могла б гідно представляти себе, свій народ, мову у світовій цивілізації. Адже саме творчі особистості впливали на прогрес цивілізації, створювали матеріальні і духовні цінності, що вирізнялися новизною.

Загальновідомо, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів і рішень. Лише творча особистість здатна створювати, пропонувати нові теорії, технології, напрями розвитку, знаходити вихід зі складних нестандартних ситуацій.

Здібність до творчості розвивається завдяки природній основі, умовам життя, навчанню, власній активності. Творчі здібності дітей можуть виявлятися в різних сферах діяльності: інтелектуальній, мистецькій, літературній, спортивній, соціальній, комунікативній, технічній. Усі прояви дитячої обдарованості є суб'єктивно значущими і потрібними для повноти життя особистості, її самореалізації в суспільстві. У молодшому шкільному віці прагнення дітей до мовленнєвої творчості, інсценізації, малювання, музикування, виготовлення саморобок, особливо помітне, бо відповідає сензитивним потребам цього віку [4].

Творчість – це особлива діяльність, але незалежно від віку творця і мети вона є проявом індивідуальності людини [4].

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів знаходить своє відображення в типових освітніх програмах, в інноваційних процесах, що відбуваються в сучасній українській школі. Здібності розвиваються у процесі діяльності творчого характеру, яка спонукає учнів до пізнання і дослідження, до знаходження нестандартних рішень. Тому сьогодні в педагогічній науці і практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів їхнього розвитку.

Літературна творча діяльність посідає особливе місце серед проявів творчості молодших школярів. З одного боку, вона вимагає роботи таких психічних процесів, як сприймання, образне мислення, уява, мовлення, емоції, активізує почуттєвий та інтелектуальний складники пізнавальної діяльності молодшого школяра. З іншого – дітям цього віку властива надзвичайна емоційність та чутливість до образних вражень, багатство уяви, невтомна допитливість, відкритість до навколишнього світу (Н. С. Лейтес, Г. О. Люблінська, Н. О. Менчинська та ін.). Це підтверджує важливість цілеспрямованого розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. Адже літературна творчість у дитячі роки – це умова і засіб максимального розкриття творчих здібностей, активізації емоційно-чуттєвої сфери, пізнавальних інтересів і духовного потенціалу молодших школярів (О. В. Духнович, О. О. Потебня, С. Ф. Русова, О. Я Савченко, В. О. Сухомлинський та ін.).

Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання є важливою і складною педагогічною проблемою, яка може бути успішно вирішена на основі створення

оптимальних умов, урахування яких в освітньому процесі сприятиме успішній літературній творчості молодших школярів. Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить про існування різних підходів до визначення умов розвитку творчих здібностей учнів. Водночас можна констатувати, що більшість науковців акцентують увагу на важливості таких чинників: сприятливе середовище, що стимулює дітей до творчості; застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують активність учнів у процесі творчої діяльності; урахування індивідуальних особливостей і можливостей дітей молодшого шкільного віку; системність роботи з розвитку творчих здібностей учнів; зміна характеру міжособистісних стосунків між учителем і учнями у напрямку їх демократизації, діалогізації; комплексна підготовка учнів до створення літературних продуктів; збагачення їхнього емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду; навчання учнів елементарних прийомів літературної творчості; інтеграція різних видів творчої діяльності учнів (літературної, образотворчої, театральної, музичної); практична спрямованість літературної творчості тощо [1; 3; 5; 6].

Ґрунтуючись на психологічних і педагогічних дослідженнях (В. А. Лєвін, В. О. Моляко, О. І. Савенков, О. Я. Савченко) у процесі навчання молодших школярів творчості на уроках літературного читання, можна виділити такі компоненти: мотиваційний (прагнення дізнаватися, цікавитися, відчувати захоплення від створення власного продукту); інтелектуально-логічний (уміння аналізувати, порівнювати, діяти за аналогією, встановлювати зв’язки, доводити); інтелектуально-евристичний (бачити нове, незвичайне, фантазувати, прогнозувати, виявляти інтуїцію, переносити знання, уміння в нову ситуацію); активне сенсорне сприймання (спостерігати, знаходити незвичайні малопомітні деталі, відчувати і передавати у слові звуки, рухи тощо); комунікативний (здатність до комунікації, співробітництва); вольовий (здатність до самоорганізації, зосередження вольових зусиль для завершення або удосконалення творчого продукту) [2; 4].

Аналіз науково-методичної літератури, спостереження за навчальним процесом дають змогу зробити висновок, що в початкових класах кожен учень має брати участь у творчій діяльності різного змісту і складності. На уроках літературного читання можна створити такі умови, щоб діти пройшли сходинки творчого зростання: 1) діяльність, що передбачає пасивне наслідування; 2)

активно-наслідувальна діяльність; 3) виконання творчих завдань із створення власного нового продута у співпраці з дорослими; 4) самостійне виконання творчого завдання [3].

На уроках літературного читання розвиток творчих здібностей учнів необхідно здійснювати системно, використовуючи розвивальний потенціал змісту творів, різноманітні види творчих завдань і взаємодії мистецтв.

Технологія розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання – це педагогічна система, спрямована на:

- формування умінь аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію;
- розвиток уяви, фантазії, спостережливості, мовлення, асоціативного й образного мислення, емоційної чутливості, допитливості, пізнавального інтересу, наполегливості;
- розвиток здатності побачити незвичайне у звичайному, висувати гіпотези, оригінальні ідеї; здатності до винахідництва, дослідницької діяльності та ін.

Зазначена технологія має містити набір методів і прийомів, які дають змогу на уроці створювати максимальні можливості для розвитку творчих здібностей учнів. Наведемо приклади таких методів і прийомів.

Для розвитку уяви необхідно розвивати мовлення, спостережливість, образне мислення, відповідні пізнавальні уміння (порівняння, асоціація, прогнозування, конструювання тощо). Важливо поступово знайомити учнів з прийомами, які допомагають створювати художні образи, фантастичні сюжети. Такими прийомами є: комбінування; аглютинація; акцентування; композиційна повторюваність слів, дій в сюжеті; збільшення або надмірне зменшення об’єкта; перенесення типових дій з одного об’єкта на інший, який цим реально не володіє; зупинення або прискорення часу, у якому діють герої; придумування сюжету від імені «Я – образ»; універсальний герой твору (чарівник, який може все); перенесення обставин сучасного життя в прадавнє минуле або далеке майбутнє; перевтілення одних образів в інші; політ фантазії; аналогія – створення нового за подібністю з добре відомим; фантастичні гіпотези; утворення абсурдних слів, що пробуджують фантазію; створення «вінегрету» з казок (події різних казок, їх персонажі зустрічаються в новому сюжеті); вичерпування уяви, коли

обмежується час виконання якоїсь творчої роботи (скільки дій можна придумати з цим предметом за 1 хв.; скільки ознак можна дібрати до цього предмета; скільки предметів можна намалювати із трикутником) та ін.

Розвиткові творчих здібностей учнів початкової школи на уроках літературного читання сприятиме:

- розвиток мовленнєвих умінь, збагачення словника учнів образними висловами, епітетами, порівняннями;
- малювання словами;
- створення учнями творчих продуктів: придумування ланцюжків римованих слів; доповнення вірша словами, що римуються; завершення твору; складання творів за асоціативною аналогією; написання авторських віршів, оповідань, казок тощо;
- ілюстрування прочитаного, придумування назв малюнків, зіставлення зображуваного у творі і на малюнку;
- виконання завдань на творчу перебудову змісту прочитаного твору:
- прогнозування можливого розвитку подій, змісту твору на основі заголовка, ілюстрації, читання першого (останнього) абзаців тексту;
- виконання учнями творчих завдань на основі сприймання різних творів мистецтва;
- створення стінівок, колажів та ін.;
- інсценізація уривків творів тощо.

У підсумку зазначимо, що розвиток творчого потенціалу молодших школярів є одним із головних завдань сучасної української школи і цілеспрямованим процесом. Використання технології розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання дає змогу ефективно організовувати їхню творчу діяльність. Методи і прийоми зазначеної технології спрямовані на розвиток і формування творчих здібностей учнів початкових класів.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1967. 92 с.

2. Моляко В. О. Психологічна проблема творчого потенціалу. *Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості та обдарованості:* збірник наукових праць / за ред. В. О. Моляко. Житомир, 2007. С. 6–13.

3. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посібник для вчителя. Київ: Освіта, 2007. 334 с.

4. Савченко О. Я. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. *Початкова школа.* 2016. № 8. С. 10–15.

5. Сисоєва С. О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання. *Гуманітарні науки*. 2001. № 1. С. 110–118.

6. Явоненко М. В. Методика підготовки школярів до літературно-творчої діяльності. *Початкова школа.* 2005. № 5. С. 15–18.

References:

1. Vyhotskyy, L. S. (1967). Voobrazhenye y tvorchestvo v det·skom vozraste. Moskva: Prosveshchenye [in Russian].

2. Molyako, V. O. (2007). Psykholohichna problema tvorchoho potentsialu. *Aktual'ni problemy psykholohiyi. Problemy psykholohiyi tvorchosti ta obdarovanosti:* zbirnyk naukovykh prats′. Zhytomyr, *6–13* [in Ukrainian].

3. Savchenko, O. YA. (2007). *Metodyka chytannya u pochatkovykh klasakh:* posibnyk dlya vchytelya. Kyyiv: Osvita, *334* [in Ukrainian].

4. Savchenko, O. YA. (2016). Rozvytok tvorchoyi diyal′nosti uchniv na urokakh literaturnoho chytannya. *Pochatkova shkola – Elementary School, 8, 10–15* [in Ukrainian].

5. Sysoyeva, S. O. (2001). Tvorchyy rozvytok uchniv u konteksti osobystisno oriyentovanoho navchannya. *Humanitarni nauky – Human Sciences, 1, 110–118* [in Ukrainian].

6. Yavonenko, M. V. (2005). Metodyka pidhotovky shkolyariv do literaturno-tvorchoyi diyal′nosti. *Pochatkova shkola – Elementary School, 5, 15–18* [in Ukrainian].

Габінська Алла,
кандидат філософських наук,
завідцвач кафедри
психолого-педагогічного супроводу освіти,
ДОЗ «Гродненський обласний
інститут развитку освіти», Республіка Білорусь

Габинская Алла,
кандидат философских наук,
заведующий кафедрой
психолого-педагогического сопровождения образования,
ГОУ «Гродненский областной
институт развития образования», Республика Беларусь

Alla Aleksandrovna,
PhD in Philosophical Sciences,
Head of Psychological and Pedagogical support
Department Grodno Regional Institute of Education Development

НОВІ ЗАДАЧІ ОСВІТИ В ЕПОХУ ПОСТСУЧАСНОСТІ

НОВЫЕ ЗАДАЧИ ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ПОСТСОВРЕМЕННОСТИ

NEW CHALLENGES OF EDUCATION IN THE POSTMODERN ERA

Abstract. This article covers a range of problems related to the formulation of new tasks of modern education in the era of postmodernity. The article reveals the concepts of "postmodern worldview" and "postmodern culture". Possible ways of overcoming the cultural and anthropological crisis of education through a dialogical approach in education and science are proposed.

Keywords: postmodernity, postmodern culture, crisis of education, dialogic approach in education.

Статус дефиниций «постмодернизм», «постсовременность», «постсовременная культура» не всегда понятен, несмотря на то, что часто используется в гуманитарных дисциплинах. Так, З. Бауман трактует «постсовременность» как «всемирно-историческое понятие» [1, с. 24].

А. Тойнби рассматривает постсовременность как историческую эпоху, характеризующаяся всемирным масштабом, ростом культурного и социального многообразия, отказом от принципов

чистой экономической целесообразности и принципов массового социального действия [9]. Ж.- Ф. Лиотар постмодерную эпоху трактует как наиболее рельефно выражающиеся новые тенденции, определившиеся в культурном самосознании развитых стран Запада после второй мировой войны [5]. Для постмодерного состояния общества и культуры, по мысли итальянского философа Дж. Ваттимо является проблема существования человека в современном «обществе тотальной коммуникации» [3]. В. А. Емелин говорит о том, что современный постмодернизм представляет собой специфическое мировоззрение информационного общества, отличительной чертой которого является плюрализм, в котором заключается сама суть постмодернизма. Автор отмечает: «Нельзя не признать, что постмодернистское мировоззрение в настоящее время находится в кризисном состоянии, сам постмодернизм воспринимается многими как умозрительная конструкция, неоправданно растиражированная философами и литературоведами, а многие его критики констатируют смерть постмодернистской идеологии, при этом, не предлагая сколь-нибудь внятной позитивной альтернативы. На самом деле позиция негативного отрицания не решает тех проблем общества и культуры, которые стремилась фиксировать и осмысливать идеология постмодернизма» [4, с. 5–6].

В свою очередь, под постмодернизмом мы понимаем мировоззрение перманентного кризиса, который отражается во всех сферах жизнедеятельности общества, но наиболее остро проявляющийся в системе образования как доминирующей подсистемы общества.

Проблема кризиса образования привлекла свое внимание как отечественных, так и зарубежных исследователей еще в 60-е годы прошлого века. Многие ученые обратили внимание на гуманистический кризис образования, утрату в нем антропологического смысла образования. А. П. Валицкая по этому поводу пишет: «В аналитике катастроф XX века, которая остается актуальной философско-культурологической темой на протяжении последнего полустолетия, достаточно определенно звучит мысль о том, что причины трагедий отнюдь не сводятся к производственно-экономическим факторам. Их глубинные истоки имеют социокультурную и психологическую природу, свидетельствуя о глобальном антропном кризисе, порожденном отставанием духовно-нравственного развития человечества от научно-технического

прогресса. Это отставание фиксирует и усугубляет система образования, утверждая в сознании людей идею господства над внешней природой в ущерб познания природы «внутренней», собственно-человеческих чувственно-интеллектуальных, эстетических и нравственных сил» [2, с. 9].

Утилитарный подход и ориентация образования на экономоцентричность со временем вытеснили потребности самой личности. Небеспочвенно в 1990 году в Праге участники международного симпозиума «Философия образования в перспективе XXI века» объявили о необходимости выработки новых мировоззренческих и аксиологических ориентиров в системе образования.

Участники симпозиума выдвинули следующие задачи:

- гуманитарный, гуманитаризирующий, человекообразующий подход, рассматривание образования как творческого акта, способствующего становлению «образа человеческого»;
- формирование нового образа мира и человека, который является продуктом творческой деятельности человеческих сообществ и присущих им историко-культурных традиций;
- создание специальных социокультурных техник и технологий перестройки образования [10].

Последнее не мыслимо без исследования проблем современного человека, так как именно человек – субъект образования и результат социальных взаимодействий.

В ситуации хаотизации и непредсказуемости социокультурных процессов в мире, кризиса ценностных и идейных ориентиров в эпоху постсовременнности, важно разработать новые задачи образования. Как пишет исследователь И. А. Извеков «Во-первых, постмодернизм, утверждая релятивизм этических установок, сопряженный с представлением об «исчезновении субъекта», не оставляет возможности для возникновения самой основы для воспитательного процесса в высшей школе... Во-вторых, неизбежно усложняющийся процесс дифференциации наук и расширяющийся поток информации не допускает возможности конструирования целостной концепции личности... В-третьих, сама задача воспитания стала неактуальной...» По словам автора, современная система образования ориентирована не на формирование универсальной личности, а на формирование «человека массы», конформистского типа личности, демонстрирующего постмодернистское мировоззрение [6, с. 60–61].

Новые подходы к образованию еще не могут нивелировать «экономцентрическую» тенденцию в контексте постсовременнности. По этому поводу А. А. Попов утверждает, что на современном этапе общественного развития, «образование перестает быть «обслуживающей отраслью» ресурсно-ориентированной экономики и становится важнейшей сферой социально-экономического развития. Однако это задает и новые требования к образовательным системам и институтам: они должны отвечать не только за непосредственную организацию процессов образования, обучения и подготовки кадров, но и за опережающую разработку особого класса технологий – антропологических, то есть работы с человеком в самом широком смысле слова» [7, с. 59].

Современные исследователи все чаще стали поднимать вопрос о потребности формирования диалогической концепция образования, которая позволяет рассматривать образовательный процесс как живой процесс, направленный на развитие созидательной, осознанной личности, открытой окружающему миру.

Намечая общие контуры диалогического подхода к образованию, такой автор как О. А. Прохорова выделяет четыре основных аспекта образования как диалога:

- диалог личности с «другими» (ориентация на формирование навыков выстраивания эффективной, неискаженной коммуникации, межличностной интеракции в условиях постсовременной индивидуализации, ослабления социальных связей);
- диалог личности с самою собою (ориентация на самопознание и самоактуализацию, выработку навыков рационального мышления, способности формировать собственное мировоззрение в условиях культурного плюрализма постсовременности; формирование ответственной, продуктивно мыслящей, свободной личности);
- диалог с миром природы (ориентация на знакомство с наукой как особым культурным феноменом, играющим огромную роль в постсовременных обществах; формирование адекватного представления о её специфике, возможностях и ограничениях; воспитание экологического мышления, преодолевающего антагонизм «человек – природа»);
- диалог культур (ориентация на мультикультурализм, осознание ценности культурного многообразия, формирование толерантности и открытости по отношению к «иным» культурным

смыслам и умения видеть за культурным многообразием единство базовых, универсальных гуманистических установок) [8, с.13].

Соглашаясь с вышеуказанным автором, отметим, что постсовременная эпоха ставит перед образованием ряд новых задач, выполнение которых подразумевает преодоление утилитарного одностороннего подхода в образовании. Последнее возможно благодаря реализации диалогического подхода в образовании, учитывающего не только потребности общества в специалистах, но и особенности культуры постсовременности и специфические потребности личности современной эпохи. Учитывая сказанное, мы выделяем следующие задачи, которые должно решать современное образование:

1. Выработку стратегии интеграции национальных образовательных систем в мировое образовательное пространство.
2. Определение национальной государственной политики в сфере образования, адекватной современным социокультурным реалиям.
3. Переосмысление характера образовательной деятельности с выделением приоритетов национальной системы образования.
4. Реконструкция состояния и тенденций развития отечественного образования.
5. Воспитания личности в соответствии с задачами, поставленными перед обществом на данном этапе исторического и культурного развития.

Список использованных источников:

1. Постмодернизм: энциклопедия / сост. и науч. ред.: А. А. Грицанов, М. А. Можейко. Минск: Интерпрессервис: Кн. дом, 2001. 1038 с.
2. Валицкая А. П. Как возможна общая теория образования, или о междисциплинарном статусе понятия «диалог». Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”, Диалог в образовании. Выпуск 22. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С. 9–16.
3. Ваттимо Дж. Прозрачное общество. Москва: Логос, 2002. 128 с.
4. Емелин В. А. Кризис постмодернизма и потеря устойчивой идентичности. *Национальный психологический журнал.* 2017. № 2(26). С. 5–15.
5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. Московский институт экспериментальной социологии. СПб: Алетейя, 1998. 160 с.
6. Извеков А. И. Педагогические задачи высшей школы эпохи постмодерна. Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”, Инновации и образование, Выпуск 29. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С. 65–80.

7. Попов А. А Социально-антропологические основания практик современного образования. *Вестник Томского гос. ун-та.* 2008. № 314. С. 59–61.

8. Прохорова О. А. Культурно-антропологический кризис и новые задачи образования в эпоху постсовременности: автореф. … дис канд. филос. наук: 09.00.13. Ростов-на-Дону, 2006. 30 с.

9. Тойнби А. Дж. Постижение истории. Москва: Прогресс, 1991. 736 с.

10. Философия образования: Новые идеи, ценности и цели. *Философия образования в 21 веке:* сокращенное изложение материалов чешско-советского симпозиума (Прага, 1990). Варшава: Современная высшая школа. 1990. № 3–4. С. 207–220.

References:

1. Postmodernizm: entsiklopediya / sost. i nauch. red.: Gritsanov, A. A., Mozheyko, M. A. (2001). Minsk: Interpresservis: Kn. dom, [in Russian].

2. Valitskaya, A. P. (2002). Kak vozmozhna obshchaya teoriya obrazovaniya, ili o mezhdistsiplinarnom statuse ponyatiya «dialog». Sbornik materialov konferentsii. Seriya “Symposium”, Dialog v obrazovanii, Vypusk 22. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskoye filosofskoye obshchestvo [in Russian].

3. Vattimo, Dzh. (2002). Prozrachnoye obshchestvo. Moskva: Logos, [in Russian].

4. Yemelin, V. A. (2017). Krizis postmodernizma i poterya ustoychivoy identichnosti – *Natsional'nyy psikhologicheskiy zhurnal, 2 (26)* [in Russian].

5. Liotar, ZH.-F. (1998). Sostoyaniye postmoderna. Moskovskiy institut eksperimental'noy sotsiologii. SPb.: Aleteyya [in Russian].

6. Izvekov, A. I. (2003). Pedagogicheskiye zadachi vysshey shkoly epokhi postmoderna. Sbornik materialov konferentsii. Seriya “Symposium”, Innovatsii i obrazovaniye, Vypusk 29. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskoye filosofskoye obshchestvo [in Russian].

7. Popov, A. A (2008). Sotsial'no-antropologicheskiye osnovaniya praktik sovremennogo obrazovaniya. *Vestnik Tomskogo gos. un-ta*. № 314 [in Russian].

8. Prokhorova, O. A. (2006). Kul'turno-antropologicheskiy krizis i novyye zadachi obrazovaniya v epokhu postsovremennosti. Extended abstract of candidate’s thesis. Rostov-on-Don [in Russian].

9. Toynbi, A. Dzh. (1991). Postizheniye istorii. Moskva: Progress.

10. Filosofiya obrazovaniya: Novyye idei, tsennosti i tseli. Filosofiya obrazovaniya v 21 veke: sokrashchennoye izlozheniye materialov cheshsko-sovetskogo simpoziuma (1990). Varshava: Sovremennaya vysshaya shkola, *3–4* [inPrague].

Гаврилюк Світлана,
доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Havryliuk Svitlana,
Doctor of Pedagogic Sciences,
Docent, Professor at the Department of pre-school education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article is dedicated to an important problem – the development of the creative potential of children of the preschool age. On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the author opens up the understanding of the "child creativity" and the basis of the factor, which takes the actualization of the creativity of children of the preschool age.

Keywords: creativity, creative potential, creative thinking, healthiness, preschool dignity.

У зв’язку з модернізацією змісту сучасної дошкільної освіти зростає роль особистості дитини дошкільного віку як найвищої соціальної цінності, адже дитинство – це період спонтанного, інтуїтивного пошуку сфери творчості, у якій індивід може себе всебічно реалізувати.

У Законі України «Про дошкільну освіту» [3] обов’язковим первинним етапом безперервної освіти в Україні визнано дошкільну освіту. Основними завданнями дошкільної освіти є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду.

Зважаючи на вищезазначені положення, можна констатувати, що важливим і актуальним завданням сучасної дошкільної освіти в нашій країні є забезпечення сприятливих умов для виховання й розвитку дітей дошкільного віку.

На думку вчених (Л. Венгер, Л. Виготського, В. Давидова, О. Запорожця, С. Кулачківської, О. Фльоріної та ін.), етап

дошкільного дитинства – це етап активних психічних новоутворень, набуття пізнавально-інтелектуального досвіду, виховання художньо-естетичних почуттів, моральних якостей індивіда, реалізації прагнень до дослідницького пошуку, появи перших творчих проявів.

Звертаючись до проблеми творчого розвитку дітей дошкільного віку, вчені підкреслювали, що функціонування зазначеної системи освіти має розвиток здібностей кожної дитини вже в ранньому віці й розвивати їх, вибудовуючи індивідуальну траєкторію кожного вихованця через різні форми відповідно до персональної освітньої програми.

Ураховуючи вищезазначене, зауважимо, що заклад дошкільної освіти відіграє важливу роль у процесі розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, який забезпечує більш успішне засвоєння знань на всіх наступних рівнях освіти.

Отже, першочерговими завданнями вихователів дошкільних навчальних закладів має стати правильне спрямування творчих інтересів дітей, розвиток їхнього мислення, формування достатнього рівня життєвої компетентності в дошкільному дитинстві.

Слід зауважити, що серед факторів, що впливають на розвиток дитячої творчості, значну роль відіграють: умови сімейного виховання, вікового й індивідуального розвитку, а також особливості взаємин дітей у найближчому соціальному оточенні (у сім'ї, дошкільному навчальному закладі, соціокультурному середовищі тощо).

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку залежить від сформованості відповідного рівня індивідуальних якостей особистості (завзятість, цілеспрямованість, працелюбність, наполегливість) та від об'єктивних умов, які впливають на їхню діяльність.

Таким чином, надзвичайно важливою є орієнтація дошкільної освіти на розвиток творчої особистості, визнання її самоцінності, формування позитивної «Я-концепції» кожного вихованця.

Аналіз філософської, психологічної та психолого-педагогічної літератури, її осмислення дозволяють запропонувати наступний підхід до визначення змісту дитячої творчості. Зміст поняття «дитяча творчість» розглядаємо як творчу позицію дитини, її активність, уяву, фантазію, що проявляється у творчому пошуку при створенні нових ідей, художніх, творчих образів, пізнанні нового, незвичного в

процесі творчої продуктивної діяльності: грі, малюнку, співах, танцях, комунікативній взаємодії тощо.

Зазначимо, що пошукова творча діяльність у дошкільному віці є своєрідним внутрішнім генератором, рушійною силою саморозвитку, самовдосконалення кожної особистості, яка сприяє актуалізації внутрішнього потенціалу дитини в майбутньому.

Японський засновник новаторських концепцій з виховання дітей раннього дошкільного віку, автор знаменитої книги «Після трьох уже пізно» Масару Ібука зазначає, що сучасна система виховання творчої особистості в ранньому віці не досить ефективна. На думку автора, творчість – це «вільний політ уяви, це загострена інтуїція, які можуть переходити в дослідження й відкриття. На цьому вищому рівні творчості інтелект, ерудиція та уява поєднані. Не викликає сумніву той факт, що успіхи у творчості виникають із суб'єктивного, емоційного сприймання й дослідів у ранньому дитинстві. Іншими словами, дитячі фантазії, які здаються дорослим такими далекими від реального життя, насправді є зародками творчості» [2, с. 133].

Автор закликає педагогів та батьків залучати дітей до художньо-творчої діяльності, і для цього потрібно дати дитині олівці якомога раніше: «Дитина бачить величезний світ набагато ширше, ніж стандартний аркуш паперу. Я би давав дитині величезний аркуш паперу, щоб вона повзала по ньому, малюючи. Стандартний аркуш сприяє вихованню стандартної людини, позбавленої творчості й достатньої життєстійкості» [2, с. 49]. Для того, аби дитина була успішною, потрібно, щоб її не лише любили, але й поважали і надавали в її розпорядження все те, чого ми б хотіли навчити, – зауважує Масару Ібука.

Тому велике значення, на думку автора, мають умови розвитку дитини саме в ранньому віці, відтак організація творчого виховного процесу в дошкільних установах потребує ретельного наукового й практичного дослідження.

Зарубіжні вчені, автори праці «Океани інновацій» М. Барбер, К. Донеллі та С. Різві [1, с. 167] зауважують, що, якщо діти не отримують можливості спробувати себе в музиці, акторському мистецтві або спорті, їхні таланти будуть втрачені, і це буде втрата не лише для них самих, а й для дорослих. Саме тому лише задовольнити потреби дітей – недостатньо, необхідно дати їм

можливість реалізувати свої прагнення і розкрити здібності й творчий потенціал [1].

До факторів, що стимулюють креативність дітей, вчені називають такі: орієнтація на потребу у творчому розв'язанні задач; відсутність перешкод стосовно проявів спонтанності та ініціативи; створення можливості маніпуляції з предметами й варіативності думок; навчання уважного ставлення до сигналів навколишнього середовища; виховні впливи, спрямовані на визнання людиною цінності креативних рис своєї особистості.

Таким чином, при спілкуванні з дитиною необхідно психологічно підтримати її – демонструвати оптимізм, опиратись на сильні сторони характеру вихованця, створювати ситуацію успіху, враховувати думку дитини, проявляти інтерес до її проблем.

Автор наукових праць з проблем педагогіки В. Кремень переконливо доводить, що в середовищі знань, на основі яких повинне відбуватися формування особистості, життєдіяльність також не може бути успішною без відповідної поширеної педагогічної культури, без педагогізації суспільства, надання сучасних педагогічних знань батькам. «Адже ми не зможемо досягти поставлених цілей в освіті, – стверджує науковець, – якщо дорослі не зрозуміють, що віками виховувана покірливість, слухняність дитини та намагання батьків сформувати з дитини вимріяний образ без урахування її здібностей стають на перешкоді розкриття дитиною власної сутності, формування її як особистості, і це може призвести до негативних наслідків» [4, с. 166].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що, організація різних видів творчої діяльності потребує вмілого педагогічного керівництва дитячою творчістю, наявності зразків креативної поведінки, підтримки та заохочення будь-яких проявів фантазії, уяви, творчої активності та ініціативності з боку педагогів та батьків, створення сенсорно-розвивального середовища в закладі дошкільної освіти: збагачення освітнього простору різноманітною сенсорною інформацією для формування дитячого сприймання, розвитку здібностей, накопичення дитиною сенсорного досвіду як основи власної творчості.

Список використаних джерел:

1. Барбер М., Донелли К., Саад Р. Океаны инноваций. *Вопросы образования.* 2012. № 4. С. 109–185.

2. Ибука М. После трех уже поздно / пер. с англ. Н. Перовой. Москва: Альпина нон-фикшн, 2011. 224 с.

3. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 р. № 2628–III. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/2628-14

4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 488 с.

References:

1. Barber, M., Donelly K., Saad R. (2012). Okeanы ynnovatsyi. Voprosi obrazovanyia – Educational issues, 4, 109–185 [in Russian].

2 Ybuka, M. (2011). Posle trekh uzhe pozdno. Moskva: Alpyna non-fykshn [in Russian].

3. Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 11.07.2001 № 2628–III. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/2628-14

4. Kremen, V. H. (2005). Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [in Ukrainian].

Джалалов Я. С.,
старший викладач Азербайджанської державної академії фізичної культури і спорту;
Мамедов З. З.,
старший викладач Азербайджанської державної академії фізичної культури і спорту;
Абдуллаєв С. С.,
старший викладач Азербайджанської державної академії фізичної культури і спорту

Джалалов Я. С.,
старший преподаватель Азербайджанской государственной академии физической культуры и спорта;
Мамедов З. З.,
старший преподаватель Азербайджанской государственной академии физической культуры и спорта;
Абдуллаев С. С.,
старший преподаватель Азербайджанской государственной академии физической культуры и спорта

Jalalov Y. S.,
Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sports
Mammadov Z. Z.,
Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sports
Abdullayev S. S.,
Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sports

ДІЇ БОРЦЯ, ЯКИЙ АТАКУЄ, ПРИ ЗАХИСТІ ВІД ПЕРЕВОРОТІВ НАКАТОМ У ГРЕКО-РИМСЬКІЙ БОРОТЬБІ

ДЕЙСТВИЯ АТАКУЕМОГО БОРЦА ПРИ ЗАЩИТЕ ОТ ПЕРЕВОРОТОВ НАКАТОМ В ГРЕКО-РИМСКОЙ БОРЬБЕ

ACTIONS OF THE ATTACKED FIGHTER IN DEFENSE AGAINST TILTS IN GRECO-ROMAN WRESTLING

Abstract. This article discusses the basic techniques of Greco-Roman style wrestlers for defense against tilts. Thanks to pedagogical observations of trainings and competitions, as well as conversations with coaches and athletes, the most optimal techniques for defense against tilts were identified. The authors consider it mandatory to include these techniques to the training process of wrestlers for their further study and improvement.

Keywords: Greco-Roman wrestling, tilt, defensive actions, training.

Технический арсенал в греко-римской борьбе с каждым годом меняется, совершенствуется и обогащается новыми двигательными действиями.

Прием переворот накатом на сегодняшний день занимает ведущее место в техническом арсенале борца. На ряду с этим перевороты накатом и защиты от них выполняются нашими борцами в различных вариантах.

Актуальность вопроса заключается в том, что в настоящее время тренера предлагают различные варианты выполнения и методики обучения переворотам накатом с захватом в области таза и защитам от них. Каждый тренер предлагает свой вариант выполнения данного приема и считает его наиболее правильным. Данное разнообразие вариантов с одной стороны обогащает технику борцов, а с другой стороны может привести к неправильному выполнению приема и как следствие к проигрышу борца на ковре.

При выполнении защиты от переворота с захватом туловища в области таза мнения тренеров разделились, одна группа рекомендовала обращать внимания на руки, другая на ноги, третья (наименьшая часть) на таз.

Для решения данной проблемы была поставлена цель: проанализировать виды защиты от переворота накатом с захватом туловища в области таза и выявить наиболее оптимальный вариант ее выполнения.

Для достижения данной цели были поставлены ниже следующие задачи:

1. Проанализировать литературу по технике греко-римской борьбы и выявить взгляды авторов на эту проблему.
2. Провести наблюдение за тренировками в некоторых школах по греко-римской борьбе (города Баку) и опросить преподающих тренеров.
3. Провести наблюдения за выполнением данного приема на соревнованиях.
4. Проанализировать эти виды защит с точки зрения биомеханики.

Для решения поставленных задач были использованы следующие методы:

1. Анализ литературных источников.
2. Педагогические наблюдения
3. Беседа

Проведя анализ доступной литературы, было выявлено, что авторы не касались данной проблемы в своих трудах.

При проведении бесед с тренерами выявилось, что они относятся к данному вопросу по-разному, как и было указанно выше.

Наблюдения проведенные на тренировках и соревнованиях дали неожиданные и противоречивые результаты. Было выявлено, что на соревнованиях наши борцы используют прием переворот накатом с захватом туловища в области таза, и большинство тренеров обучают их этому. Однако для защиты от данного приема большинство тренеров считают важным обратить внимание на выполнение защитных действий руками и ногами.

После проведенной беседы с тренерами мы получили такие ответы:

1. Атакуемый борец для выполнения защиты в первую очередь должен обратить внимание на упирающуюся ближнею руку.

2. Атакуемый борец для выполнения защиты в первую очередь должен упереться на ближнею ногу.

3. Атакуемый борец для выполнения защиты в первую очередь должен повернутся тазом в сторону атакующего.

Проанализировав двигательные действия борца при защите от переворотов накатом с захватом туловища в области таза с точки зрения биомеханических закономерностей, мы пришли к таким выводам:

1. Если атакующей борец выполняет с захватом в области таза, то атакуемый, для выполнения защиты в первую очередь должен повернуться тазом (животом) в сторону соперника, и только потом упереться руками и ногами.

2. Во время поворота тазом захват срывается, или ослабляется. Атакующему борцу приходится снова провести захват. А это – лишнее время.

3. Включение в защиту таза на ряду с рукой и ногой позволяет задействовать еще большее количество групп мышц.

4. Поворот атакуемого тазом к противнику увеличивает угол переворота для атакующего, тем самым усложняя ему выполнение приема. Для преодоления этого угла требуется лишнее время, сила и расстояние.

5. Мышцы приводящие в движение таз относятся к группам сильных мышц. Выполнение данного технического действия включает в работу данную группу мышц.

6. При повороте атакуемого тазом к противнику облегчается выполнение махового движения верхней ногой и накрывание ею атакующего.

Список использованной литературы:

1. Катулин А. З. Классическая борьба. Москва, ФиС, 1962.
2. Кожарский В. П. Техника классической борьбы. Москва, ФиС, 1978.
3. Купцов А. П. Спортивная борьба. Москва, ФиС, 1978.
4. Ленц А. Н. Классическая борьба. Москва, ФиС, 1960.
5. Сорокин Н. Н. Спортивная борьба. Москва, ФиС, 1960.
6. Шулика Ю. А. Греко-римская борьба. Ростов-на-Дону, «Феникс», 2004.

References

1. Katulyn, A. Z. (1962). Klasychna borotʹba. Moskva, FiS [in Russian].
2. Kozharskyy, V. P. (1978). Tekhnika klasychnoyi borotʹby. Moskva, FiS [in Russian].
3. Kuptsov, A. P. (1978). Sportyvna borotʹba. Moskva, FiS [in Russian].
4. Lents, A. N. (1960). Klasychna borotʹba. Moskva, FiS [in Russian].
5. Sorokyn, N. N. (1960). Sportyvna borotʹba. Moskva, FiS [in Russian].
6. Shulyka, YU. A. (2004). Hreko-rymsʹka borotʹba. Rostov-na-Donu, «Fenyks» [in Russian].

Дудник Наталка,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Dudnyk Natalka,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the
Department of Pedagogy and Educational Management,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical, Ukraine

ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

PORTFOLIO AS A MEANS OF FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS

Abstract. The article analyzes the features of the application of portfolio technology as a means of forming professional and ethical competence of future education managers. The article gives an example of the formation of professional and ethical competence of future education managers by maintaining a portfolio during the discipline «Pedagogical Ethics».

Keywords: competence, ethics, professional and ethical competence, portfolio, education manager, educational process.

Набуття професійно важливих компетентностей майбутнього менеджера освіти вважається в сучасній освітній системі одним із пріоритетних напрямків педагогічної роботи в закладах вищої педагогічної освіти. Виділяючи основні компетентності, якими повинен володіти майбутній управлінець, варто зупинитися на етичній. Вона виступає показником особистісної готовності майбутнього менеджера освіти до управлінської діяльності, тому що виконання будь-якого завдання має моральне значення.

Професійно-етична компетентність майбутніх менеджерів освіти формується всім комплексом дисциплін і практик, які викладаються майбутнім управлінцям. У зв’язку з цим виникає проблема оцінювання її сформованості. Саме портфоліо дозволяє вирішити цю проблему. Мета складання портфоліо – представити документально динаміку і результат розвитку професійно-етичної

компетентності майбутніх управлінців. За змістом портфоліо – це добірка праць студента, яка засвідчує його зусилля, досягнення і прогрес навчання за певний відрізок часу. О. Пометун розглядає портфоліо як автентичну, індивідуалізовану, орієнтовану на систематичну рефлексію навчальної діяльності технологію, що спрямована на реалізацію компетентнісного підходу [4]. Ми поділяємо думку вченої, яка під портфоліо у системі вищої освіти розуміє систематичний і спеціально організований збір доказів, які слугують засобом системної рефлексії власної діяльності студента та представляють її результати для поточної оцінки набутих компетентностей або конкурентоспроможного виходу на ринок праці.

На прикладі дисципліни «Педагогічна етика», яка викладається магістрантам спеціальності 073 «Менеджмент», галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» охарактеризуємо складові змісту портфоліо, що використовується з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Ураховуючи тривалість магістерської підготовки, формування портфоліо студента магістратури починається на початку навчання. Робота над створенням портфоліо в процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти здійснювалася в кілька етапів.

Етап 1. Визначення типу портфоліо і розробка його структури. Портфоліо, яке створюється майбутніми менеджерами освіти в процесі формування професійно-етичної компетентності, являє собою комбінацію тематичного індивідуального портфоліо і портфоліо особистісного розвитку. Структурно він складається з титульного аркуша, вступу, діагностично-рефлексивного блоку і висновків. Вступ складається із обґрунтування актуальності професійно-етичної компетентності для управлінців у сфері освіти та її показників за критеріями і рівнями. Мета даної інформації – дати уявлення про знання, уміння, навички та особистісні якості, які складають професійно-етичну компетентність, без чого процес навчання не може бути ефективним. Також вступ містить інформацію про мету створення портфоліо, його структуру й особливості. Діагностично-рефлексивний блок портфоліо має наступні розділи, які заповнюються студентами: розділ 1. Есе «Я і моя кар’єра»; розділ 2. Початкова діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності; розділ 3. Проміжна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності (кінець II

семестру); розділ 4. Проміжна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності (кінець ІІІ семестру); розділ 5. Фінальна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності.

Етап 2. Планування організаційних дій по створенню портфоліо. Виходячи з розробленої структури портфоліо, створено організаційний план роботи, який містить перелік необхідних заходів для створення портфоліо і терміни їх виконання. Заплановані заходи включали в себе консультації щодо формування необхідних знань і навичок для створення портфоліо та мотивування до даної діяльності, а також проведення діагностичних дій з подальшим рефлексивним аналізом результатів.

Етап 3. Проведення діагностичних дій з наступною рефлексією результатів. Робота над створенням портфоліо, що відображає результати формування професійно-етичної компетентності майбутніх управлінців, почалася з ІІ семестру 1-го курсу навчання, коли студенти вже пройшли початковий період адаптації до умов навчання в магістратурі і отримали певне уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності. Початковою діагностичною оцінкою було написання майбутніми менеджерами есе «Я і моя кар'єра», в якому вони у вільній формі викладали думки з приводу цілей і сенсу майбутньої професії, причин свого професійного вибору, необхідних професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, а також власної відповідності вимогам обраної професії і планованих шляхів досягнення кар'єрного успіху. Есе «Я і моя кар'єра» було відправною точкою рефлексивного аналізу сильних і слабких сторін студентів в світлі вимог професії, цілей по самоосвіті, спрямованих на розвиток знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, необхідних для обраної професійної діяльності. Отримані в ході початкової діагностичної оцінки бали щодо сформованості професійно-етичної компетентності заносилися в відповідну таблицю, що дозволяло студентам визначити особистий рівень сформованості професійно-етичної компетентності.

Етап 4. Складання висновку за матеріалами портфоліо. Результати фінальної діагностичної оцінки стали основою для написання резюме про рівні сформованості професійно-етичної компетентності забутнього управлінця, яке стало узагальненням усього представленого в портфоліо матеріалу і акцентувала увагу на

рівні розвитку професійно-етичної компетентності майбутнього менеджера.

З огляду на специфіку управління в галузі освіти, доречно включити до портфоліо звіти та відгуки про проходження управлінської практики; звернути особливу увагу на наявність рекомендацій щодо удосконалення системи управління навчальним закладом (за типом).

Для роботодавця важливо зрозуміти, наскільки претендент на посаду готовий до інноваційної діяльності, тому у портфоліо повинні бути представленні тексти доповідей на науково-практичних конференціях, копії публікацій у фахових (галузевих) журналах, грамоти та подяки, сертифікати учасника семінарів, форумів, конференцій, сертифікати про успішне засвоєння тренінгових і навчальних програм, свідоцтво про отримання іменних стипендій (президентської, обласної ради і т.ін.), рекомендаційні листи від викладачів-науковців, кураторів, керівників практики.

Отже, створення портфоліо в процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти дозволяє вирішувати такі педагогічні завдання:

- розвивати вміння рефлексивної та оціночної діяльності магістрантів;
- підтримувати і стимулювати мотивацію для досягнення мети, оскільки портфоліо налаштовує студента на демонстрацію успіху;
- ініціювати і стимулювати процеси самоосвіти;
- включати студента в процес розвитку професійно-етичної компетентності;
- оцінювати зусилля, прогрес, досягнення студента в освоєнні ними професійно значущих знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що складають професійно-етичну компетентність;
- здійснювати моніторинг результатів впливу навчального процесу на формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти.

Список використаних джерел:

1. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін: монографія. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Компринт, 2016. 424 с.

2. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/375/1/interaktuvni_tehn_VNZ.pdf

3. Пічкур О. М. Метод «Портфоліо» як засіб формування рефлексивної культури майбутнього дизайнера. URL: http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/579/1/ПОРТФОЛІО.pdf

4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

References:

1. Kalens′kyy, A. A. (2016). Rozvytok profesiyno-pedahohichnoyi etyky u maybutnikh vykladachiv spetsial′nykh dystsyplin: monohrafiya. Kyyiv: Komprynt [in Ukrainian].

2. Komar, O. A. Interaktyvni tekhnolohiyi u VNZ. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/375/1/interaktuvni_tehn_VNZ.pdf

3. Pichkur, O. M. Metod «Portfolio» yak zasib formuvannya refleksyvnoyi kul′tury maybutn′oho dyzaynera. URL: http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/579/1/PORTFOLIO.pdf

4. Pometun, O. I. (2004). Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: nauk.-metod. posib. Kyyiv: A.S.K. [in Ukrainian].

Дука Тетяна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
Україна

Duka Tetiana,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL GIFTEDNESS OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Abstract. The article analyzes various concepts of giftedness, summarizes the scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists on the development of giftedness, clarifies the specific features of intellectually gifted children, identifies early manifestations of giftedness of children, reveals the essence of giftedness in socio-pedagogical aspects. An important characteristic of giftedness is creativity - the ability to be creative. According to psychological research, the basis of giftedness is the inherent creative potential, which develops throughout a person's life.

Keywords: giftedness, intellectual giftedness, children of senior preschool age, development of intellectual giftedness.

Формувати обдаровану дитину необхідно вже в дошкільній ланці освіти, адже чим швидше розпочати роботу щодо створення умов для розвитку обдарованості, тим вища її ефективність. Інтелектуально обдаровані діти – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням, інтенсивним розвитком психічних процесів, специфічними особливостями; володіння абсолютним порогом чутливості; відповідальність; самокритичність; прагнення до добра, справедливості, правди, інтенсивним фізичним розвитком; домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

Видатний український філософ, педагог і просвітитель Г. Сковорода найважливішим завданням виховання вважав розвиток у дитини інтелекту, здібностей, задатків та акцентував увагу на тому, що педагогічний процес доцільно будувати відповідно до природних

особливостей дітей. Людей треба спонукати до тієї чи іншої діяльності залежно від їх здібностей та інтересів, а не від становища в суспільстві [3].

Цінний внесок у розробку проблеми обдарованості дітей зробив науковець Дж. Гілфорд. Він виділив творчу та інтелектуальну концепцію обдарованості. Творчість, на його думку, природній процес, що породжується потребою людства у подоланні напруження, яке виникає в незавершеній чи невизначеній ситуації. В його основі лежить дивергентне мислення, у той час як в основі інтелектуальної обдарованості особистості полягає конвергентне мислення.

Концепція структури інтелекту американського психолога «SOI» (Structure of intellect) є однією із найвідоміших запропонованих моделей, котра в свою чергу, є ефективною для навчання обдарованих дітей [3]. На думку науковця, структура інтелекту виходить із наявності 120 різноманітних розумових здібностей і є чудовим підґрунтям для розробки програм як для діагностики мислення, так і для визначення концентрації того, що підлягає цілеспрямованому розвитку [3].

З'ясовано, що думати людина починає тоді, коли у неї виникає необхідність щось зрозуміти. Таким чином, мислення починається із проблеми, питання, здивування або протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості до процесу мислення.

Дж. Гілфорд виділив кілька загальних фундаментальних основ для багаточисленних чинників інтелекту і на цьому класифікує їх, виділяючи три основні способи об'єднання інтелектуальних чинників, які включають п'ять операцій, чотири види змісту та шість типів продуктів мислення [3].

Отже, використовуючи модель Дж. Гілфорда «SOI» педагог має можливість стимулювати розвиток різноманітних інтелектуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку, включаючи конвергентне, дивергентне і критичне мислення. Зазначена модель може застосовуватися, наприклад, у програмах із розвитку таланту та творчих здібностей дітей.

Розкриваючи суть обдарованості в соціально-педагогічному аспекті, слід зазначити, що обдаровані діти характеризуються як такі, що досить рано проявляють здібності й нахили до певних видів діяльності. Маючи високий рівень здібностей, такі діти можуть

досягати високих результатів у певних видах діяльності, якщо для них будуть створені відповідні умови [3].

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності [4].

До ранніх виявів обдарованості дитини належать: потужна енергійність, значна фізична, розумова і пізнавальна активність; порівняно низькі втомлюваність і потреба у відпочинку; раннє навчання ходьби та інших рухів; інтенсивний розвиток мовлення; допитливість, прагнення до експериментування; легке і швидке засвоювання та використання нової інформації [2].

Важливою характеристикою обдарованості є креативність – здатність до творчості. Згідно із психологічними дослідженнями основою обдарованості є закладений від народження творчий потенціал, який розвивається впродовж усього життя людини. Він не залежить безпосередньо від рівня розумових здібностей, оскільки діти з високим рівнем інтелектуального розвитку іноді володіють незначним творчим потенціалом [1].

У дошкільному віці виявляється спеціальна обдарованість, ознаками якої є особливі здібності до певного виду діяльності. Як правило, здібності поділяють на загальні і спеціальні.

Загальні здібності (пізнавальні і практичні): спостережливість, творча уява, добра пам’ять є важливими для багатьох видів діяльності. Спеціальні здібності відіграють важливу роль у конкретних видах діяльності: музичній, художній, літературній [2].

Дошкільне дитинство створює сприятливі умови для формування спеціальних здібностей. Дуже рано починають розвиватися музичні здібності, які є досить багатогранними. До них належать здібності сприймати музику, відчувати виразність, безпосередньо й емоційно відгукуватися на неї, оцінювати красиве в музиці і русі, ритмічну виразність, виявляти музичний смак у межах можливостей цього віку. Особливої уваги заслуговує здатність дітей виразно, невимушено, ритмічно рухатися під музику.

У закладах дошкільної освіти для виховання обдарованих дітей необхідно використовувати індивідуальні програми з урахуванням особливостей дітей, їхніх нахилів та інтересів. Ці програми мають відображати міждисциплінарний, розвивальний характер навчання, головні ідеї пізнання, а не сукупність конкретних фактів; сприяти розвитку різних типів мислення, дослідницьких умінь, навичок

самоорганізованості; удосконалювати засоби спілкування і взаємодії з людьми.

Якщо у малюка проявляються інтелектуальні чи математичні, моторні або образотворчі здібності тощо, то вихователь має звернути на це увагу батьків, порадити їм, як створити умови для їх розвитку. Наприклад, підібрати індивідуально посилену програму розвитку, відповідну літературу, порадити цілеспрямовано поглиблювати знання дитини, її інтереси [4].

У дошкільному віці обдарована дитина може вражати дорослих високою обізнаністю, кмітливістю, певними успіхами в засвоєнні знань, випереджаючи в цьому своїх ровесників.

Одним із варіантів реалізації зазначеного є науково-педагогічний проект «Інтелект України». Сутність проекту полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, перш за все, необхідних навичок роботи з інформацією, здійснення аналізу, розвитку гнучкого творчого мислення, самоконтролю та самооцінки, швидких реакцій, раціональної організації навчальної праці; розвитку пізнавальних процесів – сприйняття, пам’яті, мислення, уяви й уваги та ін.

Науково-педагогічний проект «Інтелект України» реалізуються у ЗДО на базі державної програми. До проекту розробники пропонують власний навчально-методичний комплект (зошити з друкованою основою, посібники для вихователя), забезпечений комп’ютерною підтримкою (аудіо-, відеозаписами). Діти, які працюють за проектом, мають високий рівень мотивації до навчання, вміють працювати з інформацією [4].

Програму розділу «Розвиток мовлення, пізнавальних процесів дошкільників з елементами навчання грамоти та використання математичного матеріалу» для підготовки дітей дошкільного віку до навчання за освітньою програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект України».

Метою розділу є забезпечення наступності у роботі з академічно здібними дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку та створення умов для адаптації дітей до навчання у школі.

Даний розділ є інтегрованим і включає три взаємопов’язані блоки: розвиток мовлення та навчання грамоти; підготовка руки до письма; розвиток пізнавальних процесів і формування початкових математичних знань.

Алгоритмом виконання вправ, поданий у збірці «Подорож до Країни Знань», виконання розвивальних вправ і завдань для дітей дошкільного віку (запропоновані НПП «Інтелект України»).

З метою забезпечення наступності у роботі з академічно здібними дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку та створення умов для адаптації дошкільників до навчання у школі (наук. керівн. проекту І. В. Гавриш) програму «Розвиток мовлення, пізнавальних процесів дошкільників з елементами навчання грамоти та використанням математичного матеріалу» для проектних груп дітей дошкільного віку, що готують дітей до навчання за освітньою програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект України». Програма є інтегрованою та включає три взаємопов'язані блоки: розвиток мовлення та навчання грамоти; підготовка руки до письма; розвиток пізнавальних процесів і формування початкових математичних знань.

Основними методами навчання грамоти в проектних групах є аналітико-синтетичний метод і метод цілих слів. Аналітико-синтетичний метод передбачає реалізацію принципу «від звука до букви». Це означає, що діти повинні спочатку навчатись виконувати різні аналітико-синтетичні дії зі звуками мовлення, що є базовим умінням для формування навички читання і письма.

Доцільність застосування методу цілих слів пояснюється необхідністю навчати дітей сприймати графічні образи багатьох добре знайомих слів цілісно, швидко впізнавати їх на основі попереднього досвіду. Таке уміння є обов'язковою умовою достатньо сформованої навички читання. Під час занять у дітей розвивається усне мовлення (уміння слухати-розуміти усні висловлювання, говорити), вони оволодівають початковими уміннями читати.

У підготовці дитини до письма основна увага приділяється формуванню координацію дій рухового і зорового аналізаторів, розвитку дрібної мускулатури руки, засвоєнню дітьми гігієнічних правил, яких слід дотримуватись під час письма. Під час занять діти оволодівають початковими уміннями писати в зошитах з друкованою основою.

Розвиток пізнавальних процесів здійснюється за допомогою науково обґрунтованої системи вправ. У процесі їх виконання у дітей продовжується формування сенсорних умінь, за допомогою яких вони можуть успішно орієнтуватися в навколишньому світі. Значна увага приділяється засвоєнню певних сенсорних еталонів та розвитку

пам’яті, логічного і критичного мислення, інтуїції, уяви, уваги, формуванню первинних умінь доказово міркувати і пояснювати свої дії.

Отже, застосування індивідуальної траєкторії навчання в освітньому процесі інтелектуально обдарованих дітей старшого дошкільного віку, сприятиме зросту рівня їхнього інтелектуального потенціалу, а вірно підібрані методи та завдання стимулюватимуть їх до пошукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Закон України про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді України. URL: http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html (Дата звернення 20.04.2021 р.).

2. Онацький В. М. Академічна обдарованість та методи її діагностики. *Обдарована дитина*. 2002. № 2. С. 51–56.

3. Сапрунова О. Г. Адаптація інтелектуально обдарованих учнів початкової школи як інтегрована частина процесу ефективного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітні й школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 44(97). С. 390–395.

4. Суховірська Л. П. Синергетичні закономірності мислення обдарованих дітей. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*: зб. наук.праць. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип.8. С. 395–402.

References:

1. Zakon Ukrainy pro osnovni zasady derzhavnoi pidtrymky obdarovanykh ditei ta molodi Ukrainy. Retrieved from: http://te.zavantag.com/docs/ 534/index-8957-1.html [in Ukrainian].

2. Onatskyi, V. M. (2002). Akademichna obdarovanist ta metody yii diahnostyky. *Obdarovana dytyna. 2, 51–56.* [in Ukrainian].

3. Saprunova, O. H. (2015). Adaptatsiia intelektualno obdarovanykh uchniv pochatkovoi shkoly yak intehrovana chastyna protsesu efektyvnoho navchannia. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitni y shkolakh: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia: KPU, Vypusk. *44(97), 390–395* [in Ukrainian].

4. Sukhovirska, L. P. (2012). Synerhetychni zakonomirnosti myslennia obdarovanykh ditei. Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka: zb. nauk.prats. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny. *8, 395–402* [in Ukrainian].

Журавко Тетяна,
викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитиниУманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Zhuravko Tetiana,
trainee teacher of the Department of Psychology and Psychology of Child Development Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ЛОГІЧНІ БЛОКИ ДЬЄНЕША У МАТЕМАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

LOGICAL BLOCKS OF DENNESH IN THE MATHEMATICAL DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL

Abstract. Mathematical development is a significant component in the formation of the «picture of the world» of the child. The formation of a child's mathematical concepts is facilitated by the use of various didactic games. A set of logical blocks makes it possible to guide children in their development from the operation of one property of the subject to the operation of two, three and four properties. To prepare children's thinking for learning math.

Keywords: Preschooler, mathematics, logical blocks, personality development.

На сучасному етапі все очевиднішим стає те, що традиційна освіта, орієнтована на передавання знань, умінь і навичок, не встигає за темпами їх нарощування. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях, основою яких є інноваційні педагогічні технології. Інноваційні педагогічні технології в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття.

Одне з найважливіших завдань виховання маленької дитини – розвиток її розуму, формування таких розумових умінь і здібностей, які дозволяють легко освоювати нове. На вирішення цього завдання має бути спрямований зміст і методи підготовки мислення дошкільнят до шкільного навчання.

Математика по праву займає дуже велике місце в системі дошкільної освіти.

Вона відточує розум дитини, розвиває гнучкість мислення, вчить логіці. Всі ці якості стануть у нагоді дітям і не тільки при навчанні математики.

Математичний розвиток дитини не зводиться до того, щоб навчить дошкільника вважати, вимірювати і вирішувати арифметичні завдання. Це ще й розвиток здатності бачити, відкривати в навколишньому світі властивості, відносини, залежності, вміння їх «конструювати» предметами, знаками, словами.

Особлива роль при цьому відводиться нестандартним дидактичним засобам. Нетрадиційний підхід дозволяє розкрити нові можливості цих засобів.

Словесно-логічне мислення дитини, яка починає розвиватися в кінці дошкільного віку, передбачає вже вміння оперувати словами і розуміти логіку міркувань.

Одним з найбільш ефективних посібників є логічні блоки, розроблені угорським психологом і математиком Дьєнешом для ранньої логічної пропедевтики, і, насамперед, для підготовки мислення дітей до засвоєння математики. Автор ігрового підходу до розвитку дітей, ідея якого полягає в освоєнні дітьми математики за допомогою захоплюючих логічних ігор, пісень і танців.

Комплект логічних блоків дає можливість вести дітей у їх розвитку від оперування одним властивістю предметів до оперування двома, трьома і чотирма властивостями. У процесі різних дій з блоками, діти спочатку освоюють вміння виявляти і абстрагувати в предметах одну властивість (колір, форму, розмір, товщину), порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети по кожній з цих властивостей. Потім вони оволодівають уміннями аналізувати, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу по двох властивостями (кольору та формі, формою і розміром, розміром і товщині і т. д.), дещо пізніше – за трьома (кольором, формою і розміром; формою, розміром і товщині; кольором, розміром і товщині) і по чотирьох властивостям (кольором, формою, розміром і товщині). При цьому в одному і тому ж вправі легко можна міняти ступінь складності завдання з урахуванням можливостей дітей.

Всі ігри та ігрові вправи можна розділити на 4 групи з поступовим ускладненням:

- для розвитку умінь виявляти і абстрагувати властивості;
- для розвитку умінь порівнювати предмети за їх властивостями;

- для розвитку дій класифікації та узагальнення;
- для розвитку здатності до логічних дій та операцій.

Логічні блоки Дьєнеша – абстрактно-дидактичний засіб. Це набір фігур, що відрізняються один від одного кольором, формою, розміром, товщиною. Ці властивості можна варіювати, однак найчастіше на практиці використовуються три кольори (червоний, жовтий, синій), чотири форми (коло, квадрат, трикутник, прямокутник) і товщини (тонкий і товстий).

У названому комплекті 48 блоків: 3х4х2х2. Можна обмежитися і меншим числом блоків: взяти менше кольорів, форм або виключити відмінність по товщині. Кожна фігура характеризується чотирма властивостями: кольором, формою, розміром і товщиною. У наборі немає навіть двох фігур, однакових за всіма властивостями.

Для роботи з дітьми однієї групи впродовж усього дошкільного дитинства потрібно один-два набори об'ємних логічних фігур-блоків і набір плоских логічних фігур на кожну дитину.

Логічні блоки краще виготовити з дерева або пластику.

Набори плоских логічних фігур можна зробити з картону або пластику за прикладом логічних блоків. Відмінна особливість таких наборів – однакова товщина всіх фігур.

Окрім логічних блоків для роботи необхідні картки (5х5 см), на яких умовно позначені властивості блоків(колір, форма, розмір, товщина).

Використання таких карток дозволяє розвивати у дітей здатність до заміщення і моделювання властивостей, вміння кодувати і декодувати інформацію про них. Ці здібності та вміння розвиваються в процесі виконання різноманітних предметно-ігрових дій.

Картки-властивості допомагають дітям перейти від наочно-образотворчого мистецтва до наочно-схематичного, а картки з запереченням властивостей-місток до словесно-логічного мислення.

Логічні блоки допомагають дитині опанувати розумовими операціями і діями, важливими як в плані математичної підготовки, так і з точки зору загального інтелектуального розвитку. До таких дій відносяться: виявлення властивостей, їх абстрагування, порівняння, класифікація, узагальнення, кодування і декодування, а також логічні операції «не», «і». «або».

Використовуючи блоки, можна закладати в свідомість малюків початок елементарної алгоритмічної культури мислення, розвивати у них здатність діяти в умі, освоювати знання про числа і геометричні

фігури, просторове орієнтування. Комплект логічних блоків дає можливість вести дітей у їх розвитку від оперування однією властивістю предмета до оперування двома, трьома і чотирма властивостями. У процесі різноманітних дій з блоками діти спочатку освоюють уміння виявляти і абстрагувати в предметах одну властивість (колір, форму, розмір, товщину),порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети по одному з цих властивостей. Потім вони оволодівають умінням аналізувати, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу по двох властивостями (кольором і формою, формою і розміром, розміром і товщині і т. д.), дещо пізніше – за трьома (кольором, формою і розміром; формою, розміром і товщині; кольором, розміром і товщині) і за чотирма властивостями (кольору, формі, розміру і товщині).

У залежності від віку дітей можна використовувати не весь комплекс, а якусь його частину: спочатку блоки різні за формою і кольором, але однакові за розміром і товщині (12 штук), потім різні за формою, кольором і розміром, але однакові по товщині(24 штуки) і в кінці – повний комплект фігур (48 штук). Це важливо, тому що чим різноманітніше матеріал, тим складніше абстрагувати одні властивості від інших, а значить, і порівнювати, і класифікувати, і узагальнювати.

Список використаних джерел:

1. Баглаєва Н. І. Розвиток логічних умінь дитини. *Дошкільне виховання.* 2000. №10. С. 5–6.

2. Газіна І. О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку: Методичний посібник. Кам’янець-Подільський: ФЩП Сисин О.В., 2010. С. 110–115.

3. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Орієнтовні конспекти занять та практичні ситуації для дітей віком 4–5 років: метод. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В. 2010. С. 140–142.

References:

1. Baglaeva, N. I. (2000). Rozvytok lohichnykh umin dytyny. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education, 10, 5–6* [in Ukrainian].

2. Gas, I. O. (2010). Rozvytok lohichnoho myslennia u ditei doshkilnoho viku. Kamyanets-Podilsky: FSHP [in Ukrainian].

3. Zaytseva, L. I. (2010). Formuvannya matematychnoyi kompetentnosti ditey seredn′oho doshkil′noho viku. *Oriyentovni konspekty zanyat′ ta praktychni sytuatsiyi dlya ditey vikom 4–5 rokiv:* metod. posib. Berdyans′k: Vydavets′ Tkachuk O. V. [in Ukrainian].

Іщенко Людмила,
доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Ishchenko Lyudmyla,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Psychology and Pedagogy of Child Development Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPMENT OF CHILDREN'S GIFT AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Annotation. The article reveals the problem of development of children's talents. The views of prominent domestic and foreign philosophers, teachers and psychologists of the past are highlighted. It is determined that the most favorable period for the development of children's talent is preschool childhood. It was found that the creation of an optimal educational environment in the conditions of preschool education is an effective means of supporting the holistic development of the preschooler's personality.

Keywords: giftedness, creative giftedness, gifted preschool child, development of creative giftedness

В умовах сьогодення проблема актуалізації творчих можливостей у дітей дошкільного віку, розвитку креативної особистості, обдарованності набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямком емпіричних пошуків і науково-теоретичних досліджень. Її активно розробляють провідні вчені країн світового співтовариства Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, В.Дж.Гордон, Г. Лозанов, К. Роджерс, А. Ротенберг, К. Тейлор, Р. Торренс, В. Франкл та ін.

Останнім часом у зв’язку з новою парадигмою гуманізації освіти до розвитку творчих нахилів і здібностей особистості дитини, до формування творчої індивідуальності звертається багато вчених, уважаючи, що саме це поняття відповідає змісту гуманізації, усій спрямованості життя нашого суспільства (І. Бех, А. Богуш, В. Кузьменко, А. Линенко, О. Пєхота, Т. Поніманська).

Найбільш сприятливий період для розвитку дитячого таланту

– це дошкільне дитинство. У дошкільному віці закладається основа для подальшого розвитку особистості, фундамент для знань, формується підґрунтя для інтенсивного інтелектуального розвитку.

Проблема обдарованості дітей відображена в законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, що спрямовують процеси вдосконалення освітньої сфери на пошук шляхів і засобів на створення комфортних умов для забезпечення інтелектуального розвитку підростаючого покоління. Дослідженням дитячої обдарованості займалися І. Карпова, О. Кульчицька, Н. Лейтес, А. Матюшкін, Г. Тарасова, Б. Теплов, С. Олексюк, М. Ярмаченко та ін.).

Діти, що знаходяться в умовах однакового соціуму, розвиваються по-різному, оскільки мають від природи унікальні анатомо-фізіологічні особливості, тип нервової системи, сприйняття, стан аналізаторів, фізіологічне функціонування, тип обміну речовин, статеві відмінності. Засвоєння соціального досвіду, прийняття або неприйняття його культури, цінностей, традицій узгоджується із проявами власної унікальності. Неабияке значення мають і ті шляхи, якими передається цей соціальний досвід, тому розвиток внутрішніх сил дитини залежить від умов життя та ефективності спілкування дорослих з дитиною, особливостей її навчання та виховання [3].

Видатні вітчизняні та зарубіжні філософи, педагоги і психологи минулого наголошували на необхідності цінування своєрідності кожної людини, глибокого знання її індивідуальних особливостей, розвитку в педагогів необхідних для цього професійних якостей, які необхідні для створення комфортних умов для навчання та виховання дітей. Ученими доведено, що першоосновою повноцінного особистісного буття дитини є задоволеність нею цим буттям [3].

Учені вважають дитинство тим періодом, який є найважливішим для становлення індивідуальності особистості, стабілізації біологічних передумов особистісного розвитку, формування психічних процесів, довільності поведінки та діяльності. Саме в період від 3 до 7 років, який пов’язаний з перебігом низки вікових криз, виникають суттєві особистісні новоутворення. Цей віковий період є найсприятливішим для здійснення виховних впливів і найбільш сензитивним порівняно з усіма подальшими періодами життя.

З огляду на це, правомірно вважають дошкільну освіту важливим етапом для цілісного, гармонійного розвитку дитини. Нині її зміст органічно пов'язаний з ідеями Нової української школи: він забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи. За сучасною моделлю дошкільної освіти та реалізацією основних положень Концепції НУШ важливо особливу увагу спрямувати на створення умов для індивідуальної траєкторії розвитку для кожної дитини. Базовий компонент дошкільної освіти, як Державний стандарт дошкільної освіти в Україні визначає в кожній освітній лінії ті компетентності, які слід сформувати в дитини на кінець дошкільного віку. Щоб дитина успішно справлялася з новими вимогами шкільного життя, у неї має бути сформований набір тісно взаємопов'язаних якостей. Неможливо розглядати ці якості у відриві від життєвого досвіду дитини, конкретного середовища [1].

Місія Нової української школи – це допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини, адже кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами і можливостями. Тому одним з важливих напрямів діяльності педагогів має бути впровадження в роботу цікавих форм і методів навчання та виховання талановитих дітей, створення умов для природних здібностей учнів, виховання творчої соціально-активної особистості, бо, як зазначається у Концепції Нової української школи, дитині недостатньо дати знання, а ще необхідно навчитися користуватися ними.

Розв'язання завдань формування особистості дітей дошкільного віку та цілеспрямованого педагогічно виваженого впливу на її гармонійний розвиток є можливим за умов забезпечення психолого-педагогічного супроводу та створення оптимального освітнього середовища в умовах закладу дошкільної освіти, оскільки середовище є ефективним засобом підтримки цілісного розвитку особистості дошкільника, що забезпечує такі напрямки, як: фізичний, пізнавально-мовленнєвий розвиток, соціально-особистісний, художньо-естетичний розвиток. Також важливою психолого-педагогічною умовою розвитку особистості дитини 3–7 років є: перебудова освітнього простору та стилю спілкування педагогів з дітьми від фронтального до індивідуалізованого.

Ідеальна мета педагогічного процесу, до якої повинен прагнути кожен вихователь закладу дошкільної освіти – це виховання всебічно розвиненої особистості та щасливої дитини. Все, що оточує дитину, формує її психіку, є джерелом її знань і соціального досвіду. Тому головне завдання вихователя створити такі умови, які сприяли б найбільш повній реалізації розвитку дітей за всіма психофізіологічними параметрами, а саме: створення позитивного стану у дітей, організація раціонального рухового режиму, попередження дитячої стомлюваності розумним чергуванням різноманітної активної діяльності і відпочинку.

Як відомо, освітнє середовище – це єдність соціальних і природних факторів, які можуть впливати прямо або побічно, миттєво або довготривало на життя дитини, власне це той світ, у який приходить дитина.

На основі проведеного науково-теоретико аналізу праць відомих психологів минулого і сучасності, можна прийти до висновків, що процес розвитку дитячої обдарованості відбувається протягом усього активного життя людини, починаючи з моменту її народження людини, але при цьому вік від 3 до 7 років є первинним, визначальним, стабілізуючим.

У період дошкільного дитинства відбувається створення базисної основи для подальшого розвитку обдарованої особистості, закладаються початки усвідомлення унікальності власного життєвого шляху, вирізняється відмінність своєї особистості від інших, формується своєрідний стиль діяльності, окреслюються життєві наміри, уподобання.

Розвиток якостей і властивостей індивідуальності значною мірою залежить від умов, створюваних педагогом, зокрема, його участі у процесі постановки та досягнення мети, спрямованості на побудову індивідуально-окресленої взаємодії з дитиною, поваги до її вибору, рішень, планів, винаходів.Особливо впливає на характер дитячої діяльності міра допомоги, що надається вихователем, ступінь новизни та практичної значущості виконуваних завдань, відповідність складності ситуації можливостям дитини, наявність варіативного ігрового матеріалу тощо.

Застосування засобів опосередкованого впливу забезпечує нагромадження дитиною певних знань про себе, їх поглиблення, виокремлення власних дій та вчинків серед загальних, розвиває

функцію постановки та цілеспрямованого досягнення мети, поетапного планування, сприятливо впливає на вироблення відмінного від інших стилю діяльності та поведінки.

Психолого-педагогічний супровід розвитку дитини в умовах сучасного освітнього простору ЗДО виступає комплексною технологією, особливою культурою підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань її розвитку, навчання, виховання, соціалізації.

Таким чином, проблему психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості розглядаємо як систему професійної діяльності педагога, спрямовану на створення умов для успішного навчання і розвитку особистості та як основу взаємодії суб'єктів виховання і навчання.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Київ, 2020. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf (дата звернення: 09.02.2021).

2. Психологический словарь. Краткое введение в психологію. URL: http://psi.webzone.ru/intro/intro13 (дата звернення: 29.02.2021).

3. Поддъяков А. Н. Мышление дошкольников в процессе ориентирования со сложными объектами. *Вопросы психологии*. 1996. № 4. С. 14–24.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (2020). Nova redaktsiia. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf [in Ukrainian].

2. Psihologicheskij slovar. Kratkoe vvedenie v psihologiyu. URL: http://psi.webzone.ru/intro/intro13 [in Russia].

3. Poddyakov, A. N. (1996). Myshlenie doshkol'nikov v processe orientirovaniya so slozhnymi ob′ektami. Voprosy psihologii – Psychology issues, 4, 14–24 [in Ukrainian].

Карнаух Леся,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Karnaukh Lesia,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.),
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development *Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF CHILDREN'S GIFT DEVELOPMENT

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of children's talents of preschool children. It is revealed that the development of giftedness in childhood affects the potential of mental development in the process of ontogenesis of personality and analyzed the meaning of the concept of "giftedness". The analysis of the problem allowed us to conclude that every mentally normal person is born with the makings, ability to effectively produce fruitful activities and has potential abilities in a particular field of activity, and the orientation and degree of talent in different people differs.

Keywords: giftedness, childhood, preschoolers, personality, creative potential.

Вивчення дитячої обдарованості як психолого-педагогічного явища актуалізовано освітньою практикою. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні передбачає перехід до креативних освітніх технологій навчання дошкільників, відповідно до їхніх нахилів та здібностей. Документ спрямовує педагогів підтримувати прояви у дітей ініціативності, креативності, самостійності та дбати про сприятливі для цього умови.

Аналіз теоретичних досліджень проблеми обдарованості особистості розглядається в працях: О. Антонової, І. Аверіної, Ф. Баррона, Н. Басюк, Б. Блума, Д. Богоявленської, Н. Ваганової, Л. Венгера, Дж. Гілфорда, Ю. Гільбуха, І. Карабаєвої, В. Кузьменко.

На думку психологів, без відповідної підтримки, діти не можуть досягти того високого рівня, на який вони потенційно здатні, тому потрібні спеціальна допомога та керівництво з боку педагогів і

батьків у розвитку обдарованої особистості − зокрема, розвитку її творчого потенціалу. Вивчення специфіки розвитку творчої обдарованості дітей дає можливість здійснювати процес розвитку творчого потенціалу дошкільників цілеспрямовано і планомірно.

Оскільки обдарованість у дитячому віці можна розглядати як потенціал психічного розвитку на наступних етапах онтогенезу особистості, важливо проаналізувати зміст поняття «обдарованість».

Передусім з'ясуємо сутність поняття «обдарованість». Акцентуємо увагу, що воно є похідним від слова «дар» та розглядається як результат певного дару, даного людині Природою. З цього погляду, будь-яка дитина може стати обдарованою за сприятливих обставин. Підтверджує таку думку дослідник Н. Лейтес, який вважає, що потенційно обдарованими є 93−95% загальної кількості обдарованих людей [3].

Натомість питання дитячої обдарованості є одним із найбільш дискусійних. Існує два протилежних погляди: «всі діти є обдарованими» −«обдаровані діти зустрічаються дуже рідко». «Одні стверджують, що до рівня обдарованої дитини можна розвинути практично будь-яку здорову дитину, при умові створення сприятливих умов, а інші, що обдарованість − це унікальне явище, в цьому випадку, основна увага приділяється пошуку обдарованих дітей».

Щоб повніше зрозуміти змістове наповнення поняття «обдарованість», розглянемо сутність двох термінів: обдаровані діти та дитяча обдарованість. Дослідник О. Савенков терміном обдаровані діти позначає особливу групу дітей, «що випереджають однолітків у розвитку, а дитяча обдарованість, навпаки, не передбачає селекції, а кожна людина має певний інтелектуально-творчий потенціал» [6]. Також науковець найбільш повно описав особливості обдарованої дитини [6]: допитливість; відмінна пам'ять; гнучкість; надситуативна активність; здібність до прогнозування; продуктивність і оригінальність мислення; лідерство; високий рівень розвитку логічного мислення; підвищений інтерес до дивергентних задач; висока концентрація уваги; самостійність тощо.

Дифеніція «обдарованість» визначається Д. Богоявленською як: системна якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною вищих результатів у одному або кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми» [5]. Також автори зазначають, що поняття «обдарованість» і «творча обдарованість» виступають як

синоніми [5], а дефініцію обдарована дитина визначають як «дитину, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді визначними досягненнями (чи має внутрішні передумови для таких досягнень) в тому або іншому виді діяльності» [5].

Краще зрозуміти сутність поняття «обдарованість» допомагає визначення, подане сучасними дослідниками К. Крутій, О. Фунтіковою: «1. Загальні задатки та здібності, що зумовлюють діапазон можливостей людини, рівень та особливості її діяльності. 2. Якісне поєднання здібностей, що забезпечують успішність виконання діяльності та значні успіхи порівняно з іншими людьми. До компонентів обдарованості дошкільників можна віднести: домінантну роль пізнавальної мотивації, дослідницьку активність, можливість знаходити оригінальні рішення, можливість прогнозування тощо. Загальною ознакою обдарованості дитини є випереджальний розвиток інтелекту щодо її віку» [2, с. 173].

Науковець В. Моляко трактує «обдарованість» як «міру генетично та досвідно зумовлених можливостей людини адаптуватися до життя, а здібності, як різні грані обдарованості, а не автономні складові» [4]. У дослідженнях дитячої творчості В. Моляко визначає психологічну структуру творчого потенціалу, яка збігається з основними структурними елементами, такими як «творчість», «творча особистість», «обдарованість» [4].

Дитячу обдарованість, характеризують також, як специфіку розвитку здібностей з урахуванням вікових особливостей дітей та прискорення розвитку інтелекту дитини. Проте, на думку науковців, коефіцієнт інтелекту (IQ) за результатами тестів не варто розглядати за єдиний критерій оцінки рівня дитячої обдарованості, особливо дошкільного віку (Д. Богоявленська, О. Дьяченко, А. Петровський, О. Савенков та ін.).

Науковець М. Лейтес визначає поняття «потенційна обдарованість», яке використовується до дітей, які ще не проявили наявних обдарувань, однак володіють ними. Він запропонував виокремити «три групи дітей: із надзвичайно високим рівнем інтелекту; із звичайним рівнем розвитку інтелекту та помітними спеціальними здібностями; потенційно обдаровані (нереалізовані, непомічені, хоча володіють самобутністю мислення та спостережливістю тощо)» [3].

Узагальнення поглядів дослідників щодо визначення поняття «обдарованість» дозволяє визначити поняття «обдаровані діти», як

діти, які вирізняються випереджальним розвитком, багатою уявою, зразковою пам'яттю, уважністю, підвищеною допитливістю, пізнавальною мотивацією, дослідницькою активністю, видатними здібностями та досягненнями у певній сфері діяльності, яка є улюбленою для дитини.

Дослідники наводять «приклади ранньої обдарованості й називають таких дітей «вундеркіндами» − це діти, як правило, дошкільного віку з надзвичайними успіхами в певному виді діяльності. Особливе місце серед таких дітей займають інтелектуальні вундеркінди. Окрім того, виділяють феномен дітей-індиго − у них високий рівень духовності і невідомо як придбаний багаж знань про світ (це, зазвичай, діти із різними порушеннями уваги (ПУ), синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю (СДУГ)). Ще однією категорією обдарованих дітей є генії – це «діти, яким притаманна найвища творча обдарованість – геніальність. Для геніальності характерні надзвичайна працездатність і творча продуктивність, критичне оволодіння спадщиною минулого й разом із тим подолання застарілих норм і традицій, створення нових видатних цінностей у галузі науки, техніки, мистецтва» [2, с. 62]. Результати, яких досягають генії зумовлюють видатні зрушення і впливають на інших людей протягом тривалого часу.

Цікавим для нашого дослідження є виокремлені М. Холодною шість категорій обдарованих дітей: 1) «кмітливі»; 2) «блискучі учні»; 3) «креативи»; 4) «компетентні»; 5) «талановиті»; 6) «мудрі». Таким чином, кожну обдаровану дитину можна віднести до однієї з категорій [6].

Нині у сучасній психолого-педагогічній науці виокремлюють два основних способи навчання обдарованих дітей: прискорення (переходу до старшої вікової групи) та збагачення (додаткові заняття у гуртках та секціях), таким чином, створюються умови для прогресу обдарованої дитини [5, с. 93]

У «Робочій концепції обдарованості [5] найбільш повно диференційовано види обдарованості:

1. Вид діяльності та сфери психіки, що забезпечують її: обдарованість у ремеслах: спортивну та організаційну; у пізнавальній діяльності реалізується інтелектуальна обдарованість різних видів, у художньо-естетичній діяльності: хореографічна, сценічна, образотворча, музична, поетична для літератури; у комунікативній діяльності: лідерська та аттрактивна обдарованість, у духовно-

ціннісній діяльності: обдарованість у створенні нових духовних цінностей та сенсів служіння.

2. Ступінь сформованості: актуальна та потенційна обдарованість.

3. Форма прояву: явна та прихована обдарованість.

4. Широта проявів у різних видах діяльності: загальна та спеціальна обдарованість.

5. Особливості вікового розвитку: рання і пізня обдарованість [1, с. 16]. Творчі дарування найбільш рано виявляється у сфері мистецтва.

Отже, спираючись на дослідження вчених можна стверджувати, що виявити, розвивати та підтримувати дитячу обдарованість можна лише в процесі навчання і виховання, під час певної дільності, де дитина може виявити самостійність, ініціативність, оригінальність виконання завдань, відкриття новизни та здатність до експериментування. Також хочеться зазначити, що важливими компонентами обдарованості дитини виступають Я-концепція, самостійність і самоповага особистості.

Аналіз програм роботи з обдарованими дошкільниками свідчить про те, що з цими дітьми можна використати лише окремі з них: авторська програма «Три кроки» (О. Музика) , програма «Я − досліджую світ» (В. Маслова) − для розвитку творчого потенціалу обдарованих дітей; програма «Рекорд-Старт» (В. Кудрявцев) комплексна програма «Творча обдарованість» та програма «Обдарована дитина».

Проте слід пам’ятати, що реалізація творчого потенціалу дитини без позитивного ставлення до себе – не можлива. Тому необхідно піклуватися про створення психологічного комфорту, безпеки з боку дорослих щоб дитина була впевнена у позитивній оцінці власної діяльності, не боялася ризикувати, створюючи щось нове і неординарне.

Отже, ні пришвидшення, ні збагачення навчальної програми не можуть розв’язати всього комплексу проблем виявлення та розвитку обдарованих дітей. Вважаємо, цю проблему можна розв’язати тільки впровадженням розвивальних програм, які відкривають можливості для розвитку творчого потенціалу обдарованих дітей та створенням розвивального середовища в ЗДО та сім’ї.

Список використаних джерел:

1. Буров О. Ю. Оцінювання обдарованості: проблеми кількісної міри. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*: збірник наукових праць. Випуск 2. Київ: Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. С. 5–9.

2. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.

3. Лейтес Н. С. Ранние проявления одаренности. *Вопросы психологии.* 1988. № 4. С. 98−107.

4. Моляко В. О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Рута, 2006. 320 с.

5. Богоявленская Д. Б., Брушлинский А. В., Дружинин В. Н. и др. Рабочая концепция одаренности / науч. ред. В. Д. Шадриков. Москва: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. 68 с.

6. Тлумачний словник сучасної української мови: Загальновживана лексика: близько 60 000 слів ⁄ за заг. ред. проф. В. С. Калашника. Харків: ФОП Співак Т. К., 2009. 960 с.

References:

1. Burov, O. YU. (2009). Otsinyuvannya obdarovanosti: problemy kil′kisnoyi miry. *Navchannya i vykhovannya obdarovanoyi dytyny: teoriya ta praktyka:* zbirnyk naukovykh prats′. Vypusk 2. Kyyiv: Instytut obdarovanoyi dytyny APN Ukrayiny. 5–9 [in Ukrainian].

2. Doshkil′na osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, ponyat′ ta nazv (2010) / upor. K. L. Krutiy, O. O. Funtikova. Zaporizhzhya: TOV «LIPS» LTD [in Ukrainian].

3. Leytes, N. S. (1988). Rannye proyavlenyya odarennosty. *Voprosy psykholohyy – Questions of psychology*,*4*, *98−107* [in Ukrainian].

4. Molyako, V. O. (2006). Zdibnosti, tvorchist′, obdarovanist′: teoriya, metodyka, rezul′taty doslidzhen′. Zhytomyr: Ruta [in Ukrainian].

5. Bohoyavlenskaya, D. B., Brushlynskyy, A. V., Druzhynyn, V. N. y dr. (1998). Rabochaya kontseptsyya odarennosty. Moskva: YCHP «Yzdatel′stvo Mahystr» [in Russian].

6. Tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins′koyi movy: Zahal′novzhyvana leksyka: blyz′ko 60 000 sliv (2009). Kharkiv: FOP Spivak T. K. [in Ukrainian].

Кравчук Неля,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Kravchuk Nelia,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development *Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine*

ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

THE PROBLEMS OF DIAGNOSIS OF CHILDREN'S GIFTED IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article determines the relevance of modern understanding of the content of children's talent and its diagnosis in preschool children, which requires new views and approaches to highlighting this problem. Appreciating the contribution of scientists to solving this problem, we consider it necessary to summarize the existing views on the outlined issue. The general solution to this problem remains relevant.

Keywords: Children's giftedness, diagnostics, preschool institutions, abilities, gifted children, correctional work.

Обдарованість, як правило, визначається шляхом вивчення сфери її прояву, інтелектуального діапазону (сукупності інтелектуальних можливостей), сфери найвищих досягнень у реалізації здібностей, рівня фізичного розвитку, рівня працездатності, мотиваційного обґрунтування та його відображення в емоційному настрої й вольовій завзятості зростаючої людини. М. Лейтес відзначає, що ознаки обдарованості в дитячі роки оцінюються шляхом з'ясування співвідношення в них вікового і власне індивідуального. Батькам і педагогам варто знати, що всі успіхи дитини спочатку з упевненістю можна оцінити як вікові прояви обдарованості, а чи стануть вони стійкими індивідуальними особливостями, буде залежати від багатьох внутрішніх і зовнішніх умов.

Насамперед, звернемось до визначення поняття «діагностика», яке науковці К. Крутій і О. Фунтікова визначають як: «систему

технологій, засобів, процедур, методик і методів висвітлення обставин, умов та факторів функціонування педагогічних об'єктів, перебігу педагогічних процесів, установлення їхньої ефективності та наслідків у зв'язку із заходами, що передбачаються або здійснюються»; а дефініцію «діагностика психологічна» – «психолого-педагогічне вивчення індивідуальних особливостей особистості дитини з метою з'ясування причин виникнення проблем в розвитку та навчанні; вияву сильних сторін особистості, її резервних можливостей, на які можливо спиратись під час корекційної роботи; діагностики змін у психофізичному, сенсорному, особистісно-соціальному розвитку дитини».

Сучасна освітня практика, спрямована на особистісно зорієнтований підхід, змушує розглядати діагностику дитячої обдарованості як невід'ємну частину цілісного педагогічного процесу Теоретичний рівень передбачає визначення концепції обдарованості, суміжних категорій та видів обдарованості, а практичний включає методики діагностування обдарованих дітей, з'ясування їхніх психологічних особливостей та організацію роботи з ними. На цьому, практичному рівні, діагностику мають проводити вихователі, тобто ті, хто працює над розвитком і вихованням. Завдання діагностики обдарованості:

- виявлення обдарованості;
- допоміжна діагностика, яка працюватиме над вивченням особистих якостей батьків, вчителів;
- виявлення чинників, що перешкоджають розвитку здібностей;
- спостереження за її розвитком (конструктивним та реконструктивним) [3, с. 47].

З'ясувати структуру обдарованості дозволяють наукові дослідження вчених В. Блінової та Л. Блінової, які виділяють її наступні компоненти: «анатомо-фізіологічні задатки; сенсорно-перцептивні блоки, які характеризуються підвищеною чутливістю; інтелектуальні і мислительні здібності, які допомагають оцінити нові ситуації і вирішувати нові проблеми; емоційно-вольові структури, які визначають тривалі домінантні орієнтації; високий рівень продукування нових образів; домінуюча роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність; можливість прогнозування; досягнення оригінальних рішень; здатність до створення ідеальних

еталонів, які забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки» [2, с. 10].

Варто відмітити, що роботу з обдарованими дітьми у закладах дошкільної освіти (далі ЗДО) поділяють за такими етапами: процес ідентифікації; діагностика та розподіл дітей за видами здібностей; оцінювання різних сторін діяльності дитини; комплексна оцінка дитячої обдарованості; підбір і адаптація педагогічних технологій методів і прийомів розвитку творчого потенціалу здібних дітей та аналіз їх поведінки в тих сферах діяльності, які максимально відповідають їх схильностям і інтересам; облаштування творчих зон та осередків за інтересами у групових приміщеннях; оцінка продуктів діяльності дітей (малюнків, поробок тощо); психодіагностичне обстеження в повсякденному житті дітей; реалізація авторських програм з їх подальшою корекцією; створення інформаційно-освітнього простору для розвитку обдарованих дошкільників; налагодження ефективної співпраці з батьками; аналіз і узагальнення результатів роботи тощо.

Відтак, діагностичний етап дослідження передбачає: створення системи виявлення обдарованих дітей; відстеження успіхів дітей у різних видах діяльності, аналізування результатів продуктивної діяльності дітей, спостереження − визначення інтересів кожної дитини; тестування − визначення рівня розвитку творчих здібностей кожної дитини; прогнозування розвитку та складання банку даних про розвиток здібностей дітей; діяльнісно-творчий етап − залучення дітей до різних видів діяльності за їхнім вибором; складають карти індивідуального освітнього маршруту для обдарованих дітей; проводять заняття та тренінги з розвитку творчого мислення та уяви; аналізують успіхи кожної дитини, забезпечують сприятливу атмосферу для розвитку творчості дітей; створюють умови для їх успішної соціалізації.

Аналіз наукової літератури дав можливість встановити, що діагностика дитячої обдарованості є однією із найскладніших наукових проблем, оскільки немає єдиної методики її дослідження, а кожна людина унікальна, багатогранна та неповторна. Тому вихователі ЗДО використовують численні тести та методики: тест розумової працездатності (методика П. Кеєса в інтерпретації О. Лідерса та В. Колесникова); методика діагностики інтелектуальної обдарованості О. Кульчицької; шкала інтелекту Стенфорд-Біне; тест інтелекту Р. Мейлі; тест Слоссона для виміру інтелекту дітей;

рисунковий текст на інтелект; оцінка творчих здібностей дітей (методики й тести Торренса) та інші.

Нині у ЗДО створюються банки даних обдарованих дітей з різними здібностями й талантами, а з цією метою проводиться така попередня робота: анкетування педагогів та батьків, спостереження, діагностування тощо. З метою діагностики дитячої обдарованості використовується цілий спектр методик: методика О. Савенкова «Карта обдарованості» для визначення батьками схильності дитини, діагностика загальної обдарованості; діагностика розвитку здібностей, нахилів дітей (скринінговий відбір); методика непрямої експрес-діагностики рівня психічного розвитку дітей: діагностика психічного розвитку (скринінговий відбір) (П. М'ясоєд); діагностика інтелектуального розвитку (вивчення розумового розвитку А. Біне-Т.Сімона, варіант Л. Термена); методика Торенса «16 кружечків»; методика «Домалюй фігуру» (версія О. Дяченка); методика «Сходинки» (версія Н. Чуб); методика «Чому не виходить» (версія Н. Чуб) та ін.

Для виявлення обдарованих дітей найбільш широко застосовуються стандартизовані методи виміру інтелекту, серед яких перевага віддається тим, що дозволяють визначати рівень когнітивного й мовного розвитку дитини (шкала інтелекту Стенфорд-Біне; векслерівська шкала інтелекту для дошкільників і молодших школярів; тест Слоссона для виміру інтелекту дітей і дорослих; рисунковий текст на інтелект й ін.).

Стандартні тести на перцептивно-руховий розвиток виявляють дітей дошкільного віку з винятково добре розвиненими руховими здібностями (тест на основні рухові навички; тест на рухово-зорову координацію; тест Пурдьє й ін.).

Існують стандартні тести, що дають оцінку соціальної компетентності та зрілості дітей дошкільного віку, визначають рівень їхнього особистісного розвитку й навички спілкування з іншими людьми (вайлендська шкала соціальної зрілості; каліфорнійська шкала соціальної компетентності дошкільників й ін.).

Оцінка творчих здібностей дітей проводиться на основі методик Торренса. Причому в якості однієї з провідних характеристик творчості розглядається швидкість (легкість), гнучкість, оригінальність і точність мислення, а також уява (тести Торренса на художнє творче мислення, на вербальне творче мислення; творчі здібності в діяльності й у русі).

У вітчизняній психології питання діагностики й розвитку креативності докладно розглянуті в роботах Д. Богоявленської.

К. Текекс розглядає таких можливих провісників обдарованості:

- можливість і здатність у трирічному віці стежити за двома й більше подіями, що відбуваються;
- здатність простежувати в ранньому дитинстві причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки;
- відмінна пам'ять, рання мова й абстрактне мислення;
- уміння широко користуватись накопиченими знаннями;
- схильність до класифікації та категоризації;
- уміння ставити запитання та створювати складні граматичні конструкції;
- підвищена концентрація на чому-небудь, ступінь заглибленості в задачу;
- нелюбов до готових відповідей;
- підвищена електрохімічна й біохімічна активність мозку [4].

Деякі психологічні особливості обдарованих дітей: сильно розвинене почуття справедливості, що виявляється дуже рано; дуже яскрава уява, в якій вимисел і реальність зливаються воєдино; добре розвинене почуття гумору (обожнюють незгідності, гру слів і т. п.); спроби вирішувати проблеми, що є не під силу; перебільшені страхи й надмірне сприйняття невербальних проявів почуттів оточуючими, тобто підвищена вразливість і ранимість; всепоглинаюча цікавість і розмаїтість інтересів; іноді переривають дорослих, не дослухують відповідь на поставлене запитання, тому що люблять самостійно «докопуватись» до суті.

Таким чином, зазначимо, що одноразові заходи, без планомірної і системної роботи педагогів та психологів до розв’язання проблем обдарованої дитини, не змінять ситуацію на краще. Окрім того, потрібні реальні зусилля, здатні змінити відношення до дитинства, які в основу власної діяльності покладають дитиноцентристську мотивацію.

Висновки. Зазначене вище дозволяє констатувати, що дошкільне дитинство є найсприятливішим періодом для інтенсивного прояву дитячої обдарованості, повноцінного розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей. Саме тому рання діагностика дитячої обдарованості сприяє індивідуальному розвитку кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Блинова В. Л., Блинова Л. Ф. Детская одаренность: теория и практика : учебно-методическое пособие. Казань : ТГГПУ, 2010. 56 с.
2. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.
3. Клименюк Ю. М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика. *Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск.* Вінниця-Київ, 2015. С. 46–50.
4. Тэкэкс К., Марне М. Одаренные дети. Москва: Знание, 1991. 381 с.

References:

1. Blynova, V. L., Blynova, L. F. (2010). Detskaja odarennostj: teoryja y praktyka: uchebno-metodycheskoe posobye. Kazanj: TGhGhPU [in Russian].
2. Doshkiljna osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, ponjatj ta nazv. Zaporizhzhja: TOV «LIPS» LTD.
3. Klymenjuk, Ju. M. (2015). Obdarovani dity, jikh vyjavlennja ta diaghnostyka. *Problemy osvity*: zbirnyk naukovykh pracj. Specvypusk. Vinnycja-Kyjiv [in Ukrainian].
4. Тэкэks, K., Marne, M. (1991). Odarennыe dety. Moskva: Znanye [in Russian].

Кудла Марія,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Kudla Mariia,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ ЯК ПРОЯВ ВЛАСНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО ОТОЧУЮЧОГО СВІТУ

THE SYSTEM OF VALUES AS A MANIFESTATION OF THE PERSONAL ATTITUDE TOWARDS THE ENVIRONMENT

Abstract. The article considers the system of personal values that develop and are manifested through its own attitudes to society and the state, to people, to themselves, to nature, to art. Emphasis is placed on the fact that the educational process in an educational institution should be based on understanding the importance of assimilation of certain values by the individual. The most important values for an individual, which characterize the system of value orientations and form the basis of his life, are determined.

Keywords: value system, value orientations, personality, personality qualities.

На сучасному етапі реформування системи освіти одним із важливих питань є підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища закладу освіти, а також до виховання базових цінностей, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності й готовності до вияву відповідальної громадянської позиції та патріотизму.

Проблема цінностей – це одвічна проблема, котра існує відтоді, відколи з'явилась людина, і сьогодні до неї звертаються багато дослідників, враховуючи різні аспекти цього питання. Так, філософсько-аксіологічний підхід до вивчення проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій розглянуто у наукових працях Т. Аболіної, О. Дробницького, І. Зязюна, А. Єрмоленко, П. Ішатенко, М. Каган, В. Малахова. З точки зору соціології це питання розглянуто у працях І. Беха, Л. Богомолова, Н. Наумової, психології – К. Альбуханової-Славської, Л. Божович, М. Заброцького, Д. Леонтьєва, О. Леонтьєва,

Л. Смірнова, І. Тюріної. Педагогічний аспект розглянуто в працях І. Беха, І. Білецької, Г. Ващенка, О. Вишневського, О. Сухомлинської, О. Рудницької та інших.

Погляди науковців збігаються у тому, що система цінностей є регулятором поведінки людини, а також основою для успішної соціалізації в суспільстві. Формування цінностей і ціннісних орієнтацій повинно бути невід'ємною складовою освітнього процесу [1; 4].

Зазначимо, що система цінностей особистості розвивається і виявляється через її власні ставлення. Цей процес передбачає поєднання інтересів особистості – вільного саморозвитку та збереження своєї індивідуальності; суспільства – саморозвиток особистості має здійснюватися на моральній основі; держави, нації – діти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Так, ціннісне ставлення особистості до суспільства й держави виявляється у таких якостях, як патріотизм, національна свідомість, правосвідомість, політична культура та культура міжетнічних стосунків. Ще у дошкільному та молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угрупування, як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідної домівки, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій тощо. Вже у молодшому підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, країни з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужий прав і свобод. У старших підлітків пріоритетними рисами ціннісного ставлення до своєї країни є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити своїй Батьківщині як суверенній, демократичній, правовій державі; поважати Конституцію України і виконувати норму законів; бережно ставитися до етно-етичної культури народу України; володіти рідною, державною мовою, визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Ціннісне ставлення до людей виявляється у моральній активності особистості, прояві чуйності, чесності, правдивості, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, ввічливості, добросовісності, тактовності, уміння працювати з

іншими людьми; здатності пробачати й просити пробачення, протистояти проявам несправедливості й жорстокості. Показником моральної вихованості виступає єдність моральної свідомості та поведінки, єдність слова і діла, наявність активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Зауважимо, що у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці дитина оволодіває елементарними уміннями і навичками підтримки, збереження міжособистісної злагоди, попередження і мирного розв'язання конфліктів; здатністю брати до уваги думки товаришів; орієнтацію на дорослого як еталону життя. А вже у підлітковому віці зростає цінність дружби з однолітками, відбувається емансипація від безпосереднього впливу дорослих, розширюється сфера соціального спілкування, засвоюються соціальні цінності, формуються соціальні мотиви поведінки тощо. У юнацькому віці збільшується кількість виконуваних старшокласниками соціальних ролей, зростають вимоги до відповідальності за дії та вчинки, формуються мотиви самовизначення, удосконалюються уміння керуватися свідомо поставленою метою, зростає роль самостійних форм діяльності; формуються ціннісні орієнтації на суспільну активність.

Ціннісне ставлення до себе виступає важливою умовою сформованості в учнівської молоді активної життєвої позиції і передбачає сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе як носія фізичних, духовно-душевних і соціальних сил.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомлення цінності природи у житті людини, самоцінності природи; почуття особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальність за них; здатність особистості гармонійно співіснувати з природою, поводитися компетентно, екологічно безпечно; активна участь у практичних природоохоронних заходах; здійснення природоохоронної діяльності з власної ініціативи та ін.

Ціннісне ставлення до праці передбачає усвідомлення дітьми соціальної значущості праці, розвинену потребу в трудовій активності, ініціативність, схильність до підприємництва; розуміння економічних законів і проблем суспільства, шляхів їх розв'язання, готовність до творчої діяльності, конкурентоспроможності й самореалізації в умовах ринкових відносин, сформованість працелюбності й мобільності як базових якостей особистості.

Ціннісне ставлення до мистецтва формується у процесі естетичного виховання й виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов’язаних із мистецтвом. Особистість, якій властиве таке ставлення, володіє системою елементарних мистецьких знань, адекватно сприймає художні твори, здатна збагнути і виразити власне ставлення до мистецтва, прагне та вміє здійснювати творчу діяльність у мистецькій сфері [2; 3].

Таким чином, цінності мають особистісні прояви: ціннісні орієнтації – установки, переконання, прагнення, інтереси, наміри, бажання. Виховний процес завжди будується на розумінні важливості засвоєння учнем цінностей, якими він буде оперувати у процесі прийняття рішень, виборі стилю поведінки.

Отже, система цінностей – це все те, що сприяє розвитку біопсихічних здібностей особистості, задоволення її інтересів, розвитку творчих задатків. Ціннісні орієнтири визначають те, до чого потрібно прагнути, ставитися з повагою, визнавати та цінити, а також сприяють розвитку та самовдосконаленню особистості.

Список використаних джерел:

1. Галяс И. А. Ценностные ориентации личности лидера в условиях современного транзитивного общества. *Філософська антропологія*. Вісник СевНТУ. Вип. 103. Севастополь: Вид-во СевНТУ. 2010. С. 88–92.

2. Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Карасьова К. В. та ін. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу: метод. рек. / за ред. Т. О. Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.

3. Управління виховною роботою у школі / за ред. О. Є. Гречаник. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 240 с.

4. Піроженко Т. О., Соловйова Л. І. та ін. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 248 с.

References:

1. Halyas, Y. A. (2010). Tsennostnye oryentatsyy lychnosty lydera v uslovyyakh sovremennoho tranzytyvnoho obshchestva. *Filosofs'ka antropolohiya.* Visnyk SevNTU. Vyp. 103. Sevastopol′: Vyd-vo SevNTU [in Ukrainian].

2. Pirozhenko, T. O., Ladyvir. S. O., Karas′ova. K. V. ta in. (2014). Suchasni dity – vidobrazhennya tsinnostey dorosloho svitu: metod. rek. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].

3. Upravlinnya vykhovnoyu robotoyu u shkoli / za red. Hrechanyk, O. YE. (2013). Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].

4. Pirozhenko, T. O., Solovyova, L. I. ta in. (2016). Tsinnisni oriyentatsiyi dytyny u doroslomu sviti: navch.-metod. posibnyk. Kyyiv: Vydavnychyy Dim «Slovo» [in Ukrainian].

Павлова Тетяна,
науковий співробітник відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України, Україна

Pavlova Tetiana,
researcher Department of Primary Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE GIFTEDNESS OF A JUNIOR SCHOOLCHILD

Abstract. The theses reveal the understanding of the essence of the original concepts "gifted child", "pedagogical support"; characterized the content of work with the gifted schoolchildren in the following aspects: creating favorable conditions for the realization of their potential and as a system of special activities that provide self-expression of schoolchildren in various activities, combining skills with general education by training schoolchildren through participation in electives, clubs, competitions.

Keywords: Giftedness, gifted child, junior schoolchildren, pedagogical support.

Обдарованість у фаховій літературі визначають як індивідуальну потенціальну своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності. Необхідні для розвитку обдарованості природні задатки самі по собі не визначають її. Обдарованість розвивається в процесі засвоєння духовних та інших надбань людства, творчої діяльності школяра [2].

Учені, які досліджують типові і особливі прояви обдарованості в різні вікові періоди, виділяють кілька типів обдарованості: раціонально-мислительний (необхідний вченим, політикам, економістам); образно-художній (необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам); раціонально-образний (необхідний історикам, філософам, учителям); емоційно-чуттєвий (необхідний режисерам, літераторам).

Ю. Гільбух виділяє загальну (розумову) і спеціальну (художню, соціальну, спортивну) обдарованість. Кожен з типів охоплює по кілька видів обдарованості, а кожен вид тлумачиться як спеціальні здібності.

Н. Лейтес виділяє три категорії обдарованих дітей: учні з ранньою розумовою реалізацією; учні з прискореним розумовим розвитком; учні з окремими ознаками нестандартних здібностей [3].

Найпродуктивніші досягнення в розумінні проблеми пов'язують із іменами Г. Айзенка, Д. В. Богоявленської, Г. Гільфорда, Е. Торренса, Г. Костюка, Ю. Гільбуха, В. Моляко, які запропонували авторські теорії інтелекту і розробили інструментарій вияву інтелектуальної обдарованості.

За рівнями розвитку у напрямку інтенсивності ці вчені в досліджувальному явищі виділяють здібності, обдарованість, талант, геніальність.

У психології обдарованість розглядається з погляду розробки діагностичного інструментарію для вияву обдарованості, опису його функціонування в структурі особистості, впливу на результати освіти.

У педагогіці пріоритетними стають засоби підтримки і розвитку обдарованих дітей.

Хоч обдарованість як якість особистості не має вікових лімітів і може виявитись у будь-якому віці, вчені окреслюють деякі стійкі ознаки обдарованості в кожному віковому періоді.

Раннє дитинство (від 1 року до 3): невгамовна допитливість, постійне запитування: Що? Чому? Навіщо? Як діє?; уміння стежити за кількома подіями, розвинене мовлення; підвищена концентрація уваги на чомусь одному; наполегливість у досягненні результату у тій сфері; багата фантазія, винахідливість.

Дошкільний вік – активне дослідження навколишнього світу, відмінна пам'ять, величезна допитливість, інтуїтивні стрибки в розв'язанні пізнавальних завдань, яскрава уява, розвинене мовлення, можливе придумування власних слів. Помічено соціальні особливості комунікації: відкритість до спілкування, надання переваги дорослим і старшим перед однолітками.

У молодшому шкільному віці спостерігається широта інтересів, допитливість. Учні прагнуть до пошукової діяльності, в якій можуть виявити активність, утвердити себе з-поміж інших.

Обдарований молодший школяр нерідко буває імпульсивним; поспішає негайно одержати результат своєї діяльності [1].

Педагогічна підтримка передбачає стимулювання у молодшого школяра потенційних пізнавальних можливостей, створення сприятливих умов для розвитку й саморозвитку дітей, формування

умінь учитися і налагоджувати спілкування з іншими, уникаючи змагальності й конкурентних відносин.

Дослідниця різних аспектів оцінювання результативності початкової освіти, О. В. Онопрієнко зазначає:

«Акцентування уваги на особистісно-зорієнтованій парадигмі освіти, заснованій на філософії дитиноцентризму, зумовлює визначення особистісних досягнень учнів. До їх числа належать зокрема такі: виявлення інтересу до навчання; характер активності роботи на уроці; старанність у навчанні; зосередженість; самостійність у роботі; ставлення до оточуючих; співпраця з іншими дітьми; здатність вирішувати конфлікти мирним шляхом; здатність знаходити успішні шляхи вирішення проблем; дотримання правил поведінки під час уроку, гри, відпочинку; відповідальність за свої дії» [5].

Надзвичайно важливо для таких дітей створювати ситуації успіху, підтримки їхніх зусиль. Американські дослідники Р. Розенталь і Л. Якобсон описують так званий «ефект Пігмаліона», який підтверджує, що підтримуючи розвиток дитини через стимули, учитель зумовлює реалізацію очікуваних якостей.

С. У Гончаренко так описує цей експеримент: «учені провели тестування розумових здібностей учнів і повідомили педагогам результати. Зокрема учителям були названі кілька дітей, які відрізнялися підвищеними інтелектуальними здібностями: передбачалося, що незабаром їхні досягнення повинні помітно поліпшитися. При цьому педагоги були навмисне введені в оману: їм були названі випадково обрані, нічим не видатні діти. Проведене через рік повторне тестування дало можливість зафіксувати реальне поліпшення показників цих дітей…» [2].

Це підтверджує взаємозв’язок педагогічної підтримки з бажаними результатами.

Відома вчена О. Я. Савченко з цього приводу пише:

«Завдання вчителя – створити для всіх дітей передумови для виховання позитивних рис характеру, бажання й уміння навчатися, долаючи перешкоди на шляху до його повноцінного використання» [6].

Сучасна практична освіта демонструє різні способи підтримки обдарованої особистості школяра. Зокрема, відомий досвід організації навчання обдарованих в Авторській школі М. Гузика (м. Южний Одеської обл.).

Особистісна орієнтація педагогічного процесу, виявлення і розвиток задатків і здібностей, закладених природою в кожній дитині, побудова діяльності школи на принципах природодоцільності, саморегуляції і пріоритетного розвитку провідної природної здібності дитини, – ось основні засадничі принципи авторського підходу.

У школі створено необхідні умови для розвитку й реалізації академічних здібностей та інтелектуальних потреб кожного учня, його художніх здібностей, культурно-мистецьких запитів і фізкультурно-спортивних уподобань, забезпечення професійної орієнтації. Усі ці функції здійснюються відповідними освітніми інституціями, що входять до складу єдиного навчально-виховного комплексу, який охоплює академічну школу, школу мистецтв, фізкультурно-спортивну школу, коледж. Розроблена автором Комбінована система організації навчально-виховного процесу дає можливість здійснювати глибоку індивідуалізацію навчання, що враховує зміст навчального матеріалу, рівні його засвоєння, темп навчання, режим навчальної діяльності, його форми і методи.

Серед сутнісних складових моделей освітнього процесу такі:

- модель навчання пошуковим процедурам («формування дослідника»);
- модель цілеспрямованого формування розумових операцій («виховання мислителя»);
- модель навчання як дискусії («дебатна технологія»);
- модель імітаційно-рольового навчання («навчальні ігри»);

модель навчально-пізнавального і соціального проектування («навчальний проект») [4].

Таким чином, за всіх відмінностей ці моделі мають важливий педагогічний зміст і логіку застосування, зумовлену потребами обдарованих школярів.

Отже, в теорії і практиці підтверджено, що педагогічна підтримка має виконувати своє призначення – сприяти виявленню природних задатків, обдарувань і талантів учнів, бути системною, своєчасною, відповідною потребам і віковим особливостям молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук Г. П. Обдарованість учня як об’єкт педагогічної підтримки. *Проблеми сучасного підручника:* зб. наук. праць / ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов. – Київ: Пед. думка, 2011. Вип. 11. С. 120–127.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. і випр. Рівне, 2011. 552 с.

3. Гриньова В. М. Обдарованість: суть, види, принципи. *Педагогіка та психологія:* зб. наук. пр. 2010. Вип. 38. С. 4–13.

4. Гузик М. П. Особистісно орієнтована дидактична система загальноосвітньої школи. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002:* збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. Ч. 1. Харків: «ОВС», 2002. С. 393–410.

5. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.

6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

References:

1. Bondarchuk, H. P. (2011). Obdarovanist′ uchnya yak ob″yekt pedahohichnoyi pidtrymky. *Problemy suchasnoho pidruchnyka:* zb. nauk. prats′. Kyyiv: Ped. dumka, *11, 120–127* [in Ukraine].

2. Honcharenko, S. U. (2011). Ukrayins′kyy pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. 2-he vyd., dop. i vypr. [in Ukraine].

3. Hryn′ova, V. M. (2010). Obdarovanist′: sut′, vydy, pryntsypy. *Pedahohika ta psykholohiya*: zb. nauk. pr. *38, 4–13* [in Ukraine].

4. Huzyk, M. P. (2002). Osobystisno oriyentovana dydaktychna systema zahal′noosvitn′oyi shkoly. *Rozvytok pedahohichnoyi i psykholohichnoyi nauk v Ukrayini 1992–2002:* zbirnyk naukovykh prats′ do 10-richchya APN Ukrayiny. Kharkiv: «OVS», *393–410* [in Ukraine].

5. Onopriyenko O. V. (2020). Instrumentariy otsinyuvannya rezul′tativ kompetentnisno oriyentovanoho navchannya molodshykh shkolyariv: metodychnyy posibnyk. Kyyiv: KONVI PRINT [in Ukraine].

6. Savchenko, O. YA. (2012). Dydaktyka pochatkovoyi shkoly: pidruchnyk dlya studentiv pedahohichnykh fakul′tetiv. Kyyiv: Hramota [in Ukraine].

Пархета Любов,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Parheta Lubov,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor of Ukrainian Literature, Ukrainian Studies and Methods of Teaching Pavlo Tyctyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ДИСКУСІЇ

METHODOLOGY OF LITERARY DISCUSSION

Abstract. The article considers the problems of innovative technologies and teaching methods used in the process of studying Ukrainian literature in secondary schools. The concepts of learning model, methods and techniques of learning are clarified. The method of conducting a literary discussion as a problematic method of teaching is described in detail. The sources of literary discussion and stages of its holding on an existential basis are determined.

Keywords: Innovative technologies, Ukrainian literature, teaching methods and techniques, literary discussion, existential teaching.

Сучасна педагогічна наука та практика використовують термін «інноваційна діяльність», який означає оновлення технології навчання та перебудову особистісних установок учителя. Такою сучасною засадою є розуміння навчального процесу як діалогу двох особистостей – учителя й учня, які є суб'єктами процесу педагогічної дії.

Під моделлю навчання ми розуміємо (за В. Гусєвим) комплекс, який складається з дидактичної основи (метод навчання і форми організації заняття) і педагогічної техніки (засоби та прийоми), що використовуються в окремому навчальному періоді, протягом якого досягаються певні цілі навчання. Учитель, плануючи заняття в школі чи спеціалізованому навчальному закладі, створює свою модель, у якій поєднуються різноманітні методи, прийоми, форми та засоби навчання. У справі викладання української літератури вчителеві не варто заперечувати досягнень попередників, відкидати випробувані ефективні шляхи роботи з дітьми, проте й зупинятися на досягнутому теж не можна. Створення словесником власної системи викладання –

це процес, який ніколи не завершується, він може тільки обірватися (чим пізніше, тим краще).

Учитель, обравши певну технологію викладання, завжди певною мірою ризикує, бо участь у ній учнів не може бути точно зпрогнозована: екзистенція людини не об'єктивується, і помилка завжди можлива.

Технології викладання, які існують у сучасній науці і вже апробовані колегами, треба знати кожному вчителеві, на якому б рівні інтелектуально-методичної майстерності він не перебував: на репродуктивному (однак слід вибрати хоч одну технологію); на евристичному (використовувати варіанти різноманітних технологій); на креативному (ставити нову педагогічну мету і вибирати технологію для її досягнення).

Нинішня національна освіта відкрита для різноманітних навчальних технологій. Словесник має не тільки знати їх, а й творчо застосовувати для ефективного викладання української літератури у школі.

Розглянемо сучасну навчальну технологію, яку доцільно застосовувати у викладанні літератури і яка викликає найбільше труднощів у застосуванні.

Літературна дискусія, як пошуковий метод інноваційного навчання протягом десятиріч існувала лише формально. Екзистенційний підхід до викладання літератури передбачає необхідність гострого діалогу між особистостями, який спонукав би кожного дискусанта прийняти екзистенційне рішення. Технологія дискусії за П. Юцячивене така: чітке визначення мети, прогнозування позицій і реакцій опонентів, планування вчителем своєї поведінки, вибір запитань, слухання, толерантне сприймання інших позицій, узагальнення, позитивний висновок. Методист формулює завдання для ведучого: створити атмосферу, в якій дискусія проходила б вільно і всі бажаючі мали б змогу висловитися; забезпечити, розуміння і підтримку учнями мети дискусії; стимулювати висловлення власних ідей, думок; підтримувати дискусію в потрібному напрямку; роз'яснювати складні питання; забезпечувати учасників дискусії потрібною інформацією; підбити підсумок.

Найкориснішими є відкриті запитання, які починаються зі слів «чому», «що», «як» і на які не можна відповісти просто «так» чи «ні». Індивідуальні запитання доцільні в тому разі, якщо треба залучити мовчуна або зупинити балакуна, а також підтримати дискусію, коли

вона починає «пригасати». Варто використовувати їх і для того, щоб узнати чиюсь особисту думку. Корисно трансформувати загальні питання в індивідуальні, тобто поставити питання перед усім класом, зробити паузу для обмірковування і адресувати його конкретній особі.

Ведучий має заохочувати учасників дискусії до обміну думками між собою, а не дискутувати за схемою: «ведучий–учасник». Його завдання – подати проблемну ідею, а потім стежити за ходом її розвитку. Протягом дискусії корисно періодично резюмувати її проміжні результати. Наприкінці ж зробити узагальнення, відзначити всі варті уваги ідеї класу.

На цій основі визначимо особливості саме літературної дискусії. Її джерелом може бути:

- розбіжність у художніх принципах двох (кількох) письменників;
- принципово різна оцінка критиками тієї самої постаті в літературі, того самого художнього твору;
- життєві (філософські, морально-етичні, політичні) позиції літературних героїв, які спричинили у творі конфлікт;
- історично чи ідейно суперечливе зображення двома (кількома) письменниками тієї самої історичної події чи особи;
- суперечливе розуміння учнями класу того самого художнього тексту чи його фрагмента;
- різне застосування літературознавцями (чи самими учнями) теоретичного інструментарію, різне тлумачення стильової домінанти письменника, рис його індивідуального стилю, жанрової приналежності тексту, його інтертекстуальності тощо.

Чи не кожний автор і твір, що вивчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, може стати джерелом літературної дискусії – за умови вибору викладачем саме цього методу формування знань.

У гуманітарному закладі є змога провести дискусію й на теоретико-літературній основі. Наприклад, обізнаність гімназистів чи ліцеїстів із літературними напрямами може стати джерелом дискусії щодо стильової домінанти Плужникової лірики. Літературознавці не мають єдиного погляду на цю проблему: ще в 1926 р. О Дорошкевич писав, що Плужник – імпресіоніст, цю саму думку науково аргументував В. Державин. М. Рильський та Л. Новиченко вважали поета романтиком, а М. Неврлий та М. Ільницький віднесли його до неоромантиків. Л. Череватенко переконаний, що Є. Плужник –

«реаліст до кості», Ю. Ковалів доводить, що він неореаліст. В. Моренець стверджує, що він модерніст. Продовжимо дискусію в класі – і учні-гуманітарії актуалізують у своїй пам'яті складний теоретичний матеріал, а також повчаться ілюструвати його прикладами з художнього тексту.

Літературна дискусія часто є не пошуком істини, а виявом особистістю свого «Я». Зіткнення думок не обов'язково вимагає відкидання однієї і перемогу іншої думки – плюралістичність літературознавчих концепцій впливає і на шкільну дискусію: вона часто завершується не переконанням усіх в одній істині, а глибоким усвідомленням правильності власного вибору, який робить кожний читач. Проте, щоб прийти до такої переконаності, слід поповнити свої знання, зважити на інші погляди, можливо, внести зміни у власні, тобто будувати себе у процесі діалогу з іншими.

Отже, гуманістична спрямованість освіти нашої доби полягає в постановці мети – розвинути людину, її особистісні якості, адже розвиток людини визначає розвиток суспільства. Під час вивчення української літератури учні розвивають розум, творчі здібності, емоційну сферу, естетичні почуття. Нині, в умовах дистанційного навчання, актуальним є створення освітніх технологій, які мають сприяти загальному розвиткові особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, інтуїції, творчості, інтегративності мислення. Учитель української літератури має плідно використовувати у своїй роботі всі сучасні технології навчання, надаючи їм екзистенційного характеру, застосовуючи різноманітні методи викладання, видозмінюючи їх з погляду специфіки літератури як шкільного предмета.

Список використаних джерел:

1. Зязюн І., Сагач Г. Краса педагогічної дії. Київ, 1997. 302 с.

2. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. (за ред. І. Холковської). Вінниця, 2017. 144 с.

3. Родигіна І. Компетентнісно спрямований педагогічний процес URL: http://osvita.ua/school/theory/1963.

4. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ, 2012. 312 с.

References:

1. Zyazyun, I., Sahach, H. (1997). Krasa pedahohichnoyi diyi. Kyyiv [in Ukraine].

2. Profesiyno-pedahohichna kompetentnist′ vykladacha vyshchoho navchal′noho zakladu: navch. posib. (za red. Kholkovs′koyi, I.) (2017). Vinnytsya [in Ukraine].

3. Rodyhina, I. Kompetentnisno spryamovanyy pedahohichnyy protses. URL: http://osvita.ua/school/theory/1963.

4. Tokman′, H. L. (2012). Metodyka navchannya ukrayins′koyi literatury v seredniy shkoli: pidruchnyk. Kyyiv, [in Ukraine].

Петрук Оксана,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України, Україна

Petruk Oksana,
Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D),
a senior researcher Department of Primary
Education named after Oleksandra Savchenko of the Institute of Pedagogy
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine

ВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

VERSIFICATION AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF STUDENTS' SPEECH ABILITIES

Abstract. The publication presents versification as an effective tool for developing students' speech and intellectual abilities. The author considers versification as a system of exercises that form and develop children's ability to express themselves in poetic form, as well as show literary talent. Work on versification is carried out in several stages. It gives children the opportunity to experience the joy of creativity.

Keywords: versification, verse, creativity, development, observation, speech abilities.

Одне із пріоритетних завдань сучасної школи – це забезпечення всебічного розвитку дитини як особистості, плекання її здібностей і талантів. Це завдання суголосне з концепцію формування мовної особистості XXI століття, яка успішно реалізує себе в реальному спілкуванні, комунікації, а також безпосередньо пов’язане з головною метою навчання української мови, що полягає у формуванні комунікативної компетентності – здатності ефективно користуватися мовою і володіти вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності для задоволення особистих потреб у навчанні та повсякденному житті.

Зорієнтованість сучасної освіти на особистість, на розвиток кожної дитини відповідно до її здібностей і фізичного стану висуває завдання зробити урок не лише продуктивним, але й цікавим, таким, що запалить іскорку допитливості в очах дитини, збереже стійку увагу, зародить бажання навчатися. Урок рідної мови має стати для кожного учня джерелом творчих сил, часом самовираження і

розкриття своїх емоцій, пошуків відповідей на запитання, що бентежать, реалізації можливостей, здібностей, таланту, активної участі у творчих звершеннях, бо тільки реалізація власної особистості приносить людині справжнє задоволення.

Одним із ефективних засобів, що активізує мислительну діяльність на уроці, сприяє естетичному розвитку дитини, виявляє і розвиває мовленнєві та інтелектуальні здібності, впливає на формування творчої особистості, є віршування або версифікація «(від лат. versus – вірш і facio – роблю) – мистецтво виражати свої думки у віршованій формі; … сукупність норм та принципів версифікаційної майстерності» [1, с. 133]. Розглядаючи версифікацію крізь призму методики навчання рідної мови, ми розуміємо її як систему вправ і завдань, націлених на формування та розвиток здібностей учнів висловлювати думки у віршованій формі. Проведення роботи з версифікації сприяє виявленню в дітей хисту до художньої творчості та літературного таланту.

Оскільки не кожна людина має природну обдарованість і схильність до літературної діяльності, то виконання завдань з версифікації ми розглядаємо передусім як надану дітям можливість відчути радість творчості, а не виховання майбутніх письменників. Система вправ з версифікації сприяє розвитку спостережливості, пам’яті, уяви, інтуїції – тих складових, котрі необхідні для будь-якої діяльності.

Перший етап роботи з версифікації починається зі спостереження за римами. Після знайомства з цим поняттям, учням пропонується повправлятися у римуванні слів: до наведених слів дібрати і записати рими. Згодом виконання такого завдання можна проводити у формі гри «Літаюча рима», суть якої полягає в тому, що один учень називає слово, а інший – добирає до нього риму.

На цьому ж етапі роботи діти допомагають казковому персонажу дописати вірш, у якому «загубилися» окремі слова (вірш-буриме). Під час виконання завдань, що націлюють на підкреслення рим, об’єднання рядків, котрі римуються тощо, учні дізнаються про парне, перехресне, кільцеве римування (без введення термінів).

Закріплення знань про рими і римування, вдосконалення набутих навичок відбувається у процесі виконання учнями завдань на кшталт: з’єднати слова, які римуються; дібрати римовані слова до наведених закінчень; відновити деформований вірш – вказати

цифрами правильний порядок рядків («Рими-жартівниці»), а також під час гри «Швидко слово називай – йому риму добирай» і под.

Наступний етап роботи передбачає презентацію засобів образотворення. Так, ознайомлення учнів із порівнянням рекомендуємо проводити у такій послідовності: дітям пропонується знайти порівняння у наведених віршах, поміркувати, з якою метою вони вживаються, спробувати самостійно дібрати влучні порівняння. Такі завдання сприяють розвитку творчого мислення, фантазії, розширюють кругозір, несуть у собі функцію загального розвитку дитини.

У процесі ознайомлення з епітетами, учні дізнаються про їх роль у віршах; навчаються бачити / впізнавати епітети в тексті; визначати, з якою метою вони вживаються; самостійно добирати епітети до слів, зокрема й до слів з різними відтінками (як от: вітер, вітерець, вітрище). Такі завдання виявляють і розвивають мовленнєві та інтелектуальні здібності, активізують мислительні процеси, сприяють збагаченню словникового запасу, формують чуття слова.

У процесі читання спеціально дібраних віршів учні ознайомлюються з уособленням (без уживання терміна), міркують, із якою метою предмет чи явище описані як живі істоти, роблять спроби написати про якийсь об’єкт як про живу істоту.

Таким чином, процес ознайомлення молодших школярів із тропами відбувається у кілька етапів: 1) спостереження й аналіз мовного матеріалу з метою виявлення істотних ознак поняття; 2) узагальнення істотних ознак, уведення відповідного терміна; 3) з’ясування стилістичної ролі тропа в тексті; 4) практичне застосування набутих знань.

На завершальному етапі роботи з версифікації учням пропонуються такі завдання: до наведеного рядка скласти свій, який би римувався з попереднім; за наведеними кінцевими словами дописати вірш; за малюнком і опорними словами скласти вірш. Так, поступово діти роблять перші самостійні спроби віршувати.

Варто зазначити, що робота з версифікації, яка проводиться у представленій послідовності систематично, є досить результативною. Аналіз творчих робіт учнів дає підстави констатувати значне підвищення якості мовлення, висловлювань учнів за всіма показниками. Зміст їхніх творів характеризується глибиною, точністю викладу, образністю, роботи мають оригінальні, цікаві сюжети, містять більше ознак художнього стилю. Окремі учні почали

писати вірші. До слова, учениця Рубан Аліна (3 клас) створила близько 30 віршів.

Досвід навчання молодших школярів показує, що вправи з версифікації є пропедевтикою до опанування ними літературознавчого матеріалу в основній школі, запалюють вогник інтересу до творчості, допомагають їм відчути красу рідної мови, збагачують словниковий запас, формують уміння влучного слововживання під час написання творчих робіт, загалом сприяють мовленнєвому й інтелектуальному розвиткові учнів.

Список використаних джерел:

1. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.

References:

1. Literary dictionary-reference / Gromyak, R. T ., Kovalev, Y. I. and others (1997). Kyiv: VC «Academy» [in Ukrainian].

Підлипняк Ірина,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Україна

Pidlypniak Iryna,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ПРОЕКТНА ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

PROJECT THEATRALIZED ACTIVITY AS A MEANS OF FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOLERS

Abstract. The article is devoted to the problems of children's talents, the issues of project activity are considered – one of the innovative technologies used in preschool educational practice; special importance is attached to theatrical play in the formation and development of the creative personality of the preschooler. Particular attention is paid to the development of emotional culture, the ability to empathize and empathize in preschool children, the development of speech by means of theatrical action.

Keywords: talent, project activity, theatrical activity, preschool children, creative abilities.

На сучасному етапі розвитку в умовах реорганізації дошкільної освіти підвищуються вимоги до освітнього процесу, який би міг забезпечити формування творчих здібностей особистості.

Дошкільний вік – це той період, коли театралізована діяльність є стійким захопленням майже всіх дітей, занурюючи дитину в казковий світ мистецтва, вона помітно для самої дитини стає джерелом творчого розвитку.

Театралізована діяльність у дошкільному віці – один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дитини, впливає і на творчі прояви дітей.

Проектна діяльність – одна з інноваційних технологій, що використовуються в дошкільній освітній практиці, так як в основу методу проектів покладено ідею про спрямованість пізнавальної діяльності дошкільнят на результат, який досягається в процесі

спільної роботи педагога, дітей над певною практичною проблемою (темою). Вирішити проблему або працювати над проектом в даному випадку означає – застосувати необхідні знання та вміння з різних розділів освітньої програми дошкільнят і отримати відчутний результат. Проектна діяльність є одним з методів виховання мотивованих дітей.

Обдаровані діти, працюючи над проектами, опановують методами наукової творчої роботи і беруть участь в експериментах, дослідженнях, що дозволяє їм відчути впевненість в собі, «не загубитися», самоствердитися, відчути радість успіху [1]. Займаючись проектною діяльністю, обдаровані діти розвивають самостійне мислення, вміння здобувати інформацію, прогнозувати, приймати нестандартні ситуації, вихованці отримують цінний досвід творчої, пошукової діяльності щодо вирішення нових проблем, що виникають перед ними. Це вимагає від них самостійного використання раніше засвоєних знань і умінь в нових ситуаціях, формування нових способів діяльності на основі вже відомих. Використовуючи проект, як форму спільної розвиваючої діяльності дітей і дорослих, педагоги організовують освітньо-виховну діяльність цікаво, творчо, продуктивно.

Проект – це «енергійна, від усього серця діяльність», так вважав американський педагог Вільям Кільпатрік, якого вважають основоположником проектного методу в навчанні. Педагог представляв освітній процес як ряд дослідів. Знання, отримані в процесі одного досвіду, розвивали і збагачували наступний досвід. Метод проектів недовго був відображений в педагогічних ідеях М. Монтессорі. Ґрунтуючись на особистісно-орієнтованому підході до навчання і виховання, він розвиває пізнавальний інтерес до різних областей знань, формує навички співпраці [2]. Проектну діяльність розглядають, як варіант інтегрованого методу навчання дошкільнят, як спосіб організації педагогічного процесу, заснований на взаємодії педагога і вихованця, поетапна практична діяльність по досягненню поставленої мети. Таким чином, проектна діяльність є особливим видом інтелектуально-творчої діяльності; сукупність прийомів, операцій оволодіння певною областю практичного або теоретичного знання, тієї чи іншої діяльності; спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом, оформленим тим або іншим чином . Рівень участі дітей у проектній

діяльності залежить від вікових особливостей дітей: в молодших групах діти спостерігають за діяльністю педагога і батьків, в середніх – хлопці починають брати участь в реалізації проекту, в старших групах – є повноправними учасниками проекту. Вибір теми – це перший крок вихователя в роботі над проектом. Другий крок – це тематичне планування з обраної проблеми на тиждень, де враховуються всі види дитячої діяльності: ігрова, пізнавально-практична, художньо-мовна, трудова, спілкування тощо [2]. На етапі розробки змісту занять, ігор, прогулянок, спостережень та інших видів діяльності, пов'язаних з темою проекту, вихователі особливу увагу приділяють організації середовища в групах, в дошкільному закладі в цілому. Середовище повинне бути фоном до евристичної, пошукової діяльності, розвивати у дошкільника допитливість. Коли підготовлені основні умови для роботи над проектом (планування, середа), починається спільна робота вихователя і дітей. У дошкільному віці, коли активно розвивається особистість, формується світогляд, закладаються основи духовності та моралі, дуже важливо формувати у дітей самосвідомість, відчуття приналежності до української нації з її віковічними традиціями та звичаями, дедалі актуальнішою стає потреба у відродженні духовної спадщини, що дісталася нам від минулих поколінь [3].

Головне завдання дошкільної освіти на сучасному рівні розвитку цивілізації – не стільки дати дитині систему галузевих знань, скільки у доступній формі розкрити перед нею науку життя – сформувати практичні та життєво необхідні вміння, навчитись орієнтуватись у нових умовах життя, знаходити своє місце поміж інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати доброчинність [4]. З перших років життя малюка дорослі мають навчити його бути домірним (відчувати, що корисне, а що – шкідливе; братися за те, що відповідає своїм можливостям, володіти реалістичною самооцінкою, на яку можна покластися; не залишати розпочате; знаходити адекватні засоби досягнення мети, долаючи труднощі на цьому шляху; товаришувати з тими, хто прихильний до тебе, щирий, безкорисливий; гідно вигравати і програвати; не боятися помилятися) [2]. Саме метод творчих проектів і є тією технологією, що заснована на глибокому і всебічному вивченні дитини. Робота за методом проектів дає педагогам значні можливості для всебічного, комплексного ознайомлення дітей з будь-якою темою. У сучасному інформаційному суспільстві метод проектів є особливо актуальним.

Саме тому значно зріс інтерес до цієї форми організації навчально-виховного процесу [1].

Основними чинниками, що сприяють успішності реалізації проектів, є: урахування вікових особливостей пізнавальних психічних процесів дітей дошкільного віку під час організації проектної діяльності; психолого-педагогічні умови, що є основою для співпраці між педагогом і дітьми; співпраця та співтворчість вихователів, дітей, батьків, а інколи й усього колективу дитячого садка. Великого значення набуває проектна діяльність під час театралізованої діяльності в дошкільному закладі. За допомогою театралізованої діяльності діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті через образи, фарби, звуки, а поставлені запитання змушують дітей думати, аналізувати, робити висновки і узагальнення [3]. В процесі гри, слухання, перегляду творів активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мови і її інтонаційний лад, проявляється творчість дитини, накопичується досвід різноманітних переживань. Артистичні здібності дітей розвиваються від виступу до виступу. Театралізована діяльність сприяє гармонійному розвитку дошкільнят. Їхнє життя в закладі дошкільної освіти стає цікавіше. Театральна діяльність допомагає їм розкріпачитися, формує комунікативні вміння, підвищує самооцінку, розвиває мову, емоційну сферу і просто вносить яскраве незабутнє різноманітність в повсякденне життя, збагачує внутрішній світ [4]. Дитина не завжди в змозі відповісти те, що очікує почути дорослий, а може в його баченні навколишній світ зовсім особливий, ні на чий інший не схожий. Важливо створити в дитячому колективі атмосферу вільного вираження почуттів і думок, розбудити фантазію дітей, спробувати максимально реалізувати їх здібності. Виховні можливості театралізованої діяльності величезні. Її тематика практично не обмежена і може задовольнити будь-які інтереси і бажання дитини [1]. Беручи участь у проектах з театралізованої діяльності, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті, через образи, фарби, звуки, а так само активізує словник, удосконалюється звукова культура мови. Діти стають активними, ініціативними, що значно підвищує рівень позитивного емоційного стану дитини.

Формування життєвої компетентності тільки у процесі навчальної роботи недостатнє і малоефективне. Участь же у практичній діяльності дає змогу дітям набувати досвіду, що

неможливо здобути за інших форм навчання. А поєднання проектної діяльності із грою забезпечує вільну, невимушену обстановку, цікаву для дитини.

Список використаних джерел:

1. Каратаєва М. Проектування – перспективна технологія. *Дошкільне виховання*. 2006. № 10.

2. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу. Кам'янець-Подільський: Волощук В.О. 2017. 163 с.

3. Піроженко Т. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. Запоріжжя: «ЛІПС» ЛТД, 2003.

4. Іванілова Н. М., Щербачова І. Є. Розвиток творчої обдарованості дитини через театралізовану діяльність. *Обдарована дитина*. 2012. № 5. С. 18–23.

References:

1. Karataieva, M. (2006) Proektuvannia – perspektyvna tekhnolohiia. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*. № 10 [in Ukrainian].

2. Oliinyk, O. M. (2017) Teatralno-ihrova diialnist v umovakh doshkilnoho navchalnoho zakladu. Kam'ianets-Podilskyi : Voloshchuk V. O. [in Ukrainian].

3. Pirozhenko, T. (2003) Psykhichnyi rozvytok dytyny doshkilnoho viku: dosvid roboty suchasnoho doshkilnoho navchalnoho zakladu. Zaporizhzhia: «LIPS» LTD [in Ukrainian].

4. Ivanilova, N. M., Shcherbachova, I. Ye. (2012) Rozvytok tvorchoi obdarovanosti dytyny cherez teatralizovanu diialnist. *Obdarovana dytyna – A gifted child, 5* [in Ukrainian].

Ремех Тетяна,
кандидат педагогічних наук,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,Україна

Remekh Tetiana,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.),
Head of the department of social science education of
Institute of Pedagogic of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

FORMATION INNOVATIVE PERSONALITY AS THE TASK OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The theses deals with formation of innovative personality in the conditions of reforming general secondary education. The concept of innovative personality is defined, its main features are indicated, the teacher's competencies necessary for the formation of such a personality in educational institutions are studied, innovation as a key competence of educational applicants is shown, and the main directions of changes in the educational environment are determined.

Keywords: educational institution; innovative personality; innovativeness; competence.

Інтенсивні зміни, що відбуваються в основних сферах життєдіяльності суспільства, перетворення інформації на основний ресурс має наслідком зміну культури, цінностей та мислення людини. Продуктивний поступ суспільства вимагає постійного оновлення – свідомої орієнтації на одержання нових знань, досвіду, економічних, політичних, культурних досягнень, виробництва нових ідей, технологій, соціальних, управлінських інновацій.

Інноваційне суспільство потребує інноваційної людини, для якої світ не є незмінною структурою, до якої можна пристосуватися, – він виступає системою завдань, які слід вирішувати. Інтелект і творчий потенціал людини стають провідними факторами соціально-економічного благополуччя та конкурентоспроможності країни. Інноваційна людина посідає позицію дослідника, виявляючи й розв’язуючи проблеми в науці, техніці, мистецтві, спорті, управлінні.

Перед закладами загальної середньої освіти стоїть завдання формувати випускника як цілісну всебічно розвинену особистість із критичним мисленням; патріота з активною позицією, здатністю ухвалювати відповідальні рішення; інноватора, спроможного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці та навчатися впродовж життя.

Серед ключових компетентностей, закріплених у Державному стандарті базової середньої освіти, значиться інноваційність, що уналежнює такі здатності учня як-от: реагувати на зміни, долати труднощі; визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе, розвивати стійкість і власну впевненість для навчання й досягнення успіхів; бути відкритим до нових ідей; ініціювати зміни в класній та шкільній спільноті, в родині та громаді.

Одне із основних завдань системи загальної середньої освіти – це формування інноваційної особистості. Під інновацією розуміють не лише нововведення та кінцевий результат інноваційної діяльності, а й спроможність людини мислити по-новому, переосмислювати теорії, сталі істини, правила та норми поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо. Інноваційна людина з інноваційним системним мисленням здатна осмислити проблеми та суперечності сучасного етапу розвитку науково-технічного прогресу, зрозуміти причини і наслідки глобального світу, що призвели до змін характеру й способу існування людини.

Сьогодні на перше місце висувається не інформованість учня, а його вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнанні й поясненні явищ дійсності, при опануванні сучасною технікою й технологіями, у взаємовідносинах з людьми та виконанні соціальних ролей, при аналізі власних вчинків, виборі способу життя та шляхів розв’язання конфліктів, а також його готовність до ризику та змін. Учень потребує таких знань, життєвих компетентностей, сформованих умінь і якостей, які допоможуть йому знайти своє місце в житті, визначитися з колом уподобань, в тому числі й професійними інтересами, посісти активну відповідальну життєву позицію, стати успішним працівником в умовах конкуренції та щасливою, впевненою у власних силах людиною.

В основі формування інноваційної особистості лежать як базові якості особистості, так і особливості соціалізації, спрямованої на розвиток цих якостей, на можливість їх актуалізації в суспільно

корисній діяльності. Аналіз наукових розвідок із означеної проблеми формування дає змогу визначити такі основні риси інноваційної особистості:

- відкритість новому досвіду, його накопичення як готовність до оновлення у змінних соціальних умовах;
- спрямованість на самовизначення та готовність до сприйняття і розв’язання нових завдань, здатність до інноваційної діяльності;
- внутрішня свобода, коли становлення особистості відбувається через ситуації вибору, що стимулюють пізнавальний інтерес, відчуття власної гідності й відповідальності;
- бажання і можливість розвивати власні інтереси, шукати інноваційні (нетрадиційні) шляхи розв'язання проблем, що виникають, сприймати і творчо втілювати нестандартні підходи;
- емоційна стабільність як розвинений емоційний інтелект – вміння розпізнавати емоції, управляти емоціями, проявляти емпатію;
- адекватна самооцінка, що виступає визначальним фактором становлення позитивної Я-концепції особистості та слугує основою розгортання певного сценарію життя;
- позитивне мислення як утвердження позитивної Я-концепції особистості (когнітивний, емоційно-оцінний й поведінковий складники).

Формування визначених рис інноваційної особистості в закладах загальної середньої освіти потребує розвитку низки компетентностей вчителів як суб'єктів освітнього процесу. До них віднесемо такі:

- створення освітнього середовища, що підтримує учнів через: емоційно позитивний психологічний клімат на уроках та поза ними; прийняття учнів такими, якими вони є; встановлення і підтримання позитивних відносин та взаємодії, емпатійних стосунків між учнями; формування й розвиток комунікативної культури учнів; забезпечення можливості кожному учню бути активним представником класної/шкільної спільноти; врахування культурного, іншого розмаїття та плюралізм думок; безпечне навчання;
- мотивування учнів до навчання через: застосування спеціальних методів і прийомів, які дають учням змогу зрозуміти/усвідомити те, що вони вивчають, навіщо (для чого) їм варто це знати, як і де вони зможуть використовувати/застосувати нові знання; стимулювання зацікавленості учнів різноманітною діяльністю; залучення учнів до вирішення питань їхнього навчання;

- розвиток критичного, системного та рефлексивного мислення, організація відповідної діяльності учнів через: конструювання пізнавальних завдань і навчальних ситуацій, що уможливлюють самостійний пошук і опрацювання учнями різноманітних джерел інформації, критичну оцінку інформації, власного рівня знань і умінь; дискусії, обговорення й захист власної позиції; поєднання нових знань з уже відомими, адаптування нових знань до власного досвіду, потреб життя; навчання учнів рефлексії як вміння повертатись до інформації, ідей уроку, діяльності, узагальнювати й осмислювати їх із нової позиції;

- організація взаємодії та взаємонавчання учнів на принципах педагогіки партнерства через: системне застосування активних та інтерактивних методів навчання, якими досягається перетворення учнів на рівноправних і відповідальних суб'єктів пізнання, їхня активна залученість до співпраці, кооперації й комунікації; діалогічний характер освітнього процесу; всебічну підтримку й зворотній зв'язок;

- постійне дослідження вчителем власного викладання через пошук відповідей на запитання щодо фокусу та пріоритетів навчання; розподілу навчального часу та відбору стратегій, що допоможуть учням якнайкраще засвоїти зміст, сформувати компетентності й наскрізні вміння; результату навчання, який досягнуто, та планування наступних етапів тощо.

Однією із фундаментальних проблем формування інноваційної особистості, на думку окремих дослідників проблеми, є відсутність моделі такої особистості з характерними базовими та набутими якостями. Крім того, реалізації завдання формування інноваційної особистості в умовах сучасної системи освіти можуть завадити соціальні, психологічні, економічні чинники, серед яких мотиваційні перепони, консерватизм вчителів та освітніх управлінців, інертність у реформуванні й модернізації освіти, упередженість вчителів щодо застосування в освітньому процесі інноваційних технологій навчання, брак матеріальних ресурсів та ін.

Таким чином, формування інноваційної особистості потребує практичного втілення інновацій в освітній процес, його побудови на партнерських засадах, створення відповідного освітнього середовища, розвитку низки компетентностей вчителів і, як результат – перетворення школи на інноваційний освітній заклад. Такий заклад має стати базою експериментування й дослідження з використанням

усіх переваг ІТ технологій, де учні не споживають знання, а співпрацюють у власному навчанні, в тому числі і в соціальних проєктах, а вчителі сприймають себе не лише як тих, хто навчає, а й тих, хто навчається.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. *Рішення колегії МОН від 27.10.2016.* URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 02.05.2021).

2. Державний стандарт базової середньої освіти. *Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року.*

URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 02.05.2021).

3. Кремень В. Г. Інноваційність як вимога часу. *Товариство «Знання» України.* URL: https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu (дата звернення: 02.05.2021).

4. Швай Р. І. Деякі аспекти змін освітньої парадигми щодо формування інноваційної особистості. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 2. С. 168–172. URL: https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1414/1414 (дата звернення: 02.05.2021).

5. Гончарова О. А., Тараненко Г. Г. Інноваційна діяльність особистості як важлива умова гармонізації культурно-освітнього простору: філософсько-освітній аспект. *Філософські обрії*. 2016. № 35. С. 162–173.

6. Пометун О. І., Гупан Н. М. Структурно-функціональний аналіз феномена освітнього середовища. *Імплементація концепції інклюзивної освіти: проблеми та перспективи:* матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції, м. Умань, 07–08 жовтня 2020 року. Умань, 2020. С. 94–97. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722390 (дата звернення: 02.05.2021).

References:

1. New Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform. *The board decision of MEU by 27.10.2016.* Retrieved from URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf [in Ukrainian].

2. State standard of basic secondary education. The resolution of CMU *№ 898 by 30.09.2020 year.* Retrieved from URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [in Ukrainian].

3. Kremen, V. H. Innovatsiinist yak vymoha chasu [Innovation as a requirement of time]. *Tovary`stvo «Znannya» Ukrayiny`.*

URL: https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu [in Ukrainian].

4. Shvai, R. I. (2011). Deiaki aspekty zmin osvitnoi paradyhmy shchodo formuvannia innovatsiinoi osobystosti [Some aspects of changes in the educational paradigm for the formation of innovative personality]. *Visny`k Vinny`cz`kogo politexnichnogo insty`tutu [Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute]*. Vinny`cya [in Ukrainian]. URL: https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/1414/1414.

5. Honcharova, O. A., Taranenko, H. H. (2016). Innovatsiina diialnist osobystosti yak vazhlyva umova harmonizatsii kulturno-osvitnoho prostoru: filosofsko-osvitnii aspekt [The innovative activity of the individual as an important condition for the harmonization of the cultural and educational space: the philosophical and educational aspect]. *Filosofski obrii [Philosophical horizons]*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Pometun, O. I., Hupan, N. M. (2020). Strukturno-funktsionalnyi analiz fenomena osvitnoho seredovyshcha [Structural and functional analysis of the phenomenon of the educational environment]. *Implementatsiia kontseptsii inkliuzyvnoi osvity: problemy ta perspektyvy:* Materialy Pershoi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Uman, 07–08 zhovtnia 2020 roku [*Implementation of the concept of inclusive education: problems and prospects:* materials of the First International Scientific and Practical Conference, Uman, October 07–08, 2020]. Uman [in Ukrainian]. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722390.

Рябошапка Олександр,
студент 11 групи факультету іноземних мов,
студент 19 групи факультету інженерно-педагогічної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна
Науковий керівник: **Рябошапка Ольга,**
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології
та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Ryaboshapka Alexander,
student of the 11th group of the Faculty of Foreign Languages,
student of the 19th group of the faculty of engineering and pedagogical education
Uman State Pedagogical Pavlo Tychyna University, Ukraine
Scientific adviser: **Ryaboshapka Olga,**
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Psychology
and pedagogy of child development of Uman State Pedagogical University named
after Pavlo Tychyna, Ukraine

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE PROBLEM OF FORMING A READING CULTURE IN CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

Abstract. The problem of forming a reading culture in the New Ukrainian School is mostly realized in the lessons of the language and literature industry in the process of an integrated course "Literacy" (reading) through weekly work with children's books. According to the State Standard of Primary General Education, the results of such work are children's interest and love for books and reading, the ability to perceive and evaluate textual information, to be interested in books, to choose literature to read.

Keywords: reading culture, book, primary school age, New Ukrainian school, language and literature branch, culture.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, докорінно змінили орієнтації в галузі освіти на тлі утвердження гуманістичної парадигми. Нова освітня філософія визначила головну стратегію діяльності: спрямування освітнього процесу на формування духовного світу особистості, загальнолюдських цінностей, розкриття потенційних можливостей і здібностей дитини. Все це актуалізує завдання

формування у молодого покоління, починаючи з перших років життя, споконвічних людських цінностей не лише як підґрунтя становлення окремої особистості, а й умови соціокультурного розвитку суспільства загалом.

Проблема формування та розвитку читацької культури зростаючого покоління в умовах науково-технічного прогресу є досить актуальною та потребує детального дослідження. Ще більшої значимості вона набуває в умовах реформування змісту освіти: імплементації Закону України «Про освіту», реалізації Концепції «Нова українська школа», упровадженні Державного стандарту початкової загальної освіти, створенні та затвердженні нового Базового компоненту дошкільної освіти. Модернізація змісту освіти орієнтована не лише на оновлення навчальних програм, що визначають та регулюють освітній процес, але й на зміну форм і методів навчання, збільшення викладацького інструментарію, мотивацію та активізацію діяльності дітей, формування в них життєво необхідних компетентностей.

Могутнім інструментом формування свідомості людини й виховання її душі завжди були художнє слово, книга, влучно названа В. Сухомлинським неминучим світочем, джерелом духовності, що супроводжувала людину протягом усього життя. Книгу як найвищу цінність, символ зв'язку з Духом сприймали ще Аристотель, Гегель, Кант, Конфуцій, Сократ, Г. Сковорода та ін. На жаль, у сучасному світі зміна пріоритетів, новітні інформаційні технології витіснили книгу до другорядних джерел інформації, що призвело до розриву традицій і, відповідно, – духовного збіднення суспільства. Книга втрачає не лише свою біографію, що складалася зазвичай кількома поколіннями родини, а й гідне місце серед засобів духовно-інтелектуального єднання людей.

Проблему використання художнього слова у вихованні й навчанні дітей достатньо глибоко й різнобічно досліджували суспільні діячі, письменники, просвітителі в різні історичні періоди (Г. Ващенко, К. Вентцель, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський та ін.). Усвідомлюючи надзвичайну роль книги у вихованні особистості, яка зростає, вони з особливою відповідальністю й вимогливістю ставилися до відбору текстів для дітей, наполягали на необхідності прищеплювати любов до читання з перших років життя. Педагогами й психологами проведено численні дослідження, пов'язані з виявленням

особливостей сприймання літературних творів (Т. Алієва, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Кудрявцев, Г. Люблінська, О. Мелік-Пашаєв, Т. Рєпіна); удосконаленням методики роботи з книгою (М. Алєксєєва, А. Виноградова, М. Коніна, Н. Карпінська, Л. Панкратова, О. Ушакова); формуванням художньо-мовленнєвої діяльності дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Л. Таллер, С. Чемортан).

Велич художнього слова та його значення у вихованні дітей досліджували провідні діячі минулих століть та сучасності (Г. Ващенко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Розуміючи важливість художнього слова та книги як засобу його передачі, чималого значення педагоги надавали вибору текстів для читання їх дітьми та наголошувати на необхідності привчати їх до читання з раннього віку.

Проте, дослідження щодо важливості художнього слова, яке передає книга, та особливістю здійснення морального виховання дітей в умовах закладів освіти на сучасному етапі модернізації змісту освіти потребує чималої уваги з позиції науковців, педагогічних працівників, батьків.

Сучасний світ надає пріоритету матеріальним цінностям, швидкоплинності та багатогранності. Наслідком чого є інтенсифікація психічних процесів у дитини, зокрема сприйняття навколишнього світу. Тому суперечним постає значущість книги у сучасному сьогоденні. Конкуренцію складають аудіо-, електронні книги, екранізація художніх творів, що спрощують процес сприймання інформації. Таким чином, унікальність книги стає суперечливою. Та її неповторність як засобу для духовного збагачення людини, джерело історичної істинності заперечити неможливо.

У сучасній системі освіти книги навчального змісту мають першочергове значення для дітей. Пізнавальні книги розподілені на просвітницькі (стаття, замітка, щоденник, огляд, нарис, спогади), науково-художні (оповідання, повість, п’єса, кіносценарій, казка, бібліографічний нарис, дорожні записки, комікси), довідкові (енциклопедія, довідник, словник, путівник, календар), ужитково-розвивальні (абетка, буквар-школярик, думайка, розуминка, читайлик, рахівничка, розвивальні ігри, практичний порадник, практичний посібник). Пізнавальна література спрямована на розвиток інтелектуальної сфери дитини, накопичення нею певних

знань. Її призначення в тому, щоб доступною мовою розповісти дитині про системність світу, його будову, причинно-наслідкові зв'язки, а також розкрити сутність наукових понять.

Сьогодні існує чимала кількість дитячої літератури, яка призначена для розваг: книжки-іграшки, книжки-забавлянки, книжки-картинки тощо. Така друкована продукція користується величезним попитом серед батьків. На такому призначенні книги наголошувала ще С. Русова, яка вважала, що книга для дитини має бути і розвагою, і засобом соціалізації, і допомагати у розвитку творчості.

Вимоги сучасного життя, педагогічної науки змушують постійно переглядати коло дитячого читання, доповнюючи його новими здобутками [1]. Науковці справедливо наголошують, що в репертуарі сучасної української дитячої книги переважають видання творів, написаних давно (Є. Огар). За даними автора, більша частина художньої української літератури є перекладною або перевиданою. Зазначаючи, що визнана класикою українська і світова література для дітей має високий духовно-психологічний розвивальний потенціал, дослідниця зауважує, що «сучасний світ надзвичайно стрімко змінюється, об'єктивно змінюючи світ дитинства. І сучасна дитяча книга, аби бути комунікативно ефективною, повинна на це реагувати» [2].

Книга для дітей із моменту своєї появи використовувалась для їхнього навчання та виховання. Проблема формування та розвитку читацької культури зростаючого покоління в умовах науково-технічного прогресу є досить актуальною та потребує детального дослідження.

Говорячи про читацьку культуру, варто зважати на неї як інструмент здійснення виховання зростаючого покоління. Зважаючи на розповсюдженість цифрових технологій та захоплення ними дітей, розвиток читацької культури набуває все більшого сенсу. На разі постає актуальною позиція Нової української школи у формуванні та розвитку у дітей любові до читання як процесу та розвитку читацької культури загалом.

Читацька культура виступає складовою загальної культури людини, яка здатна самостійно обирати цікаву для неї літературу, повноцінно сприймати прочитане. За твердженням О. Ісаєвої, «читацька культура – це сукупність знань, умінь та почуттів читача, які дозволяють йому повноцінно та самостійно засвоювати художню літературу» [3].

В умовах істотного зниження інтересу учнів до читання важливого значення у змісті інтегрованого курсу «Навчання грамоти» (читання) набуває робота з дитячою книжкою, яку рекомендується проводити щотижня. Відповідно до чинного Стандарту початкової загальної освіти ключовими результатами такої роботи є розвиток у дітей інтересу, любові до читання, вмінь сприймати перетворювати, оцінювати текстову інформацію у процесі усної взаємодії, умінь за допомогою дорослих обирати дитячі книжки, пояснювати свій вибір, розвиток прогностичних умінь орієнтовно визначати за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці тощо [4].

Список використаних джерел:

1. Алексеева М. М., Яшина Б. И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников : учеб. пособие для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стер. Москва: Издат. центр «Академия», 2000. 400 с.
2. Огар Е. І. Сучасне дитяче книговидання: «хвороби» росту. *Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. Сер. «Филология. Социальная коммуникация». Т. 21(60). 2008. № 1. С. 404 – 408.
3. Ісаєва О.О. Про основні парадигми шкільної літературної. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.* 2011. № 1. С. 2-4.
4. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колектив авторів під керівництвом О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті; орієнтири для календарно-тематичного планування (1 клас НУШ). Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.

References:

1. Alekseeva, M. M., Yashyna B. Y. (2000). *Metodyka razvytyia rechy y obuchenyia rodnomu yaziku doshkolnykov : ucheb. posobye dlia studentov vsssh. y sred. ped. ucheb. zavedenyi* [Methodology for the development of speech and teaching the native language of preschoolers: textbook. manual for students of higher. and Wednesday ped. study. establishments]. 3-e yzd., ster. Moscow: Yzdat. tsentr «Akademyia». 400 p. [in Russian].
2. Ohar, E. I. (2008). Suchasne dytiache knyhovydannia: «khvoroby» rostu. [Modern children's book publishing: "diseases" of growth] *Uchen. zap. Tavrych. nats. un-ta ym. V. Y. Vernadskoho. Ser. «Fylolohyia. Sotsyalnaia kommunykatsyia»*. vol. 21(60). no. 1. pp. 404–408 [in Ukrainian].
3. Isayeva, O. O. (2011). Pro osnovni paradyhmy shkil′noyi literaturnoyi. [On the basic paradigms of school literature] *Vsesvitnya literatura v serednikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny*. no. 1. pp. 2-4. [in Ukrainian].

4. Savchenko, O. YA. (ed.) (2018). *Pochatkova osvita : Metodychni rekomendatsiyi shchodo vykorystannya v osvitn'omu protsesi Typovoyi osvitn'oyi prohramy dlya 1 klasiv zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity; typova osvitnya prohrama dlya zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity; metodychni komentari providnykh naukovtsiv Instytutu pedahohiky NAPN Ukrayiny shchodo vprovadzhennya idey Novoyi ukrayins'koyi shkoly v pochatkoviy osviti; oriyentyry dlya kalendarno-tematychnoho planuvannya (1 klas NUSH*) [in Ukrainian].

Семчук Світлана,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Semchuk Svetlana,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of the Department of Preschool Education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ВПЛИВ МЕДІАТЕХНОЛОГІЙ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

THE INFLUENCE OF MEDIA TECHNOLOGIES ON THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF THE FUTURE PRESCHOOL EDUCATION SPECIALIST

Abstract. The article is devoted to the problem of the influence of media technologies on the formation of the personality of the future specialist of preschool education. The modern views of scientists on this problem are analyzed. The article clarifies that in the conditions of rapid development and introduction of digital technologies in education, reform of preschool education, the need to improve the quality of professional training of future educators is urgent.

Keywords: media technologies, media information, future specialists of preschool education, media competence, media literacy.

В умовах інтеграції України до європейського науково-освітнього простору, стрімкого розвитку й упровадження цифрових технологій в освіту, реформування дошкільної освіти актуалізована потреба в підвищенні якості професійної підготовки майбутніх вихователів, зокрема в контексті формування та розвитку медіаграмотності. Диджиталізація освітньо-виховного процесу в закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) зумовлює необхідність удосконалення педагогічної майстерності вихователів щодо педагогічно виваженого та творчого використання засобів інформаційних технологій і різноформатної медіапродукції. Формування й розвиток медіакомпетентності, спеціальних умінь і навичок орієнтації в інформаційних потоках, застосування необхідної медіаінформації та її адекватного сприймання, критичного

осмислення потребують нових підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів як інтелектуально розвинених, високоморальних, креативних, інформаційно освічених фахівців.

У Законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про дошкільну освіту» (2017 р.), «Про освіту» (2017 р.), а також у «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.) наголошено на важливому завданні педагогічної освіти – на підвищенні професійної компетентності педагогічних кадрів, здатних забезпечувати інноваційний поступ сучасної системи освіти, зокрема дошкільної.

На вдосконаленні підготовки майбутніх педагогів у сфері інформаційних і комунікаційних технологій зосереджено увагу в дисертаціях С. Атонасян, А. Кравцової, Т. Лавиної, М. Лебедєвої, А. Могильова, Е. Ракітіна, О. Смолянінова, А. Темербекової, С. Удалова та ін. Вагоме значення мають теоретичні напрацювання, що стосуються підготовки педагогів до роботи з медіаінформацією (А. Копів, Г. Малюченко, Е. Столбнікова, А. Федоров, Н. Хілько, А. Шаріков та ін.). Формування готовності майбутніх педагогів до використання комп'ютерних інформаційних технологій у професійній діяльності поставало об'єктом аналізу в працях Н. Диканської, О. Майбороди, О. Разинкіної, О. Трофимова та ін. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти досліджували С. Дяченко, Т. Котик, І. Таран, С. Семчук та ін.

Метою статті є обґрунтування впливу медіатехнологій на становлення особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Сучасний етап розвитку системи дошкільної освіти позначений освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого й водночас на модернізацію відповідно до новітніх надбань науки. Характерною особливістю розвитку дошкільної освіти є пошук нового змісту, форм, методів, засобів розвитку навчання й виховання дитини, концепцій управління навчально-виховним процесом, провадження експериментальної діяльності, спрямованої на розроблення й утілення освітніх інновацій. вважає, що інноваційна педагогічна діяльність заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу для досягнення вищих результатів, опанування нових знань, формування якісно іншої педагогічної практики [3].

В умовах стрімкого розвитку й упровадження цифрових технологій в освіту, реформування дошкільної освіти актуалізована потреба в підвищенні якості професійної підготовки майбутніх вихователів, а саме в контексті формування та розвитку медіаграмотності. Диджиталізація освітньо-виховного процесу в ЗДО зумовлює необхідність удосконалення педагогічної майстерності вихователів щодо творчого використання засобів інформаційних технологій і різноформатної медіапродукції. Формування й розвиток медіакомпетентності, спеціальних умінь і навичок орієнтації в інформаційних потоках, застосування необхідної медіаінформації та її адекватного сприймання, критичного осмислення потребують нових підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів як інтелектуально розвинених та інформаційно освічених фахівців.

Цивілізаційною перспективою, до якої рухається людство, новою якістю суспільного розвитку стає «суспільство знань». Домінантним його чинником є розумна, інноваційна, демократична й самодостатня Людина, для якої отримання знань буде сутнісною рисою способу життя, вона буде здатна діяти на основі отриманих знань, а також практичного їх використання. Важливий складник «суспільства знань» – інформаційна компонента [6, с. 4–6].

О. Коневщинська зауважує, що в працях зарубіжних учених (У. Карлсона, Р. К'юби, Л. Мастермана С. Мінккінена, Дж. Сіменса, К. Фон Файлітцена та ін.) з'ясовано специфіку медіатехнологій, їхні ключові аспекти. Особливу увагу науковець звертає на студії авторів (А. Бейвлас, С. Берковіц, П. Марсдеа, Дж. Морено, Б. Уеллман, Л. Фриман та інші), які досліджували теорії соціальних мереж. У розвідках Г. Велетсіаноса, О. Герасимчука, Дж. Сіменса й ін. схарактеризовано основи теорії електронного та безперервного навчання; у роботах О. Боришпольця, Л. Найдьонової, О. Голубєвої, О. Волошенюка, В. Іванова, І. Фатєєва, О. Федорова та ін. запропоновано інтерпретацію актуальних проблем медіакультури, медіаосвіти, медіапедагогіки й медіапсихології [5, с. 33].

Знаковою в теоріях трактування медіа є відома фраза канадського філософа М. Маклюена про те, що «медіа – це повідомлення», а засоби комунікації являють собою продовження (чи розширення) людини. У працях із теорії комунікативістики науковець віртуально розділив історію людства через трансформацію систем медіа, увівши поняття «галактика Ґутенберґа»: світ друкованих медіа, що панував із винайденням друкарського верстата, та світ, що

з’явився з ерою електронних медіа, коли періодика поступилася популярністю радіо й телебаченню. Після появи Інтернету усталені підходи до класифікації медіа почали поступово трансформуватися. Нині існує їх поділ на традиційні, нові та соціальні медіа. Такі підходи пов’язані з домінуванням інтерактивного діалогу й поширенням користувацького контенту, що виходить за межі тлумачення ЗМІ [7, с. 286].

Виникнення нових медіа – результат активного розвитку Інтернету. Динамічність розбудови всесвітньої павутини, а також набір специфічних ознак – гіпертекстуальності, мультимедійності та інтерактивності – стали потужним імпульсом для кількісного і якісного входження традиційних ЗМІ до віртуального світу, а також для появи унікальних та синтетичних форм мережевої медіакомунікації. Нові медіа часто асоціюють із сучасними медіа, що засновані на цифрових технологіях: інтернет-видання, презентації на CD, комп’ютерні ігри, соціальні мережі тощо. До основних їхніх ознак, крім зазначених мультимедійності, гіпертекстуальності, інтерактивності, належать генерування інформації в режимі реального часу, персоналізація доставки споживачеві, можливість користувача брати участь у її творенні, впливати на процес колективної медіатворчості. Саме цими ознаками нові медіа відрізняються від традиційних ЗМІ [4].

Масштаби впливу медіаінформації на різні сфери життя особистості щоденно зростають, актуалізуючи нові завдання перед освітньою системою, вимагаючи від педагога-вихователя володіння медіакомпетентністю. Найбільшого поширення в науковій літературі набуло визначення компетентності як «сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовуючи інформацію» [2, с. 158].

Медіакомпетентність представлена дослідниками як рівень медіакультури, що дає змогу особистості зрозуміти соціокультурний, економічний і політичний контексти функціювання медіа, підтверджує її спроможність бути носієм та передавачем медіакультурних смаків і шаблонів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, започатковувати оновлені елементи медіакультури [1, с. 92].

Медіакомпетентність майбутнього педагога-вихователя – здатність якісно виконувати професійну діяльність із формування медіаосвітнього простору ЗДО, готовність до критичного сприйняття й

використання медіаінформації в навчально-виховному процесі, сформована медіакультура, що в сукупності сприятиме розв'язанню проблеми підготовки дитини до спілкування із засобами масової комунікації під час соціалізації. Саме медіакомпетентність допомагає захистити дитину від потенційно шкідливих ефектів медіа, виховати такого споживача медіа, який міг би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи засоби масової комунікації. Свідоме споживання медіаінформації можливе на основі ефективного орієнтування в медіапросторі й осмислення власних медіапотреб. Для майбутнього вихователя важливу роль відіграє медіатворчість і медіакомунікація, що сприяють покращенню якості міжособистісної взаємодії, виробленню медіаімунітету від агресивного медіасередовища. Активне й ефективне впровадження медіатехнологій у педагогічний процес ЗДО є важливим чинником розвитку медіаосвіти.

Отже, проблема підготовки майбутніх вихователів ЗДО до використання медіаінформації актуалізована у філософських і психолого-педагогічних працях. Реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації вимагають підготовки майбутніх вихователів, які досконало володіють сучасними медіатехнологіями, орієнтуються в широкому арсеналі інноваційного педагогічного руху, володіють інформаційними ресурсами для якісної організації освітньо-виховного процесу в ЗДО.

Підготовка майбутніх вихователів ЗДО до застосування медіаінформації в професійній діяльності – процес формування в студентів загальнопедагогічних і спеціальних медіазнань, умінь, навичок провадження інтегрованої навчальної діяльності, що здобувають під час навчально-практичної й науково-дослідницької роботи у ЗВО та закріплюють у ході виробничої педагогічної практики.

Отже, результатом підготовки вважаємо готовність до застосування медіаінформації в професійній діяльності. Ефективності підготовки майбутніх вихователів ЗДО до застосування медіаінформації в професійній діяльності можливо досягти завдяки впровадженню низки педагогічних впливів і заходів: формування мотивації до професійної діяльності; забезпечення високого рівня теоретичної підготовки; системність та послідовність вивчення фахових дисциплін на засадах інтеграції; формування медіакомпетнтності, що сприяє виконанню професійних завдань; створення медіасередовища ЗВО; комп'ютеризація процесу навчання; упровадження

медіатехнологій у навчальний процес; розроблення підручників і навчально-методичної літератури нового покоління; підтримка науково-дослідницької діяльності й досліджень у галузі медіаосвіти; удосконалення практичного складника підготовки майбутніх вихователів ЗДО до виконання професійних функцій через застосування медіаінформації; створення умов для професійного розвитку та посилення престижності професії вихователя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бірюк, Л. Я. (2015). Реалізація концепції впровадження медіа-освіти в Україні. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 27, 89–93.
2. Гончаренко, С. У. (2000). *Професійна освіта: словник*. Київ: Вища школа.
3. Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*. Київ: Академвидав.
4. Енциклопедія сучасної України. (2018). *Медіа*. Взято з http://esu.com.ua/search_articles.php?id=66085.
5. Коневщинська, О. Е. (2016). Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання,* 54 (4), 32–41.
6. Кремень, В. Г. (2003). *Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи)*. Київ: Грамота.
7. Маклюэн, М. (2003). *Галактика Гутенберга: сотворение человека печатной культуры*. Киев: Ника-Центр.

References:

1. Biriuk, L. Ya. (2015). Realizatsiia kontseptsii vprovadzhennia media-osvity v Ukraini. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka*, 27, 89–93 [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (2000). *Profesiina osvita: clovnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
3. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
4. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy (2018). *Media*. Vziato z http://esu.com.ua/search_articles.php?id=66085 [in Ukrainian].
5. Konevshchynska, O. E. (2016). Rozvytok mediaosvity i mediakultury v umovakh suchasnoho informatsiinoho suspilstva. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 54 (4), 32–41 [in Ukrainian].
6. Kremen, V. H. (2003). *Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii (fakty, rozdumy, perspektyvy)*. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
7. Makliuэn, M. (2003*). Halaktyka Hutenberha: cotvorenye cheloveka pechatnoi kulturu*. Kyev: Nyka-Tsentr. (in Ukrainian)

Трофаїла Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Trofaila Nataliia,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.),
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogics of Child
Development Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

РОЛЬ БАТЬКІВ У ВИХОВАННІ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

THE ROLE OF PARENTS IN THE EDUCATION OF GIFTED CHILDREN

Abstract. In this article the notions «gift» and «gifted child» are reviewed. The main directions of work with parents of gifted children (their psychological and pedagogic education) are considered. The system of work with the parents of the gifted children in the conditions of public preschool educational is described in the article. The article is told about the problems of parents the gifted children. A necessity of providing psyhological and pedagogical preparation of parents, that is needed for stimulation and development of potential creative possibilities of child is marked.

Keywords: giftedness, stroke of genius, originality, special cognitive giftedness, hypersensitivity to problems, emotionalism, parental ambitions.

У сучасному суспільстві більше уваги приділяється обдарованим дітям. Досягнення сучасної психологічної науки дозволяють діагностувати обдарованість мало не з раннього віку. Кожна родина, кожні батьки, як тільки їхня дитина народжується, мріють про те, щоб вона була якщо не геніальною, то хоча б талановитою. Особистість обдарованої дитини є надзвичайною.

Дослідженням проблеми обдарованості дітей присвячені праці таких вчених, як: Д. Богоявленська, Л. Венгер, Н. Карпенко, В. Крутецький, О. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, С. Науменко, Б. Теплов, С. Рубінштейн, А. Савенков та інші.

Сьогодні залишаються актуальними питання організації роботи педагогів з батьками обдарованих дітей, некомпетентність яких у питаннях виховання, нерідко призводить до негативних наслідків.

Переважна кількість батьків, для яких народження дитини є очікуваним і бажаним, вважають її унікальною. В цьому вони праві,

оскільки унікальність біологічно закладена в кожній особистості неповторною комбінацією генів.

Вітчизняними психологами розроблено класифікацію дитячої обдарованості, яка містить чотири основні види:

1. Загальна обдарованість.
2. Спеціальна обдарованість.
3. Актуальна чи неприхована обдарованість.
4. Потенційна чи прихована.

Інколи обдарованість дитини виражена яскраво і не помітити її неможливо. В інших випадках, лише педагог може помітити обдарованість дитини і допомогти батькам так організувати спілкування та спільну діяльність з нею, щоб оптимально розвинути потенційні можливості дитини.

Обдарованим і талановитим дітям зазвичай притаманні такі риси:

- сильно розвинуте почуття справедливості, що проявляється у ранньому віці, власна система цінностей, високі вимоги до себе та оточення;
- яскрава продуктивна уява;
- сприйнятливість до невербальних (немовних) проявів почуттів інших (наприклад, мовчазного напруження). Пошук причин, пояснень, приводів;
- добре розвинуте почуття гумору;
- підвищене почуття відповідальності, акуратне виконання взятих на себе зобов’язань.

Роботу з батьками доцільно організовувати за такими напрямками:

- просвітницька, консультативна робота з прийняття дорослими обдарованості дитини;
- психолого-педагогічна просвіта батьків, з метою розширення їхніх уявлень про природу і прояв обдарованості, особливостей поведінки, світорозуміння, інтересів і схильностей дитини, організацію її навчання і виховання;
- консультативна, методична робота з батьками, спрямована на організацію соціального життя обдарованої дитини, формування у неї уявлень про світ, що лежить за межами особистих, пізнавальних чи інших інтересів.

Батьки мають знати, як виявляється обдарованість дітей в дошкільному віці.

Батьки мають бути поінформовані про те, що в обдарованих дітей можуть спостерігатися специфічні кризи, пов'язані з тимчасовим «затуханням» обдарованості.

До них відносяться:

1. Криза креативності – втрата творчого потенціалу, коли дитина припиняє творити. Виникає в ситуації неможливості реалізувати свої здібності.

2. Криза інтелектуальності – зниження інтелектуальної активності, продуктивності. Проявляється в ситуації перевантаження обдарованої дитини завданнями, без урахування індивідуальних потреб.

3. Криза мотиву досягнень – зниження або повна втрата інтересу до процесу й результатів своєї праці. Пояснюється по -різному – порушенням вольової регуляції («міг би, але не хочу»); неадекватною самооцінкою («міг би, але вийде погано») тощо. Перші дві кризи можна охарактеризувати як: дитина не може, то третю – дитина не хоче.

Згідно з позицією академіка В. Моляко, компонентами обдарованості є:

1) інтелект;

2) мотивація;

3) творчість.

То ж батьки мають знати, що їхніми завданнями є розвиток інтелекту дитини – збагачення її знань та розвиток психічних процесів, формування мотивації та забезпечення умов для прояву творчості дитини.

Педагог має підготувати батьків до труднощів, що можуть супроводжувати процес виховання обдарованої дитини.

Серед них виокремлюють:

1. Можливість дитини опинитися в ізоляції від однолітків, оскільки їй нецікаво спілкуватися з ними на їхньому рівні.

2. Небажання виконувати стандартні вимоги в дитячому садку, особливо, якщо ці вимоги суперечать їхнім інтересам або здаються безглуздими.

3. Занурення у філософські проблеми. Обдарованим дітям властиво замислюватися над такими явищами, як смерть і потойбічне життя, релігійні вірування, моральні та філософські проблеми.

4. Розбіжність між інтелектуальним та соціальним розвитком. Важливо, щоб батьки таких дітей чітко усвідомлювали: правильне сімейне виховання є основою успішного розвитку їх малюка.

То ж завдання педагога пояснити батькам значущість приєднання дитини до колективу однолітків, створення умов для спільних ігор та інших видів діяльності, розвиток комунікативних умінь.

Здібності дитини необхідно сприймати, як дар, що не суперечить природі дитини і не ставить її над чи поза однолітками. Враховуючи індивідуальні особливості свого малюка, батьки повинні вміти правильно організувати розпорядок дня, передбачивши в ньому місце для гри, праці, навчання, спілкування за інтересами, а також час для самостійних занять дитини за її вибором. Дотримання режиму дня сприяє забезпеченню емоційної стабільності дитини, розвитку її вольових якостей та навичок самостійності.

Величезна роль батьків у набутті дитиною позитивного образу власного «Я». Адже усвідомлення своєї несхожості з іншими дітьми може вивести дитину з рівноваги і спричинити неадекватні реакції. Тому, підтримку дитини, схвалення і заохочення доцільно поєднувати з оцінкою досягнень інших дітей, підкресленням їх характерних особливостей. Дитину поступово необхідно підводити до розуміння унікальності, неповторності кожної людини та сприйняття цієї своєрідності, як цінності.

У закладах дошкільної освіти робота з батьками обдарованих дітей здійснюється в різних формах: індивідуального консультування, організації перегляду батьками занять в дитячому садку, рекомендації відповідної літератури, організації тематичних, батьківських конференцій тощо.

Більш ефективними є індивідуальні консультації вихователів, що у сучаних умовах можуть здійснюватися не лише у процесі спілкування, а й засобами інформаційнокомунікативних технологій. Таким чином, обдаровані діти випереджають своїх однолітків, за силою і кількістю сприйняття оточуючих подій та явищ, вони більше схоплюють і більше розуміють.

Батьки обдарованих дітей мають бути обізнані з психологічними особливостями малюків, щоб відповідним чином організувати виховання дитини та забезпечити оптимальні умови для розвитку її здібностей.

Надати допомогу батькам можуть кваліфіковані педагоги та психолог закладу дошкільної освіти. Зміст бесід та консультацій педагога з батьками залежить від індивідуальних особливостей дитини та стилю виховання в родині.

На сьогодні просвітництво батьків постає, як одне з головних завдань діяльності вихователів, для реалізації якого виникає потреба у забезпеченні останніх якісною науковою літературою.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Н. А. Генезис розуміння батьками проявів дитячої обдарованості : автореф. дис. ... канд. псих. наук : Київ. 2009. 21 с.

2. Лейтес Н. С. О признаках детской одаренности. *Вопросы психологии.* 2003. № 4. С. 13–18.

3. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі. Харків: Точка, 2007. 192 с.

4. Савенков А. И. Одарённый ребенок дома и в школе. Екатеринбург: У-Фактория, 2004. 272 с.

References:

1. Karpenko, N. A. (2009). *The genesis of parents' understanding of the manifestations of children's talents*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

2. Leytes, N. S. (2003). *On the signs of children's giftedness.* Voprosyi psihologii, *4, 13–18* [in Russian].

3. Orzhehovska V. M. (2007). *Interaction between school and family: strategies, technologies, models.* Kharkiv: Tochka [in Ukrainian].

4. Savenkov A. I. (2004). *A gifted child at home and at school.* Ekaterinburg: U-Faktoriya [in Russian].

Троян Сергій,
старший викладач кафедри інформатики і ІКТ
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна

Trpian Serhii,
senior lecturer at the Department of Informatics and
Information and Communication Technologies
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

ІНТЕРНЕТ-ОБЧИСЛЮВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ COCALC ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ З ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

COCALC INTERNET COMPUTING ENVIRONMENT AS A MEANS OF SUPPORTING INCLUSIVE LEARNING FOR GIFTED STUDENTS IN PHYSICAL AND MATHEMATICAL DISCESS

Abstract. The article substantiates the feasibility of implementing Internet computing environments (IOS), including cloud-based, in the process of inclusive education in physics and mathematics in higher education. The advantages of using CoCalc IOS are described. A comparison of user capabilities in the CoCalc IOS, the web version of SageMathCell, and the Sage Math mobile application for Android has been compared. Examples of performing elementary calculations using CoCalc are given. Possibilities of application of IOS CoCalc for independent work of students with special needs are outlined.

Keywords: CoCalc, inclusive learning, gifted students, information and communication technologies, data, projects, distance learning.

Українські й загальносвітові показники рівня здоров’я населення все частіше вказують на невпинне зростання кількості молодих людей, які мають різноманітні хронічні захворювання та навіть інвалідність. Цілком закономірно, що з огляду на стан здоров’я, така молодь, школярі, студенти ще більше потребують здобуття якісної освіти, отримання знань, формування компетентностей, які допоможуть їм у майбутньому знайти бажану роботу, отримувати гідну заробітну плату та відчувати себе важливою частиною суспільного життя країни. Однак, реалії сучасної української освіти, зокрема, вищої, свідчать про недостатню розробленість підходів і методів інклюзивного навчання,

непідготовленість кадрів, відсутність необхідного наукового, методичного і технічного забезпечення, і, взагалі, як правило, неготовність більшості закладів вищої освіти до організації інклюзії студентів з особливими потребами у освітній процес. Питанням інклюзивної освіти присвячено праці В. В. Засенка, Т. А. Євтухової, А. А. Колупаєвої, О. О. Савченка, М. М. Семаго, О. Р. Ярської-Смірнової та інших дослідників [1; 120]. Проте, не зважаючи на нагальність проблеми, досі відкритим залишається питання про підбір ефективних засобів та технологій інклюзивного навчання.

В умовах широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі різних рівнів доцільно звернути увагу на широкі можливості комп'ютерних технологій для організації інклюзивного навчання. Адже шляхом їх використання можна забезпечити активну роботу, організувати спільну взаємодію всіх суб'єктів навчання, а також, за потреби, дати змогу студентам розв'язувати навчальні завдання дистанційно. Особливо такі переваги використання ІКТ в інклюзивній освіті є важливими в процесі вивчення курсів математики і фізики у вищій школі, оскільки ці дисципліни характеризуються високим рівнем складності навчального матеріалу, абстрактністю викладу, вимагають значного розумового напруження при оволодінні теоретичними знаннями та практичними уміннями, постійного контролю за логікою викладу нових відомостей, потребують високої концентрації уваги, самоконтролю, самодисципліни, обміну думками та результатами роботи з іншими. Особливості використання ІКТ у процесі вивчення фізико-математичних дисциплін розкриваються у роботах В. Ю. Бикова, С. П. Величка, М. І. Жалдака, О. С. Мартинюка, С. О. Семерікова, О. В. Співаковського, І. В. Сальник, Ю. В. Триуса та інших [1; 2; 3; 5; 6].

Як один із засобів підтримки інклюзивного навчання з фізико-математичних дисциплін у вищій школі розглянемо Інтернет-обчислювальне середовище (ІОС) CoCalc (Collaborative Calculation in the Cloud).

ІОС CoCalc, до 20 травня 2017 р. відоме під назвою SageMathCloud, є частиною проекту Sage і представляє собою хмарну реалізацію системи комп'ютерної математики (СКМ) Sage. Система Sage – це безкоштовне і вільно поширюване математичне програмне забезпечення із відкритим вихідним кодом, що об'єднує близько 100 різноманітних програм, а також велику кількість нових розробок, що

загалом утворює потужну платформу для математичних досліджень [7; 8; 9]. Система надає унікальні можливості використовувати інструменти різних математичних пакетів та засоби програмування для розв'язання широкого спектру завдань. Sage включає як складний багатокористувацький графічний веб-інтерфейс, так і інтерфейс командного рядка, а також передбачає роботу із іншими інтерактивними середовищами розробки (IDE) мови Python.

Такий підхід до нового математичного програмного забезпечення утворює математичну систему, яка, завдяки відкритості програмного коду, передбачає широкі можливості модифікації, гнучкість роботи у комп'ютерному середовищі, швидко реагує на зміни, оперативно пристосовується до нових запитів і потреб користувачів, і, крім цього, є безкоштовною для використання та об'єднує сотні розробників по всьому світу. Це дозволяє програмному продукту постійно вдосконалюватися, враховуючи думки, побажання і навіть власні розробки користувачів. Набагато якісніше і швидше відбувається відслідковування та виправлення помилок програми, додавання нових можливостей і функцій.

Суттєвими перевагами роботи у ІОС CoCalc є:

Надійність даних. Всі проекти та робочі аркуші зберігаються у акаунті користувача. Дані зберігаються у хмарі, тобто на різних комп'ютерах по усьому світу, тому ймовірність втрати цих даних є набагато нижчою, ніж у тому випадку, коли вони зберігаються тільки на вашому комп'ютері.

Доступність даних. Користувач можете отримати доступ до своїх даних у будь-який час та з будь-якої точки світу, маючи комп'ютер, під'єднаний до мережі Інтернет.

Розподілення навантаження. Для ефективної обробки даних, якщо певний сервер виявляється перевантаженим, обчислювальне завдання користувача автоматично направляється до іншого сервера. Такий підхід дозволяє постійно підтримувати високу продуктивність та швидкість роботи ресурсу.

Простота використання. Робота із CoCalc не потребує додаткового програмного чи апаратного забезпечення.

Економічна ефективність. Завдяки особливостям роботи хмарного середовища забезпечується ефективне використання серверного часу комп'ютерів по усьому світу.

Безкоштовність. Використання ресурсу CoCalc є безкоштовним і лише деякі послуги, як наприклад, більш якісний хостинг чи

збільшення квот для процесора та оперативної пам’яті, надаються платно. Ці послуги дозволяють розв’язувати більш складні проблеми та виконувати більшу кількість обчислень одночасно.

Співпраця користувачів. CoCalc має ряд інструментів для забезпечення ефективної взаємодії користувачів ресурсу. До цих засобів відноситься створення приватних, публічних чи доступних для перегляду проектів, а також використання чатів для спілкування.

Створення контрольних точок зміни файлів. Якщо до файлу вносяться якісь зміни чи відбувається видалення даних, контрольні точки завжди дозволяють повернутися до більш ранніх версій та відновити інформацію [7; 9].

Також варто наголосити, що CoCalc підтримує роботу із LaTeX, Python, R та ін. Вся інформація зберігається у вигляді файлів.

Таким чином, застосування ІОС CoCalc як засобу підтримки інклюзивного навчання у вищій фізико-математичній освіті передбачає широкі можливості для організації дистанційного навчання та самостійної роботи студентів з особливими потребами. Хмарне середовище CoCalc дає можливість студенту самостійно опрацювати теоретичні відомості із теми, що вивчається, перевірити і закріпити їх у процесі розв’язування задач, виконувати дослідження, готувати власні проекти тощо. При цьому, робота може проводитися як і в режимі виконання заздалегідь розроблених та запропонованих викладачем вправ, так і для здійснення самостійної науково-пошукової діяльності із деякої проблематики.

У процесі виконання самостійної роботи можна використовувати прийоми поєднання математичних, інформаційних завдань із фізичними, хімічними, біологічними, економічними та ін. При цьому, також формуються навички програмування процесів розв’язування задач, і як наслідок, власної діяльності загалом, розвивається алгоритмічне мислення.

Важливою перевагою CoCalc також є можливість під час індивідуальної, самостійної роботи аналізувати вихідні результати розв’язування задачі при різних параметрах, корегувати вхідні дані, зосереджуватись на суті проблеми, а не на громіздких обчисленнях. Таким чином, досягається глибше розуміння досліджуваного поняття, проблеми чи закономірності, підвищується ефективність роботи, забезпечується подальший розвиток навичок і прийомів організації самостійної пізнавальної діяльності.

Самостійна робота засобами CoCalc може бути організована у

співпраці з викладачем чи з іншими студентами, наприклад, при спільній роботі над одним дослідницьким проектом. При цьому, використання інструментів для організації спільної роботи в ІОС CoCalc, таких як створення спільних груп, чи навіть курсів, для роботи над файлами проекту, текстові та відео-чати забезпечують швидкий обмін ідеями, оперативне внесення корективів, врахування порад і думок колег, що, в цілому, дозволяє досягати кращих результатів.

ІОС CoCalc можна використовувати для організації дистанційного навчання як для студентів з особливими потребами, які не мають змоги відвідувати аудиторні заняття, так і для тих, хто в силу віддаленості місця проживання чи з інших причин змушений здобувати освіту на відстані. Викладач створює курс і долучає до нього студентів. Далі він має змогу додавати до курсу інформаційні, навчальні матеріали, методичні рекомендації, створювати сторінки-приклади розв'язування вправ, інтерактивні веб-сторінки, збірки завдань тощо. Також викладач може отримувати і перевіряти результати роботи студентів, корегувати виконання завдань, використовувати засоби спілкування CoCalc, допомагаючи студентам виконувати ту чи іншу роботу.

ІОС CoCalc також може слугувати засобом для підготовки і виконання розрахункових, графічних, розрахунково-графічних робіт, рефератів, домашніх контрольних робіт, курсових і дипломних робіт та проектів.

Отже, ІОС CoCalc дозволяє, застосовуючи велику кількість засобів і інструментів обчислювального середовища, організувати ефективну та різнопланову роботу студентів з фізики та математики під час інклюзивного навчання у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с.

2. Величко С. П., Соменко Д. В., Слободяник О. В. Лабораторний практикум зі спецкурсу «ЕОТ у навчально-виховному процесі з фізики». Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 192 с.

3. Жалдак М. І., Хомік О. А., Володько І. В. Нові інформаційні технології: навч. посіб. Київ: РННЦ «ДІНІТ», 2000. 194 с.

4. Засенко В. В. Соціально-педагогічні основи формування життєвих планів глухих і слабочуючих старшокласників: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03. Київ, 1996. 40 с.

5. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних

технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей. Херсон: Айлант, 2003. 229 с.

6. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 9 (16). С. 16–29.

7. Bard G. V. Sage for Undergraduates. Providence: American Mathematical Society. 2014. 343 p.

7. Quest to Learn. HuffPost. URL: https://www.huffingtonpost.com/thought-matters/quest-to- leam_b_14555976.html (дата звернення: 01.06.2021).

8. Stein W. Sage for Power Users. URL: http://wstein.org/books/ sagebook/sagebook.pdf (дата звернення: 01.06.2021).

References:

1. Bykov, V. YU. (2008). Modeli orhanizatsiynykh system vidkrytoyi osvity. Kyyiv: Atika [in Ukrainian].

2. Velychko, S. P., Somenko, D. V., Slobodyanyk, O. V. (2013). Laboratornyy praktykum zi spetskursu «EOT u navchal′no-vykhovnomu protsesi z fizyky». Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].

3. Zhaldak, M. I., Khomik, O. A., Volod′ko, I. V. (2000). Novi informatsiyni tekhnolohiyi. Kyyiv: RNNTS «DINIT» [in Ukrainian].

4. Zasenko, V. V. (1996). Sotsial′no-pedahohichni osnovy formuvannya zhyttyevykh planiv hlukhykh i slabochuyuchykh starshoklasnykiv. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyyiv [in Ukrainian].

5. Spivakovs′kyy, O. V. (2003). Teoriya i praktyka vykorystannya informatsiynykh tekhnolohiy u protsesi pidhotovky studentiv matematychnykh spetsial′nostey. Kherson: Aylant [in Ukrainian].

6. Tryus, YU. V. (2010). Komp″yuterno-oriyentovani metodychni systemy navchannya matematychnykh dystsyplin u VNZ: problemy, stan i perspektyvy. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Ser. 2. 9 (16), 16–29* [in Ukrainian].

7. Bard, G. V. (2014). Sage for Undergraduates. *Providence: American Mathematical Society* [in American].

8. Quest to Learn. HuffPost. URL: https://www.huffingtonpost.com/thought-matters/quest-to- leam_b_14555976.html.

9. Stein, W. Sage for Power Users. URL: http://wstein.org/books/ sagebook/sagebook.pdf.

Шульга Альона,
кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки та
методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Україна
Білоус Олена,
асистент кафедри педагогіки та
методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Україна

Shulha Alona,
Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), assistant of the department
Pedagogy and Methods of Primary Education,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Ukraine
Bilous Olena,
assistant of the department Pedagogy and Methods of
Primary Education,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Ukraine

ПРОБЛЕМА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

THE PROBLEM OF GIFTED CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Annotation. The article is devoted to the problem of gifted children with special educational needs, which often goes unnoticed due to developmental disabilities. A theoretical analysis of the research problem is carried out, which involves an attempt to change existing stereotypes regarding the identification of gifted children with special educational needs and the further development of their abilities based on strengths. It is noted that this problem requires additional and troublesome research.

Keywords: inclusion, children with special educational needs, gifted children with learning disabilities, twice exceptional, gifted children.

Інклюзія, діти з особливими освітніми потребами – ці поняття вже досить звичні, однак ще декілька років тому вони викликали б подив та нерозуміння в Україні. Інклюзивна педагогіка покликана на забезпечення осіб з особливими освітніми потребами ефективного

психолого-педагогічним і соціальним супроводом в умовах загальноосвітньої школи. І хоча інклюзивна педагогіка виокремлена як самостійна наука, однак залишає ще багато невирішених питань. Нашу увагу привертає проблема обдарованості дітей з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки таким діткам теж притаманна наявність здібностей та талантів, які часто залишаються непоміченими через проблеми зі здоров'ям, а тому і нереалізованими, як наслідок – пригнічення та погіршення самопочуття дитини з ООП.

Проблемі інклюзивного навчання в Україні почали активно приділяти увагу тільки в останні декілька років, тоді як в усьому світі на дітей з особливими освітніми потребами звертали увагу вже набагато раніше.

За офіційними даними Міністерства освіти і науки України з грудня 2009 року в Україні «ратифіковано основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров’я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій визначено обов’язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб і можливостей» [1].

І лише 5 вересня 2017 року прийнято новий Закон України «Про освіту», відповідно до якого «діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності» [1].

Для розуміння поняття «обдарованої дитини з ООП» – уточнимо поняття обдарованості дитини, яке пов’язане зі здібностями та задатками. Від природи у дитини немає ніяких здібностей, є тільки задатки, тобто, анатомо-фізіологічні передумови, які можуть перетворитися (а можуть і не перетворитися) в здібності. У дуже багатьох дітей задатки так і не стали здібностями, і вони дійсно нездібні. «Обдарованість – це високий рівень розвитку будь-яких здібностей, а обдаровані діти, відповідно, діти з досить високо розвиненими здібностями» [4].

Обдаровані учні з ООП є загадкою в школах та у системі освіти загалом. Їх часто не визнають, оскільки їх обдарованість може

маскуватися за проблемами в розвитку. У зарубіжних дослідженнях таких дітей називають «Twice Exceptional» або замінюють абревіатурою «2e», що в перекладі означає «двічі виняткові діти».

Двічі винятковими є учні, які засвідчують потенціал високих досягнень у галузях окремих наук; загальні інтелектуальні здібності; творчість; лідерство; та/або візуальне, просторове або виконавське мистецтво, а також яким притаманна: одна або декілька порушень, визначених як критерій інвалідності у навчанні; порушення мови; емоційні / поведінкові розлади; фізичні вади; спектр аутизму; або інші порушення здоров'я, такі як СДУГ (синдром дефіциту уваги з гіперактивністю) [6].

Вже у 1993 р. група вчених (S. Baum, J.Dixon, S.Owen) серед двічі виняткових дітей виділили три категорії [5].

До першої групи належать учні, обдарованість яких визнається та виявляються труднощі у навчанні, однак особливі освітні потреби яких запідозрюють лише зі зростанням складності шкільних завдань.

Другу групу визначають особи з обмеженими можливостями навчання через їх проблеми у навчанні, але їх виняткові здібності ніколи не визнаються. Необ'єктивні оцінки призводять до недооцінки інтелектуальних здібності цих дітей, тому їхній потенціал залишається невизнаним, вони ніколи не потрапляють у «фокус» своїх вчителів.

Третю групу складає найбільше учнів, чиї здібності та особливі освітні потреби приховують одна одну. Ці діти, як правило, виконують роботу на рівні свого класу (але частіше – значно нижче своїх можливостей), тому їх не розглядають як таких, що мають проблеми або особливі потреби [5].

Дослідження C. Wormald продемонструвало, що ідентифікація обдарованих дітей з ООП відбувається лише зусиллями батьків учнів, незважаючи на ставлення та негативні відгуки шкіл та систем освіти. Учні відчували емоційні та соціальні проблеми внаслідок відсутності їх виявлення та відповідних освітніх програм. Вчителі готові задовольнити академічні потреби цих учнів, однак вони не мають можливості, знань чи підтримки, щоб це реалізувати. Вони бажають дізнатись більше, щоб надати відповідний освітній досвід для цієї групи учнів, підтримати їх – у співпраці всіх зацікавлених сторін цього можна досягти [6].

Психолого-педагогічна наука і практика визначають обдарованих

дітей з труднощами в їх творчому розвитку за наступними категоріями:

- з виключно високим розумовим розвитком (учні з високим рівнем розумового розвитку, але з низькою успішністю);
- дітей з фізичними порушеннями (сліпі, глухі, з частковим зниженням слуху і т. п.);
- з поведінковими труднощами (підвищена агресивність, емоційна нестабільність);
- з труднощами в навчанні (наприклад, з дислексією, утрудненнями в оволодінні читанням);
- дітей із сімей з низьким соціально-економічним рівнем, з іншого культурного середовища, чию обдарованість не вдається розпізнати швидко [3].

Більша частина перерахованих категорій дітей не реалізує свої здібностей через відсутність спеціально організованого навчання і корекції, неможливості виявлення обдарованості, яка прихована за труднощами та порушеннями у розвитку.

Необхідні альтернативні підходи в побудові навчальних програм для даної категорії дітей. Тут важливо враховувати такі характеристики обдарованих дітей з проблемами у розвитку: жвавість мислення, допитливість; незалежність в діях; ініціативу, прагнення брати участь у всьому новому; нестандартна уяву як старт для подальшого творчого розвитку; швидкість у навчанні; вміння знаходити і співвідносити між собою ідеї, які здаються непов'язані одна з одною; здатність застосовувати здобуті знання в інших галузях знань; опору на власний практичний досвід; широту інтересів. При цьому важлива гнучкість дій дорослих у підходах до проблем обдарованих дітей з ООП і їх росту у розвитку [3].

Кладова І. С. пропонує умови для розвитку здібностей і таланту у дітей з ООП:

- готовність освітніх установ прийняти дітей з обмеженими можливостями (матеріальна, ресурсна, психологічна);
- створення належних умов для успішного включення дітей у навчальну та творчу діяльність;
- залучення дітей з ООП до творчої діяльності, що сприяє зміцненню їх психічного і фізичного здоров'я, подолання комплексу неповноцінності, поліпшенню психоемоційного стану;
- створення ситуації успіху (опора на сильні сторони, підтримка, організація конкурсів та виставок, і т. п.);

- психолого-педагогічний супровід розвитку дітей з ООП, створення можливостей самореалізації у творчості та пізнанні;
- психологічна підтримка батьків дітей з ООП за участю всіх фахівців, що працюють з дитиною [2].

У своїх рекомендаціях Brody, L. E., Mills, C. J. наголошують, що у навчанні обдарованих дітей з ООП варіанти програм повинні бути гнучкі для задоволення індивідуальних потреб цих студентів для опори на їх сильні сторони та усунення їх слабких сторін. Прихильники інклюзії вважають, що це все можливе в одному середовищі, однак чітких доказів цього немає [5].

Проблема «двічі виняткових» дітей потребує додаткових і клопітких досліджень, і це не тому, що їх не так багато, а тому, що об'єктом вивчення є “особливі” діти, не схожі один на одного, маючи порушення у розвитку, які виступають з одного боку тягарем, а з іншого боку можуть компенсувати їх своєю обдарованістю. Однак уже зараз можна стверджувати, що необхідне переосмислення професійної підготовки фахівців, надання кваліфікованих консультацій для вчителів та асистентів у виявлені та практичній роботі з такими учнями. Допомога талановитим і обдарованим учням з ОПП у самореалізації їх здібностей буде полягати у створенні ситуації успіху та впевненості через індивідуальне навчання, включення в навчальний план школи спецкурсів, факультативних курсів, організації науково-дослідницької діяльності, індивідуальної роботи з учнями, а також організації участі у мистецьких та творчих конкурсах.

Список використаних джерел

1. Інклюзивне навчання. Сайт Міністерствп освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya

2. Кладова И. С. Проблема одаренности детей с ограниченными возможностями здоровья. *Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Наука и социум»,* 2018. № 9. С. 55–59.

3. Павлова С. А. Компенсированное обучение одаренных детей с ограниченными возможностями здоровья и развития. *Вестник Бурятского государственного университета,* 2016. С. 178–185.

4. Юркевич В. С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: кн. для учителей и родителей. Москва: Просвещение, 1996. 136 с.

5. Brody, L. E., & Mills, C. J. Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of learning disabilities.* 1997. 30(3), 282–296. URL: https://doi.org/10.1177/002221949703000304

6. Wormald, C. An enigma: barriers to the identification of gifted students with a learning disability, Doctor of Philosophy thesis, Faculty of Education, University of Wollongong, 2009. URL: https://ro.uow.edu.au/theses/3076

References:

7. Inklyuzy`vne navchannya. (Inclusive education). Sajt Ministerstvp osvity` i nauky` Ukrayiny`. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya

8. Kladova, I. S. (2018). Problema odarennosti detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorovya: *materialy Vserossijskoj nauchno-prakticheskoj konferencii «Nauka i socium»*, 9. 55–59 [in Ukrainian].

9. Pavlova, S. A. Kompensirovannoe obuchenie odarennyh detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya i razvitiya (Compensated education for gifted children with disabilities and developmental disabilities): vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta, 2016. pp. *178–185* [in Russian].

10. YUrkevich, V. S. (1996). Odarennyj rebenok: illyuzii i real'nost': kn. dlya uchitelej i roditelej. (The gifted child: illusions and reality: a book for teachers and parents). Moskva: Prosveshchenie [in Russian].

11. Brody, L. E., & Mills, C. J. (1997). Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of learning disabilities, 30 (3), 282–296*. URL: https://doi.org/10.1177/002221949703000304

12. Wormald, C. (2009). An enigma: barriers to the identification of gifted students with a learning disability, Doctor of Philosophy thesis, Faculty of Education, University of Wollongong. https://ro.uow.edu.au/theses/3076

Жодна частина цих публікацій не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попередньої згоди з авторами

Редакційна колегія журналу залишає за собою право виправляти матеріали авторів відповідно до вимог друку, опублікованих в інформаційному листі

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Збірник матеріалів
Другої Міжнародної
науково-практичної конференції
(20–21 травня 2021 року)

«Сучасні проблеми обдарованості особистості»

ВІСНИК ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ПСИХОДИДАКТИКИ ІМЕНІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Підписано до друку 09.10.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 15,81
Тираж 100 прим. Замовлення № 2665

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com